

**2000-LUVUN ULKOSUOMALAISUUS JA KANSALLISEN
IDENTITEETIN ARVOITUS**
**Teemahaastattelututkimus nuorten ulkosuomalaisten näkemyksistä
suomalaisuuteen, eurooppalaisuuteen ja kansainvälisyyteen**

**Heli Parikka
Pro gradu-tutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
syksy 2007**

2000-LUVUN ULKOSUOMALAISUUS JA KANSALLISEN IDENTITEETIN ARVOITUS

Teemahaastattelututkimus nuorten ulkosuomalaisten näkemyksistä suomalaisuuteen, eurooppalaisuuteen ja kansainvälisyyteen

Sociologian pro gradu -tutkielma

Tekijä: Heli Parikka
Julkaisupaikka- ja aika: Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, sosiologian yksikkö, syksy 2007
Sivumäärä: 98 sivua + liitteet 6 sivua
Ohjaajat: Professori Martti Siisiäinen, lehtori Miikka Pyykkönen

Tiivistelmä

Tässä sosiologian pro gradu-tutkielmassa tarkastellaan 2000-luvun ulkosuomalaisuutta identiteettiin liittyvän tematiikan kautta. Pyritään selvittämään, millaisia asioita 2000-luvun ulkosuomalaisuuteen sisältyy; mitä pääpiirteitä ilmiöstä löytyy ja toisaalta mikä on kansallisen identiteetin merkitys tämän päivän nuorille ulkosuomalaisille. Kysytään, onko kansallisuus identiteettiä merkittävästi ylläpitävä ja määrittelevä, vai onko se menettämässä merkitystään yksilöiden maailmankuvaa rakentavana tekijänä. Aihetta lähestytään sopeutumiseen, oman kulttuurin säilyttämiseen ja eurooppalaiseen kansalaisuuteen liittyvien kysymysten kautta.

Kyseessä on kvalitatiivinen haastattelututkimus. Empiirisenä aineistona käytetään kymmentä 23-35 -vuotiaan nuoren ulkosuomalaisen teemahaastattelua. Haastattelut ovat puolistrukturoituja ja niissä on käsitelty seitsemää teema-aluetta. Teoreettisena viitekehysenä tukeudutaan Stuart Hallin ja Zygmunt Baumanin ajatuksiin identiteetin merkityksestä ja konstruoinnista postmodernin näkökulmasta.

Tutkielmasta ilmenee, että oman kansallisuuden merkitys säilyy nuorten ulkosuomalaisten identiteettiä rakenteistavana tekijänä. Suomalaisuus värittää sitä, kuinka muu maailma koetaan ja nähdään. Rinnalle on kuitenkin noussut merkittävänä tekijänä kansainvälistyminen; nuorelle ulkosuomalaiselle ulkomailla asuminen tarkoittaa ennen kaikkea yksilöllisyyttä eli individualistisia valintoja ja päätöksiä kansallisuuteen liittyvien yhteisöllisyyden tunteiden ohi. Aiemmat ulkosuomalaissukupolvet vaalivat suomalaisuutta esimerkiksi perustamalla ulkosuomalaiskerhoja ja järjestöjä. Nuoret ulkosuomalaiset vaikuttavat vaalivan omaa kansallisuuttaan henkilökohtaisemmalla tasolla. Heille ulkomailla asuminen tarkoittaa ennen kaikkea kansainvälistymistä ja kontaktit toisiin ulkosuomalaisiin ovat suhteellisen satunnaisia. Lisäksi maastamuutto liittyy suurelta osin yhä enemmän henkisiin tarpeisiin. Siihen ei sisälly pakkoa tai vaihtoehtojen vähyyttä kotimaassa vaan se perustuu yksilön omaan uteliaisuuteen ja seikkailuunhaluun, toisaalta myös itsenäistymisen ja henkisten tarpeiden tyydyttämiseen. Tutkielman tuloksista voidaan päätellä, että 2000-luvun ulkosuomalaisuutta määrittää ennen kaikkea kansainvälistyminen ja yksilöllisyys.

Avainsanat: ulkosuomalaisuus, siirtolaisuus, kansalaisuus, maastamuutto, (kansallinen) identiteetti, etnisuus, postmoderni

1 JOHDANTO.....	4
1.1 Tutkimuksen tausta.....	8
1.2 Tutkimusongelma.....	12
1.3 Tutkimuksen rakenne.....	13
2 SIIRTOLAINEN, MAAHANMUUTTAJA VAI ULKOMAALAINEN?.....	15
2.1 Siirtolaisuuden tutkimus.....	15
2.2 Ulkosuomalaisuus ennen ja nyt.....	17
2.3 Maahanmuuttaja vai siirtolainen?.....	19
2.4 Sopeutumisen moninaiset tavat.....	22
3 IDENTITEETTIEN VAPAA VALINNASSA.....	27
3.1 Identiteetin murros.....	27
3.2 Postmodernit elämänstrategiat.....	30
3.3 Kollektiivinen identiteetti.....	33
3.4 Kansallisuus ja kansalaisuus.....	38
4 SUOMALAINEN, EUROOPPALAINEN VAI ONKO SILLÄ VÄLIÄ?.....	44
4.1 Rakennettu suomalaisuus.....	44
4.2 Euroopan kansalainen ja eurooppalaisen identiteetin arvoitus.....	46
4.3 Kosmopoliittinen kansalaisuus.....	51
5 VALOKIILOSSA NUORET ULKOSUOMALAISET.....	54
5.1 Teemahaastattelu aineistonhankinnan metodina.....	54
5.3 Analyysimetodista.....	56
5.3 Tutkimuksen luotettavuus.....	57
6 TULOKSET.....	60
6.1 Lähdön syinä muutoksen tarve ja tahto kehittyä.....	60
6.2 Ulkosuomalaisena maailmalla.....	63
6.3 Suomi ja suomalaisuus ulkosuomalaisesta näkökulmasta.....	70
6.4 Elämänprojektit ja minän koostaminen.....	82
6.5 Yhteenveto ja johtopäätökset.....	89
Lopuksi.....	94

Lähteet

Liitteet

1 JOHDANTO

Stuart Hallin (1999) mukaan maahanmuuttaja törmää aina kahteen kysymykseen; ”Miksi olet täällä?” ja ”Koska palaat takaisin kotiin?” Näihin kysymyksiin maahanmuuttaja voi joutua vastaamaan, että luultavasti hänen ei ole koskaan enää mahdollista palata takaisin kotiin. Joko ei ole ”kotiä”, johon palata, tai sitten koti on useassa paikassa. Kysymykseen ”Miksi olet täällä” on myös monta mahdollista vastausvaihtoehtoa. Hallin mukaan todellisuus on, että me olemme siellä missä olemme, voidaksemme olla poissa jostain muualta. Kaikkien selitysten summa on vastaus siihen, kuka ”todellinen” minä on. Toisaalta yksilön on myös hyväksyttävä, että minuutta ei voi karata. Se rakentuu ”vain poissa- ja läsnäolevassa kiistasuhteessa johonkin toiseen, ”todelliseen minään”, joka on sekä paikalla että poissa”, muotoilee Hall (1999, 9-11).

Voidaan sanoa, että elämme tällä hetkellä siirtolaisuuden aikakautta. Maapallon muuttovirrat ovat lisääntyneet radikaalisti 1970-luvulta lähtien. Kansainvälinen muuttoliike eri muodoissaan tulee nähdä aikakautemme keskeisenä kehityspiirteenä, ja se tulee yhä lisääntymään tulevaisuudessa globalisaation ja globaalien yhtenäistymisen seurauksena. (Castles, Miller, 1993, 41.)

Pro gradu -tutkielmani tarkastelee siirtolaisuutta suomalaisesta näkökulmasta. Tutkimuksessa perehdytään 2000-luvun ulkosuomalaisuuteen, johon nähden Hallin näkemykset voivat tuntua kärjistetyiltä, mutta samalla mielenkiintoisilta ja hyödyllisiltä herättämään ajatuksia aiheesta. Kotimaassaan yksilö toimii hänelle selkeiden kulttuuristen normien ja arvojen johdattamana. Muutoksessa, ulkopuolisena ja jostakin poissaolevana yksilö ajautuu usein vaikeidenkin kysymysten äärelle. Ulkomaille muuttaminen tarkoittaa uuden kulttuurin tai kulttuurien ominaisuuksien sisäistämistä, jolloin tutut arvot ja normit lakkaavat olemasta itsestäänselviä. Toisen kulttuurin toimintamallien sisäistäminen tarkoittaa muutoksia yksilön maailmankuvaan, käytökseen ja puhetapaan. Kotimaan kulttuuri voi alkaa vaikuttaa jopa vieraalta. Toisaalta uuden kulttuurin sisäistäminen voi viedä useita vuosia. Ulkosuomalaisena vieraassa kulttuurissa asuvan kansallisuuden ja kulttuurisen tradition kokeminen käy läpi muutoksen.

Suomesta on lähtenyt suuria määriä siirtolaisia Pohjois-Amerikkaan jo ennen sotia sekä sodan jälkeen Ruotsiin, joten ilmiönä suomalainen siirtolaisuus ei ole uusi. Siirtolaisuuden luonne on kuitenkin ajansaatossa muuttunut. Syyt ovat siirtyneet pois taloudellisista lähtökohdista kohti kansainvälisyyden, elämysten ja uuden elämäntavan etsimistä. Perinteisempiä syitä on ollut myös rakkauden perässä lähteminen, josta oivana esimerkkinä on huomattava saksalais-suomalaisten avioliittojen määrä Saksassa. Nykyään tavallisimpia lähtijöitä ovat kuitenkin nuoret, jotka käyttävät hyväkseen esimerkiksi EU:n myötä avautuneita työ- ja koulutusmahdollisuuksia. Ulkomaille lähdetään parantamaan ennen kaikkea kielitaitoa ja oppimaan vieraita kulttuureita. Lisäksi siirtolaisuuteen ei enää suhtauduta lopullisena vaihtoehtona ja paluun mahdollisuus jätetään useimmiten auki. Siirtolaisuus sanana ei siten ehkä kuvaakaan enää parhaiten EU-kansalaisten liikehdintää Euroopan Unionin sisällä.

Tässä gradussa tarkastellaan nuorten ulkosuomalaisten suhdetta omaan kansallisuuteen ja sitä millaisia muutoksia identiteetissä ja suhteessa kotimaahan mahdollisesti tapahtuu maastamuuton yhteydessä. Tutkimusjoukon suhdetta Suomeen ja suomalaisuuteen tarkastellaan teemahaastattelujen kautta. ”Milleniumsiirtolaiset”¹ ovat tärkeä tutkimuksen kohde siinäkin mielessä, että he ovat yleensä kotimaassaan korkean koulutuksen hankkineita ja muuttaessaan pois, vievät he mukanaan osaamistaan. Kyseessä on tällöin maasta tapahtuva *aivovuoto* (brain drain). Kansainvälistymiseen liittyy siis useita eri näkökulmia, joita on hyvä tarkastella.

Suomalaiset nuoret ovat innokkaita ulkomaille työntekoon ja opiskelemaan lähtijöitä. Tämä tulee ilmi esimerkiksi vuosittain lisääntyvässä vaihto-opiskelijoiden määrässä. Kansainvälisenvaihdon keskuksen CIMO:n tekemän tutkimuksen mukaan yliopistoista ja ammattikorkeakouluista opiskelijavaihtoon lähteneiden määrä on kasvanut tasaisesti koko 2000-luvun ajan; esimerkiksi vuonna 2000 lähtijöitä oli yhteensä 6880 ja 2005 vuonna jo 8487 (Garam, 2007, 11). Myös työharjoittelut ulkomailta kasvattavat suosiotaan ja menestys jatkunee tulevaisuudessa.

---

¹ Millenium-siirtolaisuudella viitataan tässä nykyiseen Suomesta Eurooppaan ja muualle maailmaan suuntautuvaan siirtolaisuuteen, jonka piirteet erottavat sen perinteisistä siirtolaisuuden muodoista. Lähtijät ovat yleisesti korkeasti koulutettuja ja ulkomaille muutetaan opiskelijoiden, kielitaidon kartuttamisen, urakehityksen ja uusien elämäkokemusten perässä. Käsite on peräisin Sirkku Wilkmanin Pro gradusta; kts. lähdeluettelo.

Pro gradussani lähdän liikkeelle siirtolaisuuden yleisen kehityksen tarkastelusta, mutta ennen kaikkea tutkielma keskittyy kansallisen identiteetin ja 2000-luvun ulkosuomalaisuuden piirteiden tarkasteluun. Pääkysymykset pyrkivät selvittämään, millaista on 2000-luvun ulkosuomalaisuus ja millainen on 2000-luvun nuoren siirtolaisen identiteetti suhteessa suomalaisuuteen ja eurooppalaisuuteen. Työssä tarkastellaan lisäksi niitä syitä, joiden vuoksi tutkimuksessa mukana olevat nuoret ulkosuomalaiset ovat päättäneet muuttaa pois Suomesta. Pyritään siis selvittämään lähtöpäätökseen liittyviä taustoja, sekä mitkä asiat määrittelevät yksilön identiteettiä ulkosuomalaisena.

Edellä mainittuja kysymyksiä lähestytään identiteetin, kansalaisuuden ja kansallisuuden käsitteiden kautta, joiden avulla hahmotetaan haastateltavien käsityksiä kodista, kotimaasta ja kotiutumista. Identiteettiin liittyen tutkimuksessa tarkastellaan mitä merkityksiä koti ja johonkin kuuluminen saa yksilön muuttaessa maasta toiseen sekä sitä, millainen merkitys kansallisella identiteetillä tällöin on. Alasuutarin (1998) mukaan käsitykset suomalaisuudesta ja sen merkityksestä ovat muuttuneet ja muuttumassa. Syitä tähän voidaan etsiä esimerkiksi Suomen liittymisestä Euroopan Unioniin. Laajemmin ajateltuna voidaan puhua globalisaation kulttuurisesta ulottuvuudesta, jossa kansallisvaltioiden ja kansallisuuksien rooli on muuttumassa.

Anttilan (2006) mukaan kansallinen identiteetti on useimmille sangen läpäisemätön, annettu ryhmäkuuluvuus. Toisin sanoen se on sosialisatiossa annettu eikä kansakuntaan kuulumista ja vaihtamista voida useimpien kohdalla ottaa harkittavaksi. Toisaalta useiden kulttuurien välillä liikkuvilla voi olla erilainen käsitys omaa identiteettiä määrittelevistä tekijöistä, ja toisaalta minkään yksittäisen identiteettiä määrittävän osatekijän, kuten kansallisuuden sitovuudesta.

Laura Huttunen on tutkinut maahanmuuttajien kotiutumista ja kodin käsitettä (2002). Huttusen mukaan akkulturaatiotutkimuksessa on totuttu lähtemään ajatuksesta, jonka mukaan uusi asuinmaa on samalla uusi kotimaa sinne muuttaville. Uudempi migraatiotutkimus on sen sijaan transnationaalista ja diasporan käsitteiden kautta kyseenalaistanut edellä mainitun suhteen laatua esittäen, että mentaalisisä mielessä koti voi olla aivan muualla kuin nykyisessä asuinmaassa. Tutkimuksen edetessä käsitellään

Huttusen esittämää kysymystä; *missä, tai mitä, maastamuuttajat ajattelevat kotinsa olevan*. Kodin käsitettä voidaan lähestyä myös muuna kuin fyysisenä paikkana. Tällöin tarkastellaan millaisista kiintopisteistä tutkittavat puhuvat puhuessaan kodista. Selvitetään mitä asioita koti voi tarkoittaa, ja pyritään hahmottamaan, mikä merkitys kodilla ja oman kodin löytämisellä on 2000-luvun nuorille ulkosuomalaisille.

Ulkosuomalaisuutta ja siirtolaisuutta ollaan perinteisesti tarkasteltu useiden eri tieteen alojen näkökulmista; psykologia tarkastelee maahanmuuttajien sopeutumista ja sen ongelmia henkilökohtaisella tasolla, taloustiede tutkii ulkosuomalaisuutta ekspatriaattien eli yritysten ulkomailla komennuksella olevien työntekijöiden ja yritysten näkökulmasta. Väestötiede puolestaan tarkastelee asiaa selittämällä aihetta maasta- ja maahanmuuttoon vaikuttavien seikkojen ja lukujen pohjalta. Maahanmuuttoon liittyvissä tutkimuksissa tarkastellaan usein lisäksi etnisyyttä ja etnistä identiteettiä. Teppo Sintonen on tutkinut sosiologian etnisyytutkimukseen alaan kuuluvassa väitöskirjassaan (1999) Kanadan suomalaisten siirtolaisten etnisyyden ja etnisen identiteetin diskursiivis-narratiivista rakentumista elämänhistoriallisessa kontekstissa. Sintosen mukaan suomalaisessa sosiologiassa etnisyyden tutkimuksella ei juuri ole perinteitä ja etnisten ryhmien tarkastelun sijaan painopiste on ollut erilaisissa ulkosuomalaisryhmissä, minkä voidaan nähdä johtuvan siitä, että suomalaisessa itseymmärryksessä Suomi ja suomalaisuus on totuttu näkemään suhteellisen homogeenisena (huolimatta valtion sisäisten etnisten ryhmien olemassaolosta). (Em. 10.) Kiihtyvän maahanmuuton myötä etnisyyden tutkimus on hiljalleen tullut merkittävämmäksi myös Suomessa. Tässä pro gradussa tullaan käsittelemään mainittuja näkökulmia, mutta keskitytään tarkastelemaan ennen kaikkea kansainvälistymisen vaikutuksia (kansalliseen) identiteettiin.

Kyseessä on kvalitatiivinen tapaustutkimus. 2000-luvun ulkosuomalaisuutta tarkastellaan kerätyn teemahaastatteluaineiston kautta, jonka avulla on pyritty saamaan intensiivistä tietoa yksittäisistä tapauksista ja toisaalta pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia. Tavoitteena on ilmiön kuvailu, selittäminen ja nuorten ulkosuomalaisten identiteetin muodostuksen tulkinta. (Hirsjärvi ym. 2004, 125-126.) Haastateltavat ovat 23-35 -vuotiaita, 2000-luvulla Suomesta pois muuttaneita tai muuttamaan aikovia. Aikomuksena ei ole tutkia tietyssä paikassa olevaa suomalaisyhteisöä, joka on ollut

perinteinen ulkosuomalaisuutta lähestyvä tutkimustapa. Pikemminkin on pyritty tarkastelemaan mahdollisimman monipuolista joukkoa ja tämän kautta hahmottamaan milleniumsiirtolaisuudelle tyypillisiä piirteitä.

1.1 Tutkimuksen tausta

Tutkimusaineisto on kerätty teemahaastattelumetodilla, jolla pyritään selvittämään millaisia näkemyksiä informanteilla on omasta kulttuuri-identiteetistä ja kahden (tai useamman) kulttuurin yhteensovittamisen mahdollisista ristiriidoista. Haastattelujen analyysissä on haluttu korostaa haastateltavien elämismaailmaa² ja heidän määritelmiään asemastaan nuorena ulkosuomalaisena (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 48).

Kvalitatiivista lähestymistapaa voidaan tutkimusaiheeni kannalta pitää hedelmällisenä ja haastatteluilla on saatu kerättyä rikas aineisto. Syvähaastatteluiden voidaan ajatella paljastavan aiheesta eri tavalla tietoa kuin valmiiksi annetuista vastausvaihtoehdoista lähimmän oikean valitseminen. Toisaalta nykyään ollaan pyrkimässä eroon kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen jyrkästä vastakkainasettelusta, jolloin lähestymistapojen yhdistelyn nähdään tukevan toisiaan ja luotettavien tutkimustulosten löytämistä. Ihmistieteissä on pohdittu, mitkä tekijät viime kädessä määrittävät tutkimuksen joko kvalitatiiviseksi tai kvantitatiiviseksi. Erään näkökulman mukaan laadulliset ja määrälliset tutkimusmenetelmät poikkeavat toisistaan yllättävän vähän; Eskola ja Suoranta (1995; Parrila 2002) huomauttavat, että jos tarkastellaan esimerkiksi survey-tutkimuksessa käsiteltävien numeroiden syntyperää, ne palautuvat aina jollakin tavalla kvalitatiivisen tutkimuksen ”pehmeälle alueelle” ja eri ihmisten asioille antamiin subjektiivisiin merkityksiin. Molemmissa, sekä lomaketutkimuksessa että kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisessä haastattelussakin, voidaan katsoa siis olevan kysymys kielellisestä kommunikaatiosta ja subjektiivisesta merkityksenannosta. (Parrila 2002.)

Laadullinen metodi sopii kuitenkin käytettäväksi pyrittäessä paljastamaan asioita, joita ei ole mahdollista kuvailla luvuin tai mitata määrällisesti. Lähestymistapa sopii kun halutaan paljastaa ilmiöstä jotakin uutta, eikä todentaa jo olemassa olevia totuusväittämiä. Lisäksi se

---

² Maailmankatsomuksemme ja sosiaalisen todellisuuden ymmärtäminen perustuu elämismaailmaan. Se on kommunikatiivisten toimijoiden yhteisesti jakama tulkintahorisontti. ”Elämismaailma on itse se paikka, jossa puhujat esittävät viittauksia faktoihin, normeihin ja omiin sielun tiloihinsa” (Huttunen 2007). Käsitteen ovat ottaneet alunperin käyttöön fenomenologian edustajat Edmund Husserl ja Alfred Schütz. Se on myös yksi Jürgen Habermasin myöhemmässä tuotannossaan käyttämistä avainkäsitteistä.

on toimiva tarkasteltaessa yksittäisten toimijoiden asioille antamia merkitysrakenteita. (Metsämuuronen 2005, 43-44, 199, Hirsjärvi ym. 2001, 152; Silius & Tervakari 2005, 7.) Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on tutkittavan ilmiön käsitteellinen ymmärtäminen, johon pyritään tutkittavan kohteen mahdollisimman kokonaisvaltaisen tarkastelun kautta. (Eskola & Suoranta 2000; Silius & Tervakari 2005, 14.) Laadullinen lähestymistapa tämän tutkielman käsittelemään ilmiöön mahdollistaa mielestäni todellisuuden monitahoisuuden tarkastelun, jota toisaalta tuetaan jossain määrin myös numeerisilla faktoilla. Tutkielmassa käsitellään siis laadullisen tutkimustavan mukaisesti teemoja, joiden on suunnitteluvaiheessa nähty liittyvän olennaisesti ulkosuomalaisuuteen.

Suunnitteluvaiheen suurimpana vaikeutena oli tutkimusjoukon löytäminen. Tässä hyödynsin suurimmaksi osaksi omaa tuttavapiiriäni, jonka avulla sain kontaktit haastateltaviin. Otantamenetelmäksi muodostui siis niin sanottu lumipallo-efekti. Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan mieluummin harkinnanvaraisesta näytteestä kuin otoksesta (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 58-59). Lopulta haastateltavia olisi ollut tarjolla yli valitun määrän, mutta päätin rajata haastattelut kymmeneen ylitse pääsemättömän litterointityön estämiseksi. Saturaation näkökulmasta ohjeistetaan viidentoista haastattelun tekemiseen mutta kokemukset saturaatiopisteen saavuttamisesta ovat vaihtelevia (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 89). Saturaatiolla tarkoitetaan kylläntymistä eli tilannetta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään ja lisähaastattelujen tekeminen ei tuota enää uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. Ajatuksena on, että tietty määrä aineistoa riittää tuomaan esiin sen teoreettisen peruskuvion, joka tutkimuskohteesta on mahdollista löytää. Kvalitatiivisen aineiston kohdalla saturaation käsite on hieman ongelmallinen. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 90) huomauttavat, että saturaatiota koskevat periaatteet pätevät helpommin jos laadullisesta aineistosta haetaan samankaltaisuuksia ja yhdenmukaisuutta, kuin jos siitä haetaan eroavaisuuksia. Tämän tutkimuksen kohdalla on siis myönnettävä, että saturaation täyttymisestä ei voida saada varmuutta, mikä voi vaikuttaa tutkimustuloksiin. Luultavasti suurempi haastattelujen määrä olisi ollut paikallaan.

AINEISTO

Tutkimukseen osallistui yhteensä kymmenen ulkосуomalaista, joista nuorin oli 23-vuotias ja vanhin 35-vuotias. Tutkimusjoukon keski-ikä on 29 vuotta. Haastateltavien sosioekonomiset taustat ovat toisistaan vaihtelevia; nuorimmat (3) olivat haastattelun toteutuksen aikaan opiskelijoita. Tutkimusjoukossa on neljä yrittäjää, kolme informanttia työskenteli puolestaan yksityisen sektorin palveluksessa uusmedia- ja markkinointialalla. Neljällä oli ylempi korkeakoulututkinto, kahdella alempi korkeakoulututkinto (joista toinen oli suorittamassa jatko-opintoina ylempää tutkintoa). Kahden nuorimman informantin opinnot olivat haastattelujen aikaan yhä meneillään Saksassa; toinen suoritti alempaa korkeakoulututkintoa ja toinen ylempää. Yhdellä kymmenestä oli ammatillinen tutkinto ja yhdellä ei lainkaan ammatillista tutkintoa.

Taulukko 1. Haastateltavien koulutustaustat

Koulutus	lukumäärä
Ylempi korkeakoulututkinto	4
Alempi korkeakoulututkinto	2
Ammatillinen perustutkinto	1
Peruskoulu, ei ammatillista tutkintoa	1
opiskelija	2
yht.	10

Informantit ovat 2000-luvun aikana Suomesta pois muuttaneita/ muuttamaan aikovia 23-35 –vuotiaita, joista viisi on naisia ja viisi miehiä. Asumisaika ulkomailla vaihteli viidestä vuodesta nollaan. Haastatteluja tehtiin yhteensä kymmenen ja ne toteutettiin vuoden 2006 marraskuun ja vuoden 2007 maaliskuun välisenä aikana. Vain yksi haastateltavista on naimisissa, yhdelläkään ei ole lapsia. Haastattelukysymykset ja tarkempi kuvaus informanteista löytyy liitteenä (Liite 1) tutkimuksen lopusta.

Haastattelut ovat yhtä lukuunottamatta toteutettu kasvotusten, neljä Saksassa ja viisi Suomessa. Yksi haastatteluista toteutettiin internetin välityksellä (skype). Seuraavassa on lyhyt kuvaus informanteista, joista käytän pseudonyymejä yksityisyyden suojan säilyttämiseksi.

Ensimmäisenä haastateltu ”Antti” (32v) on yrittäjä ja asunut Suomessa läpi elämänsä. Haastattelun aikoihin ”Antti” ja hänen aviopuolisonsa valmistelivat muuttoaan Hollantiin. ”Antti” on tutkimusjoukon ainoa, joka on naimisissa. Myös ”Jukka” (28v) on yrittäjä ja asunut ennen nykyistä muuttoaan Englannissa, Belgiassa ja Thaimaassa. Haastattelun aikaan ”Jukka” oli vielä Suomessa mutta tekemässä muuttoa takaisin Thaimaaseen. ”Satu”, yksityisyrittäjä (34v) asuu nykyään osan vuodesta Albaniassa ja osan Suomessa. Albanian lisäksi ”Satu” on asunut Bahamalla 2000-luvun aikana. Neljäs haastateltavistani ”Marja” (23v) on kolmannen vuoden yliopisto-opiskelija, joka tekee tutkintoaan saksalaiseen yliopistoon. ”Marja” on asunut Saksassa vuodesta 2004, jossa hän myös lukioaikanaan vietti vaihto-oppilasvuoden. Myös ”Pekka” (27v) on opiskelija, joka Suomesta valmistumisensa jälkeen lähti suorittamaan jatkotutkintoaan Saksaan. ”Pekka” on asunut Saksassa vuodesta 2005, jota ennen on ollut vaihto-opiskelijana Sveitsissä ja tehnyt työharjoittelun Saksassa. ”Matti” (31v) on ammatiltaan elokuvaohjaaja ja asunut Saksassa vuodesta 2005. Ennen Saksaan muuttamista hän suoritti tutkinnon Bulgariassa, jossa asui yhteensä neljä vuotta. ”Tiina” (23v) opiskelee saksalaisessa ammattikorkeakoulussa. Alun perin hän muutti Saksaan vuonna 2005 vaihto-opiskelijana, mutta päätti lukukauden jälkeen jäädä asumaan maahan pysyvästi. ”Heidi” (25v) on valmistunut Suomesta kauppatieteiden maisteriksi ja työskentelee parhaillaan Saksassa uusmedia-alalla. Hän muutti nykyiseen asuinpaikkaansa vuonna 2006. ”Heidi” on ehtinyt asumaan Saksassa jo lapsuudessaan, jonka lisäksi on asunut vaihto-oppilasvuotensa aikana Yhdysvalloissa, tehnyt kesätöitä opiskelujensa aikana Ranskassa sekä opintoihin liittyvän harjoittelun Saksassa. Yhdeksäs haastatelluista, ”Maija” (30v), on suorittanut tutkinnon suomalaisessa yliopistossa ja tekee parhaillaan markkinointivastaavan töitä Saksassa, jonne hän muutti valmistumisensa jälkeen vuonna 2002. Myös ”Maijalla” on runsaasti aiempaa ulkomaankokemusta ulkomailla tehtyjen työharjoittelujen, kesätöiden ja opintojen ansiosta. Viimeinen haastattelu toteutettiin internetin kautta Skypen välityksellä. ”Onni” (35v) tekee Saksassa graafisen toimittajan ja digitaalisen kuvankäsittelijän töitä. Hän on muuttanut pois Suomesta vuonna 2004, jonka jälkeen hän on ehtinyt asumaan Saksan lisäksi myös Pohjois-Irlannissa.

1.2 Tutkimusongelma

Eräänä keskeisenä teemana olen nostanut esille sukupolven³ vaikutukset 2000-luvun maastamuutossa. Tavallisesti etnologian ja siirtolaisuuden tutkimukset ovat kohdistuneet jo useamman vuosikymmenen ajan ulkomailla asuneisiin suomalaisiin eli vanhempaan sukupolveen. Väittäisin, että 1970-80 -luvuilla syntyneiden suhde siirtolaisuuteen ja ulkosuomalaisuuteen on erilainen. Suoraa vertailua ei kuitenkaan voida tehdä, koska se vaatisi aineiston keräämistä myös edellisten maahanmuuttaja-sukupolvien keskuudessa. Tyydytään siis tarkastelemaan 2000-luvulla muuttaneiden käsityksiä omasta ulkosuomalaisuudesta sekä näkemyksiä Suomesta ja suomalaisuudesta.

Nuoremman ja vanhemman sukupolven ulkosuomalaisten välillä voidaan kuitenkin nimetä useita erottavia tekijöitä. Matkustamisen helpottuminen ja edullistuminen (spatiaalinen ulottuvuus), avautuvat rajat (poliittinen ulottuvuus), kansainväliset työmarkkinat ja kommunikaatioteknologian kehitys (taloudellinen ulottuvuus) sekä kansainväliset perhe- ja tuttavapiirit (sosiaalinen ulottuvuus) ovat tekijöitä, jotka ovat tehneet ulkomaille muuttamisen yksinkertaisemmaksi. Lisäksi jo aiemmin mainittu *koulutuksen lisääntyminen* ja *koulutustason nousu* on yksi merkittävimmistä eroista verrattuna edellisiin ulkosuomalaisukupolviin.

Kansallisen identiteetin merkityksen lisäksi tarkastellaan tutkimusjoukon suhtautumista Euroopan Unioniin ja globalisaatioon, jolloin pohditaan informanttien käsityksiä omasta identiteettipaletista, transnationaalisuudesta ja hybridisyydestä. Hybridisyys-käsitteellä tarkoitetaan liikettä ja vaihtelevuutta, läpäisevyyttä, rajojen ylitystä ja raja-aitojen kaatamista sekä useiden kulttuuristen koodien rinnakkaiselo.

Hall (1999, 79) katsoo, että eri positioiden välillä häilyvät ja siirtymätilassa olevat kulttuuriset identiteetit ovat yhä yleisempiä. Hän kritisoi ajatusta, jonka mukaan globalisoitumisen aikakaudella identiteetin pitäisi joko palata juurilleen tai hävitä

---

³ Sukupolvi -käsitettä ja teemaa on tutkinut sosiologiassa alun perin Karl Mannheim teoksessaan *Das Problem der Generation* (1928). Mannheimin teoriassa ”sukupolvella on tarkoitettu ennen kaikkea yhteiskunnallista sukupolvea, kollektiivisen identiteetin potentiaalista muotoa, joka voi syntyä tietyn ihmisryhmän jakaman yhdistävän kokemuksen perustalta” (Purhonen 2006, 177.) Edmundsin ja Turnerin mukaan tulisi erottaa toisistaan kuitenkin käsitteet kohortti ja sukupolvi; kohortilla viitataan ihmisjoukkoon, joka on syntynyt samaan aikaan ja siksi jakavat samat mahdollisuudet, jotka ovat tarjolla. Sukupolvi sen sijaan voidaan nähdä kohorttina, joka jostain erityisestä syystä kehittää itselleen kollektiivisen tietoisuuden ja tästä syystä ko. sukupolvesta tulee tärkeä tekijä yhteiskunnallisen muutoksen kannalta (Purhonen 2006, 183.)

kokonaan sulautumisen ja homogenisoitumisen myötä. Voidaan siis kysyä, missä ulkomailla asuva suomalainen tuntee olevansa kotona ja mitä hänelle ”ulkomaat” ylipäätään tarkoittaa. Pyrin selvittämään, miten transnationaalinen yksilö kokee kodin käsitteen. Jos kodin paikkoja on useampia, voi kysyä, onko kotia olemassa laisinkaan. Koetaanko tietynlainen juurettomuus rikkautena vai hajottavana tekijänä? Ja lisäksi, tuntevatko informantit yleisesti ottaen enemmän yhteyttä kokonaiseen kansalaisuuteen/kansaan/kansakuntaan vai sittenkin lokaaleihin paikkoihin ja yhteisöihin. Euroopan yhdentymiseen ja globalisaatioon liittyvissä keskusteluissa ollaan usein sitä mieltä, että paikallisidentiteettien rooli on korostumassa ja tulossa tärkeämmäksi kuin esimerkiksi kansalaisuus ja sen merkitys.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Ensimmäinen luku käsittelee siirtolaisuuden tutkimusta ja teoriaa, jonka kautta tutustutaan niihin peruskäsitteisiin, joita tutkimusraportissa käytetään. Lisäksi tarkastellaan suomalaisen siirtolaisuuden historiaa, menneisyyttä ja syitä. Siirtolaisuus -luku perehdyttää maahanmuuttajien sopeutumista koskeviin teorioihin, joiden kautta pohditaan maahanmuuttajien integroitumisen liittyvää sosiaalipsykologista puolta. Keskeisimpänä käsitteenä luvussa on **akkulturaatio** eli vieraaseen kulttuurin sopeutuminen, sen eri vaiheet ja tasot.

Toisessa luvussa keskitytään tutkimuksen keskeiseen käsitteeseen – **identiteettiin**, siihen liittyviin teorioihin sekä identiteetin murrokseen modernista postmoderniin. Zygmunt Baumanin ja Stuart Hallin käsitysten tarkastelu identiteetin rakentumisesta ja minän koostamisesta **postmodernissa** ja globalisaation aikakaudella on keskeisellä sijalla sosiologian postmodernin teorioissa. Hall on yksi merkittävimmistä etnisen identiteetin tutkimuksen edustajista. Minuus, individualismi, globalisaatio, moderniteetti, etnisuus, representaatiot, valta ja väkivalta sekä lännen suhde muuhun maailman ovat teemoja, joita Hall on identiteetin ja eron kattokäsitteiden kautta tutkimuksissaan lähestynyt. Baumanin voi puolestaan katsoa olevan postmodernin ajattelun yksi tunnetuimmista ja arvostetuimmista edustajista, jonka keskeisiä käsitteitä ovat identiteetti ja muukalaisuus. Identiteetin tarkastelu liittyy tässä tutkielmassa kiinteästi ennen kaikkea kansallisuuteen ja kulttuuriseen identiteettiin, johon paneudutaan tarkemmin luvun puolivälissä.

Kansallisen identiteetin ja kansalaisuuden tarkastelun myötä siirrytään suomalaisuuden tarkasteluun. Neljännessä luvussa kysytään mitä on suomalaisuus, miten se on totuttu ajattelemaan ja miten sitä konstruoidaan. Suomalaisuuden vastapainona pohditaan eurooppalaisen kansalaisuuden vaihtoehtoa ja sen mahdollisuuksia. Lisäksi tarkastellaan miten globalisaation ajatellaan vaikuttavan kansallisiin identiteetteihin ja kansallisvaltioiden asemaan identiteettien luojana; mikä ylipäättään on kansallisen identiteetin merkitys nykyään.

Toiseksi viimeisessä luvussa esitellään tutkielman empiirinen puoli. Ensimmäinen kappale käsittelee teemahaastattelua aineistonhankinnan metodina. Lisäksi esitellään haastatteluissa käytetyt teemat sekä arvioidaan haastattelujen onnistumista, tarkastellaan käytettyä analyysimenetelmää ja arvioidaan sen sopivuutta sekä tutkimuksen luotettavuutta yleisesti. Luotettavuutta olen pyrkinyt arvioimaan useamman eri kriteerin pohjalta. Kyseessä on eräänlainen itsearviointi, jollaista kvalitatiivisen tutkimuksen tekijän on hyvä harrastaa aktiivisesti läpi koko tutkimusprosessin. Tutkimusraportin edetessä käytetään haastatteluista otettuja sitaatteja elävöittämään tekstiä. Niiden avulla on tarkoitus saada tutkittavien ääni kuuluviin myös muualla kuin tulosten tarkastelun yhteydessä.

2 SIIRTOLAINEN, MAAHANMUUTTAJA VAI ULKOMAALAINEN?

2.1 Siirtolaisuuden tutkimus

Jacksonin (1986) mukaan siirtolaisuustutkimuksessa vallitsevana ominaisuutena on ollut myytti staattisesta yhteiskunnasta sekä olettaus, jonka mukaan ihminen on luonnostaan paikallaan pysyvä. Tämä on saanut aikaan monia väärinkäsityksiä tutkittaessa siirtolaisuutta. Siirtolaisuuteen on esimerkiksi suhtauduttu eräänlaisena epänormaalina käytöksenä, joka uhkaa sosiaalisen organisaation tasapainoa. Suhtautumistapaan on vaikuttanut yhteiskuntatieteiden funktionalistisen perinteen holistinen näkökulma yhteiskuntaan, joka on jättänyt siirtolaisen ulkopuoliseksi ja marginaaliin.

Siirtolaisuus on tänä päivänä keskeinen teema niin kehitys- kuin teollisuusmaissa. Kehitysmaiden siirtolaisuudessa eräänä ongelmana on kotimaassaan (korkeasti)koulutettujen maastamuutto (aivovuoto), jolloin läntiset hyvinvointivaltiot pääsevät usein hyötymään kehitysmaista saapuvasta, jo valmiiksi koulutetusta työvoimasta. Tällä on näkyvät seuraukset kehittyvien maiden talouteen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen. Nykyään siirtolaisuudessa voidaan erottaa viisi trendiä. Ensimmäinen näistä on *siirtolaisuuden globalisaatio*, jolla tarkoitetaan yhä useamman maan joutumista siirtolaisuusliikkeiden vaikutuksen alaiseksi samanaikaisesti. Koska myös alkuperämaiden määrä kasvaa, tarkoittaa se, että kulttuuriset taustat ovat hyvin vaihtelevia siirtolaisten uusissa kotimaissa. Toisena havaittavana suuntauksena on *siirtolaisuuden kiihtyminen*. Kasvu lisää painetta poliittisella kentällä sekä tarvetta esimerkiksi uusien maahanmuutto-ohjelmien muodostamiselle ja vanhojen uudelleenmuotoilulle. Kolmannen trendin, *siirtolaisuuden erilaistumisen* myötä siirtolaisia tulee maihin usean eri syyn vuoksi. On tyypillistä, että siirtolaisketju alkaa yhdenlaisella siirtolaisuudella muuttaen muotoaan toiseksi, jolloin hallituksilla on vaikeuksia kontrolloida siirtolaisvirtaa. Lisäksi siirtolaisuudessa tapahtuu niin sanottua *feminiinistymistä*, naisilla on merkittävä ja kasvava rooli kaikissa siirtolaisuustyypeissä. *Siirtolaisuuden kasvavalla politikoitumisella* tarkoitetaan, että sillä on yhä suurempi vaikutus kansalliseen politiikkaan ja valtioiden välisiin suhteisiin. (Castles & Miller 2003, 7-9.)

E.G. Ravenstein määritteli sisällön yhdelle siirtolaisuustutkimuksen tärkeimmistä teorioista jo 1800-luvun lopulla, jolloin väestöllisiä liikkeitä alettiin tarkemmin tutkia. *Työntö- ja vetoteoriassa* esitettiin joitakin pääprinsippejä migraatiosta ja sen mekanismeista. Teoria liittyy teollistumisen aikakaudelle ominaiseen ajattelutapaan hyödyn maksimoinnista ja haitan minimoinnista. Työntötekijät ajavat ihmisiä etsimään parempia olosuhteita toisaalta. Vetotekijät ovat muuttokohteessa houkuttavia tekijöitä. Ravensteinin teoria erotteli lisäksi kansallisen ja kansainvälisen muuttoliikkeen sekä pitkän ja lyhyen välimatkan siirtolaiset. Tärkeimmät huomiot liittyivät kuitenkin teknologian ja kaupallisuuden kasvun vaikutusten huomioimiseen siirtolaisuutta lisäävinä tekijöinä. Ravensteinin mukaan talous on suurin migraatioon vaikuttava tekijä. Kyseinen teoria on säilynyt merkittävimpana teoreettisena panoksena liittyen siirtolaisuuden veto- ja työntötekijöihin. (Jackson 1986, 13-15.)

Työmarkkinoiden asemaa on siis totuttu pitämään merkittävässä roolissa siirtolaisuustutkimuksessa. Nykyään halutaan kuitenkin tarkastella myös siirtolaisten omia päätöksiä ja niiden sosiaalisia ulottuvuuksia. Jacksonin (1986, 38) mukaan veto-työntömalli kykenee huomioimaan ainoastaan rationaalisen valinnan yksilöiden päätöksenteossa. Tulisi kuitenkin tarkastella myös vaikuttavia sosiaalisia tekijöitä, jotka ajavat yksilöt ylipäättään valinnan eteen. Siirtolaisuus on selektiivinen prosessi ja siihen liittyy paljon valintojen tekemistä. Selektiivisyydestä puhutaan kun halutaan selvittää, *ketkä* päätyvät siirtolaisiksi ja millaisia taustatekijöitä voidaan nimetä.

On mahdollista erottaa useampia, erilaisiin siirtolaisuuden taustatekijöihin liittyviä motivaatiotyyppisiä; esimerkiksi pakolaisuus liittyy usein muuttoon, jossa siirtolainen on *haluton* jättämään entisen asuinseutunsa. Edellisen vastakkaiseen kategoriaan kuuluvilla muuttajilla on päinvastoin vahva *tahto* etsiä omaehtoisesti vaihtoehtoisia elämämuotoja. Niin kutsutun *yhteisöstään irrallisen* siirtolaisuuteen vaikuttavat kotimaassa tai alkuperäisellä asuinseudulla koetut ulkopuolisuuden tunteet. Lähtöpäätökseen voi tietenkin vaikuttaa useampi tekijä samanaikaisesti. (Jackson 1986, 38-39.)

Siirtolaisuutta tarkasteltaessa tärkeitä kysymyksiä ovat *miksi muutetaan, ketkä muuttavat, muutetaanko takaisin ja millaista on siirtolaisten sopeutuminen*. Demografisesti tarkastellen maastamuutto tai muuttoliikke voi olla efekteiltään kumulatiivista, jolloin se vaikuttaa väestön ikä- ja sukupuolirakenteeseen. Siirtolaisuus ei siis liity ainoastaan

yksilön kohdalla vaikuttavaan muutokseen vaan sillä on vaikutuksia niihin yhteiskuntiin, joiden välillä muuttoliikettä tapahtuu. Vaikutukset voidaan huomata yhteiskunnan sosiaalisella, kulttuurisella, poliittisella ja taloudellisella sektorilla. (Jackson 1986, 40.)

2.2 Ulkosuomalaisuus ennen ja nyt

Siirtolaisuudelle on olemassa aina jokin syy, siirtolaisuustutkimuksen eräs tehtävä on selvittää se (Wilkman, 2005, 17). Muuttoliikkeen yleisteorian tunnetuimpia edustajia on Mangalam, jonka mukaan muuttoa edeltää aina suhteellisen kurjistumisen eli deprivaaation vaihe, jossa muuttaja kokee, että tavoitteet eivät voi toteutua nykyisessä asuinpaikassa (Kytö, 1998, 32; Wilkman, 2005, 17). Muuttaminen liittyy valintaan ja vertailuun; muuttajat vertaavat siis lähtö- ja tuloalueen ominaisuuksia toisiinsa (Wiman 1975, 29; Korkiasaari, Söderling 1994, 232; Wilkman 2005, 17.)

Suomalaisella maastamuutolla on pitkä historia. Korkiasaaren (2003) mukaan viimeisten sadan vuoden aikana Suomesta on laskettu muuttaneen yli miljoona henkeä, joista vajaa puolet ennen toista maailmansotaa. Siirtolaisuudessa on ollut kaksi päävirtaa. Sotaa edeltänyt maastamuutto suuntautui etupäässä Pohjois-Amerikkaan, kun taas sodan jälkeen lähteneistä 80 prosenttia on mennyt Ruotsiin. Noin joka kolmas on palannut takaisin. Maittaiset erot ovat kuitenkin olleet huomattavia.

Suomen lähihistoriassa ensimmäinen Amerikkaan suuntautunut siirtolaisuusaalto ajoittuu 1860-luvulle. Ennen toista maailmansotaa, vuosien 1899 ja 1913 välillä, Amerikkaan lähti noin 370 000 suomalaista. Pienempi muuttoaalto oli 1920-luvulla, jolloin kohdemaana oli etenkin Kanada. Siirtolaisuuden syinä ennen maailmansotia olivat Pohjois-Amerikan työvoimapula, Euroopan suhteellinen liikaväestö ja suomalaisten kohdalla etenkin venäläisten Suomessa harjoittamat sortotoimenpiteet ja maan venäläistäminen. (Korkiasaari 2003.)

Suomen toinen muuttoaalto alkoi 1950-luvulla ja jatkui 1970-luvun alkupuolelle saakka, jonka seurauksena Suomen väkiluku laski. Ruotsiin lähdölle olivat syinä Suomen elinkeinorakenteen nopea muutos ja suurten ikäluokkien siirtyminen työmarkkinoille. Suomea vaivasi myös asuntopula, mikä vaikeutti maan sisäistä muuttoliikettä.

Siirtolaisuustutkimus on tarkastellut yksilöiden muuttomotiiveja esimerkiksi työntö-veto – teorian avulla. Edellä mainitut seikat ovat olleet *työntötekijöitä*. 1950-luvun jälkeisessä Ruotsissa vetotekijöiksi voidaan mainita ainakin korkea palkkataso sekä työn- ja asunnonsaannin helppous. (Wiman 1975, 29; Korkiasaari & Söderling 1994, 232; Wilkman 2005, 17.)

Pohjoismaiden ulkopuoliseen Eurooppaan suuntautunut siirtolaisuus on viime vuosiin asti ollut lähes tutkimaton alue, josta osoituksena on se, että edes muuttaneiden määrää ei ole tilastointiongelmien vuoksi pystytty luotettavasti laskemaan. Tiedossa kuitenkin on, että valtaosa muuttaneista on ollut nuoria, vähintään ylioppilas-tutkinnon suorittaneita naisia, jotka ovat alunperin muuttaneet alueelle vain tilapäisesti. Tilapäiset oleskelut ovat kuitenkin usein muuttuneet vakituksiksi suomalaisten avioituttua muualle Eurooppaan. Miehet ovat perinteisesti puolestaan lähteneet Pohjoismaiden ulkopuoliseen Eurooppaan määräaikaisten työprojektien, ammattiuralla etenemisen, seikkailun- ja vaihtelunhalun innoittamina. (Korkiasaari, 2003.)

Siirtolaisuus on saanut 2000-luvulle tullessa uudenlaisia piirteitä. Perinteisesti siirtolaisuus on koettu ikään kuin lopullisena, etupäässä taloudellisten syiden sanelemana elämänratkaisuna. Muuttajille on ollut ominaista suhteellisen vähäinen koulutus ja ammattitaito. Nykyisin näitä 'leveämmän leivän perässä' lähtijöitä on joukossa enää vähän, koska ammatti- ja kielitaidottomille on muodostunut entistä vaikeammaksi saada työtä ulkomailta. Kotimaan talouskehitys ja elintason kohoaminen ovat toisaalta vähentäneet muuttopainetta. Tänä päivänä maastamuuttajat ovatkin enimmäkseen pitkälle koulutettua ja kielitaitoista väkeä, joka ainakin aluksi lähtee ulkomaille vain määräajaksi. Opiskelu, lisäkielitaidon kartuttaminen, urakehitys, uusien elämäkokemusten hankkiminen ja ihmissuhteet ovat muuton syinä ohittaneet toimeentuloon liittyvät motiivit. Lähtijöiden joukossa on myös yhä enemmän niin sanottuja kausisiirtolaisia, jotka asuvat ulkomailla vain osan vuotta, tavallisesti talvikauden. Esimerkiksi Espanjaan näitä enimmäkseen eläkeikäisiä ”muuttolintuja” lentää vuosittain arviolta 10 000. Yleistäen voidaan sanoa, että nykypäivän maastamuuttaja on tyypillisesti joko ulkomaille avioituja tai tavoitteistaan hyvin tietoinen määräaikaismuuttaja, jolle ulkomailla asuminen on vain yksi, elämänmenoon kuuluva vaihe. (Korkiasaari 2003.)

Tavoitetietoinen määräaikaisuuttaja on osuva määritelmä kuvaamaan myös suurinta osaa tähän tutkimukseen haastateltuja. Määräaikaisuus tarkoittaa haastateltujen kohdalla epävarmuutta siitä, onko aikeena tulevaisuudessa Suomeen palaaminen vai pysyvästi nykyiseen asuinpaikkaansa jääminen. Myös kolmanteen maahan muuttamista pidetään mahdollisuutena. Määräaikaisuus kuvaa tässä mielessä siis myös epävarmuutta tai epätietoisuutta tulevaisuudesta, johon kuitenkin kaikki haastatelluista suhtautuivat luottavaisesti. Lähtömotiiveihin on joka tapauksessa vaikuttanut tarve kehittää itseä ja hakea oppia joko opiskelun tai ammatillisesta näkökulmasta. Tavoitteellisuus ja päämäärätietoisuus tulee esille lähes kaikista haastatteluista muodossa tai toisessa.

Nykyistä Suomesta Eurooppaan ja muualle maailmaan suuntautuvaa siirtolaisuutta voidaan nimittää *milleniumsiirtolaisuudeksi* (Wilkman 2005, 11), sillä 2000-luvulle tultaessa kansainvälinen muuttoliike on saanut uusia piirteitä. Globaalitalous, tietotekniikan luomat mahdollisuudet ja joustavasti liikkuva, korkeasti koulutettu työvoima ovat eräitä milleniumsiirtolaisuuteen liittyviä tekijöitä.

2.3 Maahanmuuttaja vai siirtolainen?

Korkiasaari (1989, 2) määrittelee siirtolaisuuden seuraavanlaisesti: ”Siirtolaisuudella tarkoitetaan henkilöiden tai henkilöryhmien vapaaehtoista muuttamista asuinmaasta toiseen lähinnä toimeentulon hankkimiseksi siellä, sisältäen maastamuuton ohella myös toiseen maahan asettumisen ja paluumuuton.” Määräaikaisen oleskelun, kuten opiskelun tai komennustyössä olemisen laskeminen siirtolais-käsitteen piiriin on hieman ongelmallista. Ne kuitenkin lasketaan mukaan, koska ulkomailla oleskelu opiskelun tai komennuksen vuoksi voi vaihtua pysyväksi. Lisäksi alunperin määräaikaiseksi ajaksi lähteneitä on vaikea erottaa pysyvistä siirtolaisista, ja heidän oleskeluunsa liittyy samankaltaisia kysymyksiä kuin varsinaiseen siirtolaisuuteenkin. Jackson (1986, 5) jakaa maahanmuuttajat väliaikaisiin (esimerkiksi kausityöntekijät) ja pysyviin, mutta yhtyy Korkiasaaren näkemykseen näiden kahden ryhmän erottelun vaikeudesta.

Siirtolais-käsitteen vaikeus ilmenee myös oman tutkimusjoukkoni keskuudessa. Suurin osa haastatelluista oli ehtinyt asumaan jo yli kaksi vuotta pois Suomesta, josta oli lähdetty tietämättä palataanko takaisin. Vain kaksi kymmenestä piti Suomeen muuttamista hyvin todennäköisenä vaihtoehtona tulevaisuudessa.

”Tottakai sitä aina leikittelee sillä ajatuksella, että pakkais kamat ja lähtis takaisin Suomeen, mutta toisaalta musta tuntuu et olisin itselleni tosi vihainen jos nyt lähtisin takaisin Suomeen, kun oon kuitenkin nähnyt sen vaivan, että olen opiskellut kielen ja sopeutunut.” (Tiina, 23v)

”No täällä (Saksassa) on nyt tää mun henkinen ja fyysinen koti tällä hetkellä, mut varmaan jos sanotaan noin kymmenen vuoden sisällä, niin sanotaan, että se koti voi olla Suomessa. En mä ehkä Suomen tai Saksan ulkopuolelle heti lähtis. Ei mua ainakaan se viehätä, että asuisin vielä jossain viidessä maassa. Se alottaminen on aina vaikeeta.”(Maija, 30v)

Tämän perusteella on siis vaikea kategorisoida tutkimusjoukkoa tiukasti määräaikaisten muuttajien joukkoon, toisin kuin on laita esimerkiksi yritysten ulkomaankomennuksilla olevien ekspatriaattien tai vaihto-opiskelijoiden kohdalla. Lisäksi haastatteluista ilmeni informanttien oma kaksijakoinen suhtautuminen omaan maahanmuuttajuuteen. Maahanmuuttaja-sana yhdistettiin ennen kaikkea pakolaisiin ja moni pohti mikä termi omalle kohdalle sopisi parhaiten. Useat haastatelluista puhuivat *hyvästä maahanmuuttajuudesta*, johon haastateltavat itsensä kategorisoivat. Hyvällä maahanmuuttajalla viitattiin henkilöön, joka käy töissä, maksaa veroja asuinmaahansa ja noudattaa kulttuurisia normeja eli sopeutuu yhteiskuntaan vaivattomasti. Termiä maahanmuuttaja ja sen yhteyksiä tutkimusjoukon identiteettiin käsiteltiin tarkemmin viimeisessä luvussa.

Siirtolaisuustutkimus erottaa siirtolaiset käsitteellisesti kahteen ryhmään; *maastamuuttajiin* ja *maahanmuuttajiin*. Maastamuuttaja on henkilö, joka muuttaa pysyväisluonteisesti toiseen maahan. Maastamuuttajastatuksen lunastavat kaikki maastamuuttoilmoituksen tehneet, jotka aikovat asua ulkomailla vähintään vuoden. Maahanmuuttaja puolestaan on maahan saapuva syntyperäinen ulkomaan kansalainen. Myös paluumuuttajat lasketaan tilastoissa maahanmuuttajiksi. *Paluumuuttaja* on kotimaahansa takaisin palaava henkilö sekä hänen mahdolliset, ulkomailla syntyneet jälkeläisensä. *Ulkosuomalaisia* sen sijaan ovat ulkomailla asuvat nykyiset ja entiset Suomen kansalaiset ja heidän jälkeläisensä. Ensimmäisen sukupolven ulkosuomalainen on Suomessa syntynyt henkilö, toisen polven ulkosuomalaisella vähintään toinen vanhemmista on suomalaisen. (Korkiasaari 1989, 2.)

Siirtolaisuutta pohdittaessa on olennaista määritellä mitkä ovat siirtolaisuuden tunnuspiirteet. Jackson (1986, 4) nimeää kolme vaatimusta; ensinnäkin siirtolaisuuden tulee olla *merkittävää* liikettä eli sillä pitää olla demografisia vaikutuksia. Toiseksi sen tulee olla luonteeltaan jatkuvaa; *pitkäkestoista tai lopullista*. Luonnollisesti loma tai työmatka ei täytä näitä kriteerejä. Muuttoliikkeen täytyy lisäksi sisältää tietty sosiaalinen siirtymä, joka tarkoittaa statuksen muutosta tai muuttunutta suhdetta niin sosiaaliseen kuin fyysiseenkin ympäristöön. Vaatimukset liittyvät siirtolaisuustutkimuksessa spatiaaliseen, temporaaliseen ja sosiaaliseen dimensioon. Maastamuuttajien kohdalla siirtymät tarkoittavat muutosta usein kieli- ja kulttuurialueessa, sosiaalisissa suhteissa ja fyysisessä ympäristössä. Muutoksen kokeminen ja hyväksyminen on maahanmuuttajan suurin haaste. Kuinka yksilö kykenee sulautumaan uuteen kulttuuriin ja toisaalta kestäämään jatkuvaa muutosta, kertoo paljon yksilön *kulttuurienvälisestä kompetenssista*⁴.

Siirtolaisuutta voidaan kuvailla myös entisten sosiaalisten siteiden katkaisemisena ja uusien luomisena. Siirtolaisuus nostaa esiin haastavia analyttisiä ongelmia väestötieteilijöille, sosiologeille ja taloustieteilijöille, jotka ovat tottuneet pitämään tarkasteluyksikkönään selkeästi rajattua yhteiskuntaa. Muuttoliike sen sijaan tapahtuu kahden yhteiskunnan välillä yksilön tai ryhmän toimesta, ja vaikka se tapahtuu yksilöiden aktuaalisena siirtymisenä paikasta A paikkaan B, asettaa se vastakkain ja vertailee kahta yhteiskuntaa, jotka jatkavat olemassaoloaan kahtena, toisistaan erillisenä muotona siirtolaisuudessa, joka puolestaan yrittää sovittaa niitä yhteen omassa elämässään. (Jackson 1986, 2.)

Siirtolaisuuteen liittyy toisin sanoen siirtymä usealla eri tasolla, mikä tekee siitä mielenkiintoisen tutkimuskohteen. Esimerkiksi sosiaalinen sopeutuminen uuteen kulttuuriin tapahtuu yleensä kulttuurishokin kokemisen kautta. Temporaalisen ehdon täytyminen sisältää yleisesti kulttuurishokin läpikäymisen ennen uuteen kulttuurin sopeutumista. Salo-Leen (1997, 56) mukaan sopeutumiseen auttaa kielitaito, paikalliset ihmissuhteet ja osallistuminen paikalliseen sosiaaliseen kanssakäymiseen. Henkilökohtaisista ominaisuuksista sopeutumista helpottavat avoimuus,

---

⁴ Kulttuurienvälinen kompetenssi kuvaa yksilön valmiuksia sopeutua uuteen kulttuuriin, olla tekemisissä muiden kulttuurien edustajien kanssa ja käsitellä muutosta. Kulttuurienvälisen tehokkuuden ajatellaan viestinnän tutkimuksessa muodostuvan ammattitaidosta, sopeutumisesta ja vuorovaikutuksesta. (Salo-Lee 1997, 54.)

ulospäinsuuntautuneisuus ja joustavuus. Motivaatiota pidetään avaintekijänä. Mielenkiintoinen huomio liittyy etenkin kulttuurishokin kokemukseen; henkilöiden, jotka kokevat kulttuurishokin intensiivisesti ja selviävät siitä, on todettu olevan kulttuurisesti herkkiä ja kulttuurienvälisesti tehokkaita toimijoita.

2.4 Sopeutumisen moninaiset tavat

Maahanmuuttajien sopeutuminen uuteen kulttuuriin riippuu siitä, kuinka suuria kulttuurisia ja etnisiä eroja entisen ja uuden välillä esiintyy. Identiteetti on yksi yleisimmistä inhimillisistä tarpeista ja se vastaa tiettyä perustavaa halua tai tarvetta kuulua ryhmään, olla hyväksytty, vastaanotettu ja tunnustettu. (Bauman 1996, 161-162.) Yksilön identiteetti saa siis vahvistuksen ollessaan osa yhteiskunnallista identiteettiä ja sen odotetaan tarjoavan varmuus ja tieto siitä, ”missä on minun paikkani”.

Yksilön identiteettiä voidaan kuvailla tiedostamattomissa prosesseissa aikaa myöten muotoutuvana. Sen yhtenäisyys on aina jollakin tavalla kuviteltua, koska se pysyy aina epätäydellisenä ja muotoutuu kaiken aikaa prosessinomaisesti. Tämän vuoksi Stuart Hallin mukaan olisikin parempi puhua *identifikaatiosta* käsiteltäessä identiteettiä, koska identifikaation käsite kuvaa paremmin prosessinomaista muodostumista. Identiteetti siis perustuu kokonaisuuden puutteeseen, ja puute täyttyy ulkopuoleltamme. (Hall 1999, 39.) Hall katsoo, että vanhat identiteetit, jotka ennen loivat vakaata sosiaalista todellisuutta, ovat nyt rappeutumassa ja tämän vuoksi ne antavat tietä uusille identiteeteille sirpaloittaen modernia yksilöä yhtenäisenä subjektina. (Em., 19.) Identifikaatio sosiaaliseen kokonaisuuteen on sekoitus kokonaisuuden asettamia yleisiä sekä yksilön erityisiä odotuksia. Identifikaation⁵ valintaa määrittävät yksilön näkemykset siitä, millaisia merkityssisältöjä hän katsoo kollektiiviseen kokonaisuuteen liitettävän sekä käsitykset siitä, keitä ko. joukkoon kuuluu. (Anttila 2006, 59.)

Akkulturaatiolla tarkoitetaan sopeutumista uuteen kulttuuripiiriin, jolloin tarkastellaan kuinka ryhmät ja yksilöt orientoituvat uuteen kulttuuriin ja käsittelevät kulttuurista muutosta. Käsitellään siis *interkulttuurisia strategioita* eli kuinka ihmiset yrittävät elää

---

⁵ Arkikielessä identifikaation ymmärretään rakentuvan henkilön tai yhteisön jaetun alkuperän ja yhteisten piirteiden perustalle, jolloin etninen yhteisöllisyys nähdään naturalistisena eli olemassa itsessään ja luonnollisena perusolemuksena. Käsitys on siis reduktionistinen, koska siinä rakentunut yhteisöllisyys palautetaan ihmisen biologiaan tai perimmäiseen tietoisuuteen yhteisestä alkuperästä ja unohdetaan etnisyyden historiallinen muodostuminen (Hall 1996, 3). Keskeinen identifikaatiotekijä on affekti ryhmää kohtaan. Ihmiset valitsevat viiteryhmiä, jotka antavat positiivisia palkintoja. (Anttila 2006)

kahden kulttuurin kanssa, *psykologista akkulturaatiota* eli niitä henkilökohtaisia muutoksia ja kriisejä, joita yksilöt käyvät prosessissa läpi sekä *adaptaatiota* eli sopeutumista, joka liittyy akkulturaation lopputuloksiin. (Berry ym. 2004, 384.)

Akkulturaatioon liittyy neljä ulottuvuutta. Tapahtuakseen akkulturaatio vaatii vähintään kahden itsenäisen kulttuurin keskinäistä kontaktia, jolloin yhdessä tai useammassa näistä tapahtuu muutos (akkulturaation *luonne*). Toisekseen akkulturaatiolla on niin sanottu *kurssi*, joka yleistäen etenee kontaktin ja konfliktin kautta adaptaatioon. Kurssi ei ole välttämättä lineaarinen, vaan prosessissa voi tapahtua edestakaista liikettä. Lisäksi on hyvä selvittää puhutaanko yksilö- vai ryhmätason akkulturaatiosta. Ensimmäiseen viitataan puhuttaessa psykologisesta akkulturaatiosta, jossa käsitellään nimenomaisesti yksilön läpikäymiä muutoksia hänen tullessa kosketuksiin muiden kulttuurien kanssa. Eron tekeminen näiden kahden välillä on tärkeää, koska yksilötasolla muutokset koskevat identiteettiä, arvoja ja asenteita. Ryhmistä puhuttaessa muutokset liittyvät esimerkiksi sosiaalisissa ja taloudellisissa rakenteissa tapahtuviin muutoksiin.

Akkulturaatioprosessi on monimutkainen; *mittausta* voidaan suorittaa kolmesta eri vaiheesta (kontakti, konflikti, adaptaatio) ja kahdella eri tasolla (yksilö- ja ryhmä) (Berry 1980). Akkulturaatio on siis tutkimuksellisesti haastava mutta hedelmällinen kohde. Sen rinnakkaiskäsitteenä voidaan pitää enkulturaatiota, jollaiseksi kutsutaan ensimmäistä sosialisatioprosessia, jonka yksilöt läpikäyvät alkuperäisen kulttuurinsa kanssa. Akkulturaatio on siten ikään kuin sekundäärinen sosialisatioprosessi.

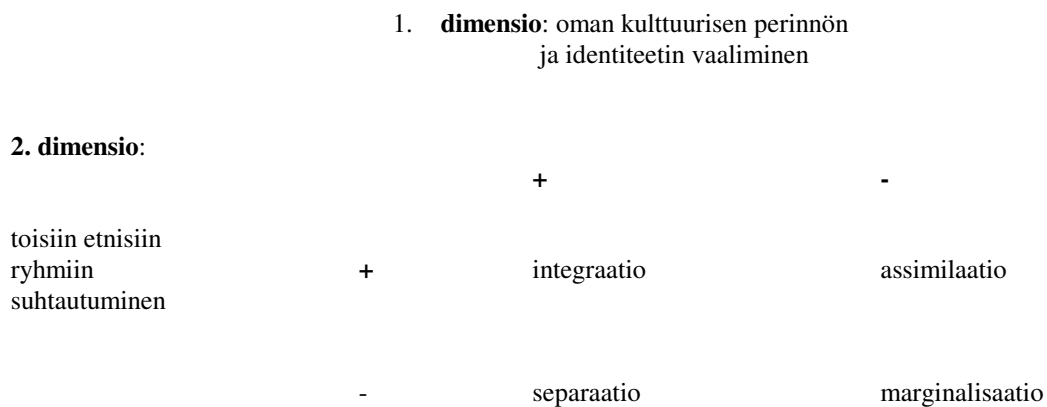
Akkulturaation vaikutukset voidaan nähdä kahdesta eri näkökulmasta. Vaikka prosessi voi olla tuhoava, ei se välttämättä johda kulttuurin katoamiseen tai kansainväliseen/kansalliseen homogenisoitumiseen. Akkulturaatioprosessi voi nimittäin olla kahdella tavalla tuottava; yksilöt/ryhmät vahvistavat alkuperäistä kulttuuriaan tullessaan kosketuksiin toisen kulttuurin kanssa ja toisaalta kontaktissa voi syntyä uusia kulttuurin muotoja. (Em. 349-351.) Siirtolaisuus ei kuitenkaan aina luo kulttuurista diversiteettiä. Esimerkiksi Euroopan sisällä ja läntisten hyvinvointivaltioiden välillä muuttavien on todettu assimiloituvan nopeasti. Korkeasti koulutetuilla kansainvälisillä työmarkkinoilla liikkuvilla on harvoin näkyviä integraatio-ongelmia suhteessa uuteen

kotimaahan. (Castles, Miller, 1993, 14.) Aiempien akkulturaatiotutkimusten mukaan maahanmuuttajat kokevat vähemmän akkulturaatiostressiä monikulttuurisissa valtioissa, joissa maahanmuuttajan on mahdollista pitää kiinni omasta kulttuuritaustasta. Tutkimustulokset ovat osoittaneet akkulturaatiostressin olevan yhteydessä korkeaan kulttuurien väliseen eroon.

Yksilötason akkulturaatioprosessi etenee kolmen vaiheen kautta; *kontaktin, konfliktin ja adaptaation* (Berry 1980). Akkulturaatioprosessissa muutoksia tapahtuu esimerkiksi käytöksessä (pukeutuminen, puhetyyli, ruokakulttuuri, yksilön kulttuurinen identiteetti). Lisäksi yksilöllä voi esiintyä akkulturaatioon liittyviä stressioireita, joita ovat esimerkiksi epävarmuus, ahdistus ja masentuneisuus. Adaptaatio liittyy siis ulkoisiin mutta myös sisäisiin tekijöihin. Edellinen liittyy yksilön kykyyn sopeutua sosiokulttuurisesti ja toimia arjessa, jälkimmäinen taas psykologisiin tunteuksiin omasta olemisesta, itsetunnosta ja hyvinvoinnista. Yksilöiden interkulttuuriset strategiat liittyvät asenteisiin ja käytökseen, jotka tulevat ilmi jokapäiväisissä kohtaamisissa. Tutkimuksen mukaan onkin selkeästi nähtävissä positiivinen korrelaatio asenteiden ja käytöksen välillä liittyen yksilön interkulttuurisiin asenteisiin. (Em. 352-353.)

Perinteisesti akkulturaatiostrategiat on jaoteltu neljään ryhmään, riippuen yksilön asenteista ja omasta tahdosta integroitua uuteen kulttuuriin. Nämä neljä strategiaa ovat *assimilaatio, integraatio, separaatio ja marginalisaatio*. Erot neljän erilaisen strategian välillä liittyvät kahteen eri dimensioon; siihen, kuinka yksilö suhtautuu omaan alkuperäiseen ryhmäänsä (oman kulttuurin säilyttämiseen) ja toisaalta siihen, kuinka hän suhtautuu/positioituu (osallistuu) ulkopuoliseen tai uuteen ryhmään. Ryhmiä voidaan tarkastella seuraavan nelikentän avulla;

Kuvio 1. Etnokulttuuristen ryhmien akkulturaatiostrategiat (Berry, A Psychology of immigration. Journal of Social Issues, 57, 615-31, 2001; Berry, 354, 2004).

*Assimilaatiolla*⁶ viitataan käytökseen, jossa ryhmä ei halua säilyttää alkuperäistä kulttuurista identiteettiään ja etsiytyy jatkuvasti vastavuoroisuuteen toisten kulttuurien kanssa. Tämä on käänteinen *separaatiostrategialle*, jossa pidetään kiinni alkuperäisestä kulttuurista ja pyritään välttämään interaktiota toisten, eli oman kulttuurin ulkopuolisten kanssa. *Integraatiossa* pyritään säilyttämään oma kulttuuri olemalla silti tekemisissä muiden kulttuurien edustajien kanssa. Etnisen ryhmän edustajat hakeutuvat integraatiostrategiassa osallistumaan laajemmin nykyisen kulttuurinsa piiriin, mutta kokevat samalla ylpeyttä omista kulttuurisista perinteistään ja piirteistään. Kaikkein eristäytyvintä strategiaa edustaa *marginalisaatio*, jossa etnisen ryhmän jäsenet kokevat olevansa voimattomia säilyttämään oman kulttuurinsa, mutta eivät ole myöskään kiinnostuneita luomaan suhteita uuteen kulttuuriin. Tähän vaikuttaa usein myös vastaanottava kulttuuri. (Berry, 2004, 353-354.)

Suomalaisessa vähemmistötutkimuksessa on ollut suosittua käyttää Berryn mallia. Sitä on käytetty ilmoittamaan, onko tutkittu joukko tai ryhmittymä saavuttanut tietyn tason

⁶ Assimilaatiotutkimuksella on Pohjois-Amerikassa pitkät perinteet. Perinteisten assimilaatioteorioiden ydinajatuksena on, että assimilaatioprosessi häivyttää aikaa myöten etnisyyden merkitystä. Merkittävimpänä yksittäisenä assimilaatiotutkimuksena on pidetty Milton Gordonin Assimilation in American Life –teosta (1964), jossa huomioitiin assimilaatioprosessin monisyisyys ja –tahoisuus. Gordon nimesi seitsemän eri assimilaation ulottuvuutta, joita ovat kulttuurinen, rakenteellinen, maritaalinen, identifikatioaalinen, asennereseptioaalinen, käyttäytymisreseptioaalinen ja kansalaisuusulottuvuus. Lisäksi teoria paljasti assimilaatioprosessissa löydetty säännönmukaisuudet; kulttuuripiirteiden sekoittumisen nähtiin olevan kivuttomin osa assimilaatioprosessia ja sitä tapahtuu vaikka muita assimilaatiotyyppejä ei tapahtuisi. Lisäksi kulttuurisen assimilaation vaihe voi kestää määrittelemättömän ajan. Rakenteellisen ja kulttuurisen assimilaation yhtäaikaista tapahtumisesta seuraa väistämättä myös muiden assimilaatiotyyppien seuraaminen. (Sintonen 1999, 112.)

assimiloitumalla tai integroitumalla valtaväestöön. Toisaalta tulosten esittämisessä ollaan oltu varovaisia ja korostettu ryhmän yksilöiden välisiä eroja. Vaihtoehdoksi on esitetty integraatiota, mikä on saatu ryhmän akkulturaation ”keski-arvoksi”. Osa ryhmästä on separoitunut, osa assimiloitunut. Integroituminen voidaan siis tämän mallin mukaan saada vastaukseksi lähes aina, mutta mitä se lopulta paljastaa? Lisäksi integraatio-vaihtoehto ei kykene huomioimaan assimilaation monitahoisuutta, josta on ollut puhetta edellä. Lisäksi Berryn mallissa ongelmana on, että sopeutumisvaihtoehdot nähdään ajallisesti pysyvinä. Malli ei kykene siten huomioimaan sopeutumisvaihtoehtojen kohdalla tapahtuvia ajallisia muutoksia. (Sintonen 1999, 116.)

Yksilön (etnisen) identiteetin kehitystä uudessa kulttuuriympäristössä voidaan tarkastella myös viisivaiheisen mallin kautta. Yksilön akkulturaatioasenteisiin vaikuttaa suhde *itseän, toisiin oman etnisen taustan omaaviin, toisiin vähemmistöryhmiin ja hallitsevaan (enemmistö) etniseen ryhmään*. (Sue & Sue; Liebkind, 1996, 17.) Ensimmäisessä eli mukautumisen vaiheessa yksilö tuntee häpeää itseään, omaa kulttuurista perintöään ja kulttuuriaan kohtaan, jonka lisäksi esiintyy kritiikitöntä ihailua enemmistökulttuuria kohtaan. Seuraavassa eli ristiriitaisuuden (dissonanssi) vaiheessa maahanmuuttaja alkaa kyseenalaistaa edellistä, jolloin kysymysten kuten, miksi pitäisi hävetä sitä mitä olen, esittäminen nousee ajankohtaiseksi. Vaiheelle on ominaista, että häpeän ja ylpeyden tunteet omaa etnisyyttä kohtaan vaihtelevat. Kolmannessa vaiheessa (vastustuksen vaihe) oma kulttuuri nousee ainoaksi kelpuutettavaksi. Samalla yksilö haluaa hylätä ympäröivän valtakulttuurin ja alkuperäinen etninen itsetunto on korkealla. Itsehävainnoinnin vaiheessa yksilö ei osoita enää kritiikitöntä ihailua omaa kulttuuriaan kohtaan, mutta kykenee silti säilyttämään perusylpeyden siitä ja alkaa jälleen löytää joitakin positiivisia piirteitä myös enemmistökulttuurista. Vaihe sisältää tasapainon etsintää uuden ja vanhan välillä. Viimeistä vaihetta kutsutaan integroivan tietoisuuden vaiheeksi, jossa yksilö saavuttaa sisäisen turvallisuuden tunteen. Hän hyväksyy oman kulttuuriperintönsä, tuntien samalla vapautta siitä, että kykenee valitsemaan tarvittavat rakennusaineet omaa identiteetin konstruointia varten uudesta kulttuurista. Identiteetin kehittyminen ei kuitenkaan ole suoraviivainen ja selkeä prosessi. Yksilö voi kokea integroituvansa yhdellä elämänosa-alueella (kuten työssä), mutta tuntee ulkopuolisuutta toisella. Akkulturaatioprosessi on tällöin epätasainen. (Liebkind, 1996, 16-19.)

3 IDENTITEETTIN VAPAA VALINNASSA

Oxfordin sanakirja (Oxford Dictionary 1995) määrittelee identiteetin liittyvän henkilön tai asian olemuksen laatuun tai tilaan, yksilöllisyyteen ja persoonallisuuteen, identifikaatioon tai sen tulokseen tai samanlaisen sisällön, luonteen ja ominaisuuksien tilaan. Sosiaaliteiteissä identiteettiä voidaan tarkastella joko samuutena tai itseyytenä. *Samuuden* näkökulmasta tarkasteltuna identiteetillä tarkoitetaan ilmiön samankaltaisuutta, sisäistä ykseyttä tai jatkuvuutta ja ajallista pysyvyyttä. Identiteetti *itseyytenä* tarkoittaa merkitysmuodostelmien kautta konstruoitua aktiivista itsensä ymmärtämistä (Ricoeur 1987, 1992; Anttila 2007, 7).

Modernin identiteetin käsitteen luojana pidetään William Jamesia, jonka ”sosiaalinen itseys” korosti ihmisen suhdetta sekä häneen itseensä että toisiin ihmisiin. Olennaista ovat tuntemukset omasta jatkuvuudesta ja yksilöllisyydestä eli identiteetin tunne. Identiteetissä on siis kyse aktiivisesta itsensä tunnistamisesta, jolloin omaa itseä arvioidaan symbolien, kielellisten ilmausten, myyttien, kertomusten ja kulttuuristen representaatioiden välityksellä (Anttila 2007, 7).

Sosiologian klassinen käsitys identiteetistä on peräisin symbolisilta interaktionisteilta G.H. Meadilta ja C.H. Cooleyltä, joiden käsityksen mukaan identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa (Hall 1999, 22). Yhteiskuntatieteissä identiteetti on yksi kiistellyimmistä käsitteistä. Sosiologiassa sitä ovat käsitelleet suoraan tai välillisesti esimerkiksi Michel Foucault, Ervin Goffman, Talcott Parsons, Alfred Schütz ja Louis Althusser, vain muutamia mainiten.

3.1 Identiteetin murros

Identiteetin käsitettä voi tarkastella kahdesta eri näkökulmasta. *Modernin* käsityksen mukaan identiteetti on projekti, jota kaiken aikaa rakennetaan. Rakentamisella tarkoitetaan käsitysten konstruointia omasta itsestä, henkilökohtaisesta ja sosiaalisesta sijainnista ja omasta positiosta suhteessa asioiden järjestykseen. Modernit yksilöt ovat vapautettuja traditioiden ja perittyjen identiteettien jäykkyydestä. Samalla vaihtoehdot ja toimintamallit ovat lisääntyneet. Itsestäänselviä elämisen malleja ei ole vaan toimijan täytyy tehdä jatkuvasti ”yksilöllisiä” ratkaisuja ja valintoja. (Elliot, 2001, 48-50.)

Baumanin mukaan modernissa yhteiskunnassa entisenkaltainen pyhiinvaeltajuus muuttui konkreettisesta kulkemisesta sisäiseksi pyhiinvaellukseksi (Weber; inner-worldly pilgrims). Pyhiinvaeltajuudesta tuli kiinteyden ja paikan etsimistä paikantamattomuudessa, eli kiinteän identiteetin rakentamisen tehtävä. Matkan tarkoitukseksi tuli yksilön kehittyminen kohti jotain ennalta määrättyä. Identiteetin rakentaminen muodostui modernin myötä prosessiksi, jossa yksilön itse piti ”tuoda” merkitys alunperin päättömään vaeltamiseen tai toimintaansa. Identiteetti on siis modernin aikakauden tuotos, jonka ongelma on kuinka luoda identiteetti ja pitää se vakaana. Modernin yksilön identiteetin rakentaminen perustui tulevaisuutta varten sijoittamiseen; jokaisen askeleen tulee johtaa seuraavaan hyvän järjestyksen ja ennakoitavuuden hengessä, elämäkulun kuuluu olla rationaalista ja loogista, ja matkan johtaa haluttuun päämäärään. Modernin yksilön tulee ennen kaikkea jättää jälkensä maailmaan.

Postmodernin identiteetin ongelma on juuri päinvastainen. Postmodernin näkökulmasta pohditaan kuinka identiteetti kyettäisi pitämään mahdollisimman avoimena ja liikkuvana. Baumanin mukaan kestävien kohteiden maailma on korvattu kertakäyttöisillä tuotteilla, jotka on suunniteltu vanhentumaan nopeasti. Tällaisessa maailmassa myös identiteetistä on tullut asusteiden tapaan vaihdettava objekti. Yksilön elämä tiivistyy suurelta osin kuluttajuuteen. Postmoderni elämäntapa liittyy pitkäkestoisten sitoumusten välttämiseen esimerkiksi ihmissuhteiden, työpaikkojen ja asumisen suhteen. Yksilön mottona on elää päivä kerrallaan, jossa menneisyys ei määrittele nykyhetkeä (continuous present). Tästä näkökulmasta katsottuna menneellä ja tulevalla ei ole merkitystä, merkitystä on ainoastaan kyvyllä olla pysymättä paikallaan. Liian pysyvistä identiteetistä tulee rasite, toisin kuin modernissa. Postmodernin elämän strategiana ei ole identiteetin rakentaminen vaan fiksoitumisen välttäminen. Siinä missä pyhiinvaeltaja metafora oli sopiva modernin elämänstrategialle ja aikakaudelle, ottaa sen paikan postmodernissa sen perilliset; **vaeltelija, kulkuri, turisti ja pelaaja**. (Bauman 1996, 20-35.) Näistä tyypeistä, jotka modernissa olivat marginaalin edustamia, on postmodernissa tullut enemmistön elämäntapoja ja -tyylejä. On kuitenkin syytä pitää mielessä, että ne eivät esiinny puhtaassa muodossaan todellisuudessa, eivätkä myöskään kerro koko totuutta postmodernista elämäntavasta.

Postmodernissa identiteetti ei siis ole annettu ja sen rakentaminen koostuu peräkkäisistä yrityksistä ja erehdyksistä, jota Bauman nimittää minän koostamiseksi. *Minän koostaminen* (vrt. Hallin identifikaatio) korvaa minän rakentamisen *elämänprojektina* postmodernissa. Modernista elämänprojektista poiketen minän koostamisella ei ole päämäärää, jonka näkökulmasta koostamista pystyttäisiin arvioimaan ja seuraamaan. Minän koostaminen muuttuu päämäärien muuttuessa, eikä se ole kumulatiivinen prosessi, vaan siihen sisältyy purkamista, vanhasta luopumista, oppimista ja unohtamista rinta rinnan. (Bauman 1996, 199-201.)

Postmoderni teoretisointi näkee identiteetin fragmentoituneena, jolloin identiteetin status projektina heikkenee. Ihanteellisen ja ”täydellistyneen” identiteetin etsimisen sijaan yksilöt pitävät tärkeämpänä kulttuurista heterogeenisyyttä ja eroa. Postmodernistit suhtautuvat nykyisyyteen avoimien ja hetkeen perustuvien identiteettien aikakautena. Elämä on episodista ja fragmentoitunutta, mutta samalla suo uusia mahdollisuuksia yksilöiden mielikuvitukselle ja kuvittelulle. Sosiaalinen elämä on käynyt yhä ambivalentimmaksi ja sattumanvaraisemmaksi. Postmoderni aika on tehnyt mielen ja maailman dynamiikan yhä vaikeammaksi käsittää, eikä yksinkertaisia kuvauksia niistä ja sosiaalisista prosesseista ole enää mahdollista tehdä. Vaikuttavina tekijöinä tässä prosessissa pidetään mm. tietotekniikan ja internetin roolia. (em. 50-51.)

Globaalien tyylien, paikkojen ja imagojen markkinoinnin ja matkustamisen sekä globaalisti välitettyjen mediakuvien ja viestintäjärjestelmien voidaan nähdä välittävän meille uudenlaista sosiaalista elämää, jonka ansiosta ”identiteetit irtautuvat erityisistä ajankohdista, paikoista, historioista ja traditioista ja esittäytyvät vapaasti leijuviksi” (Hall, 1999, 62). Voidaanko siis tämän mukaan ajatella, että yksilöiden on entistä helpompaa valita itselle miellyttävän identiteetti, sellaisessa paikassa, joka parhaiten pystyy tarjoamaan mahdollisuudet halutun identiteetin muodostamiselle?

Hall (1999, 228) katsoo, että esimerkiksi kulttuurinen identiteetti ei ole kiinteä olemus, joka pysyisi muuttumattomana historian ja kulttuurin ulottumattomissa; sitä ei tule ymmärtää kiinteänä alkuperänä, mutta toisaalta ei myöskään pelkkänä harhakuvana. Kulttuuriset identiteetit rakennetaan historian ja muistin avulla, sekä historian ja kulttuurin

diskursseissa; ne eivät ole olemuksia, vaan asemointia eli positioimista. Identiteetit ovat myöhäismodernin aikakaudella yhä pirstoutuneempia, epäyhtenäisempiä ja säröisimpiä. Ne muodostuvat erilaisista, usein toisiaan risteävistä ja usein toisilleen vastakkaisista diskursseista, käytännöistä ja positioista. Globalisaatio ja maastamuuttoprosessit ovat synnyttäneet uusia kysymyksiä, joita tulee esittää identiteetin määrittelyn myötä. Kyse ei siis ole enää siitä, keitä me olemme tai mistä me tulimme, vaan siitä, *keitä meistä voi tulla, kuinka meidät on esitetty ja mikä kaikki vaikuttaa siihen, kuinka me esitämme itseämme.* (Hall 1999, 250.)

3.2 Postmodernit elämänstrategiat

Bauman pohtii identiteetin rakentumista postmodernissa kontekstissa, ja kiinnittää huomiota jatkuvuuksiin ja epäjatkuvuuksiin. Myös hän yhdistää identiteetin pohdintansa globalisaatioon ja globaalin kulttuurin teemaan, jotka ovat postmodernissa keskeisiä tekijöitä. Kansallisvaltiot eivät ole enää lopullisen identiteetin tuottajan roolissa, jonka paikan ottaa uusi taho. Postmodernin tunnuspiirteinä ovat institutionalisoitu pluralismi, monimuotoisuus, kontingenssi ja ambivalenssi. (Bauman 1996, 192.)

Bauman yhdistää kulutuksen, siirtolaisuuden ja globalisaation käsitteet toisiinsa. Hän jakaa globalisaation ja postmodernin siirtolaisuuden kahteen tyyppiin; turismiin (vapaus) ja kiertolaisuuteen (orjuus). Ensimmäinen näistä on mahdollista läntisten hyvinvointivaltioiden varakkaille asukkaille, joille matkustaminen perustuu valintaan ja esteettisten kokemusten etsimiseen. Baumanin postmodernin turistin luonteeseen kuuluu siirtyä eteenpäin uusien haasteiden perässä. Muutetaan, koska maailma nähdään täynnä vastustamattomia vaihtoehtoja, joita halutaan kuluttaa. Suhde maailmaan on esteettinen. Kuluttajalla maailma on Baumanin mukaan elämysten (Erlebnisse) matriisi ja sitä kartoitetaan kokemusten hakemisen ja etsimisen kautta. Kiertolaiset, joilla Bauman viittaa pakolaisiin ja turvapaikanhakijoihin, ovat sen sijaan pakotettuja muuttamaan, koska nykyinen paikka on sietämätön tai heiltä kielletään sinne jääminen. Nämä kaksi ryhmää eroavat myös sen perusteella, kuinka heidät toivotetaan uuteen paikkaan tervetulleiksi. (Bauman 1998, 91-94.)

Baumanin mukaan sosiaalisuus (sociability), habitaatti (habitat), minän rakentaminen (self-constitution) ja minän koostaminen (self-assembly) tulisi asettaa keskeiselle paikalle postmodernin sosiologisessa teoriassa. Tarkastelun keskiössä olisi tällöin yksilö,

yhteiskunnan ja ryhmän entisellä paikalla. (Em., 197.) Sosiologian kentällä vaatimus yhteiskunnan tarkastelemisesta habitaatin, sosiaalisuuden ja minän koostamisen käsitteiden kautta on herättänyt voimakkaitakin reaktioita (ks. esim. *Sosiologia* 1/97). Rakennesosiologiaa, objektiivisia rakenteita sosiologian keskeisenä tutkimuskohteena pitävien ei voi ehkä odottaa innostuvan Baumanin ajatuksista. Hänen ehdottamaansa tarkastelutapaa kannattavat lähinnä kulttuuritutkimuksellisesti, osin jopa "terapeuttisesti" suuntautuneet yhteiskuntatieteilijät, jotka kiinnittävät huomionsa ihmisen elämään ja identiteettiin kontingenteissa tiloissa tapahtuvien omakohtaisten ratkaisujen ja valintojen sarjana (Jokinen 2/1997).

Bauman näkee postmodernin yksilöt suhteellisen riippumattomina toisistaan ja vapaina pyrkimään kohti asettamaansa päämäärää parhaaksi katsomallaan tavalla. Kuitenkin tila, jossa toimitaan (habitaatti) on suhteellisen määrittelemätön ja ambivalentti. Tästä johtuu, että postmodernissa ”toimijoiden eksistentiaaliseen olemisen tapaan kuuluu riittämätön määräytyneisyys, keskeneräisyys, liikkuvuus ja juurettomuus”. (Bauman 1998, 198-200.) Baumanin postmodernit elämänstrategia-tyypit eivät esiinny puhtaina muotoina vaan hahmot tai niiden piirteet sekoittuvat meissä kontekstuaalisesti. Baumanin mukaan luonteenpiirteet heijastuvat postmoderniin moraaliin ja toimintaan.

Ensimmäistä eli **vaeltelijaa** Bauman kuvailee modernin ajan marginaaliseksi ilmiöksi, joka kulkee satunnaisten tilanteiden ja episodisten kohtaamisten läpi, katselijan ja havainnoijan roolissa lähinnä viihdyttääkseen itseään. Postmodernin ajan vaeltelijalla hän tarkoittaa yksilöä kuluttajan roolissa, jolloin ostoskeskukset toimivat vaeltelijoiden ”omina päätöstentekopaikkoina”. Ostoskeskukset aloittivat vaeltelijan kehityksen, josta on muodostunut elämäntyyli/malli.

Maankiertäjää eli kulkuria Bauman kuvailee traditionaalisen yhteiskunnan uhkana, joka haluttiin asettaa paikalleen lainsäädännöllisin keinoin. Kulkurit olivat kontrollista vapaita, joiden liikkeitä ei voinut ennustaa, ja siksi niihin suhtauduttiin peläten. Kulkuria liikuttaa ennen kaikkea työntö kuin veto-tekijät. Minne tahansa kulkuri menee, hän on muukalainen. Hän ei voi koskaan olla natiivi tai paikalleen jäänyt, jolla olisi juuret maaperässä. Oman paikantamattomuuden arvostaminen on järkevä strategia. Kaikki päätökset ovat ”kunnes

toisin ilmoitetaan...”, mikä tämä antaa mahdollisuuden pitää vaihtoehdot avoimina. Modernissa kulkurit olivat vähemmistö, yhteiskunta ja maailma vakaa. Postmoderni aikakausi muutti vakiintuneisuuden tunteen. Bauman väittää, että vakiintuneita paikkoja on enää vähän jäljellä ja vakiintuneisuuden on korvannut jatkuva muutos. Maailmasta on tullut kulkureiden täyttämä ja kulkureille suunniteltu.

Postmodernin myötä myös **turismi** on muuttunut enemmistöjen toiminnaksi. Kulkurin tapaan turisti on liikkeellä ja samaan tapaan läsnä kaikissa paikoissa joihin menee, mutta samalla ei läsnä missään niistä paikoista, joissa hän on. Turistin toimintaan vaikuttavat eniten veto-tekijät ja toiminnan tarkoituksena on kokemusten kerääminen. Turisti on erilaisten ja uudenlaisten kokemusten systemaattinen etsijä ja haluaa antautua seikkailuun ja vieraan ympäristön viettäväksi, mutta vain tiettyyn rajaan saakka. Seikkailun tulee olla turvattua, vieras on kesytetty ja tehty turvalliseksi. Toisin kuin kulkurilla, turistilla on aina koti johon palata tai turisti ainakin pitää huolen, että jonkinlainen sellainen on olemassa. Kodin olemassaolo on osa turvallisuuspakettia. Vaikka turisti on hetken ”koditon” maailmalla, odottaa jossain kuitenkin aina paikka, johon voi palata seikkailun jälkeen. Koti on paikka, jossa voi poistaa ”asevarustuksen” ja purkaa tavarat. Bauman kuitenkin väittää, että sama tekijä eli kodin turvallisuus ja pysyvyys on se, joka saa turistin taas lähtemään etsimään uusia seikkailuja. Postmodernissa turistin ongelmaksi muodostuukin helposti kodin käsitteen sumentuminen: kun turistina seikkailu laajenee, turistina olemisesta tulee elämänmuoto ja siitä muodostuu osa henkilön minuutta, muodostuu yhä ongelmallisemmaksi ja epäselvemmäksi mikä turistin vierailemista paikoista on koti. ”Siellä on koti”, mutta missä on siellä? Turistin koti ei enää ole konkreettinen tai materiaallinen paikka.

Bauman huomauttaa myös, että on hyödyllistä erottaa koti-ikävä *nostalgisesta kaipuusta*, jossa jälkimmäinen on menneisyyttä painottava kun taas koti-ikävä on *kodin kaipuuta*. Koti-ikävä tarkoittaa unelmoimista jonnekin kuulumisesta, olla kerrankin osa jotain paikkaa, ei pelkästään jossakin paikassa. Kun turismista muodostuu elämänmuoto/-tyyli ja turistin kaivatessa koko ajan uusia seikkailuja, tulee kodin unelman saavuttamisesta vaikea tehtävä. Eikä koti-ikävä ole ainoa tunne, toinen on pelko jäädä sidotuksi paikalleen. Kodin käsite on turistin silmissä sekoitus turvapaikkaa ja vankilaa. Turistin motto on ”tarvitsen lisää tilaa” ja lisätila on viimeinen asia mitä kotoa löytyy.

Postmodernin ajan viimeinen tyyppi on **peluri**, jonka elämä muodostuu sarjasta pelejä, jotka joko hävitään tai voitetaan. ”Elämä-pelinä” ideaan kuuluu olennaisena osana riskien ottaminen sekä sääntöjen mutta myös häviämisen hyväksyminen. Bauman viittaa pelien metaforallaan yksilöiden yrityksiin esimerkiksi ihmissuhteissa ja työelämässä, joissa mikään ei ole täysin ennustettavaa tai kontrolloitavissa. Häviöt ovat osa peliä ja kaikki pelissä mukana olevat ovat hyväksyneet pelin säännöt. Kanssaihmiset ovat pelurille vastustajia, ideana on yrittää pysyä askeleen edellä vastustajia. Baumanin tyypittelyjen suhdetta tämän tutkimuksen aineistoon tarkastellaan lähemmin empiirisessä osassa.

3.3 Kollektiivinen identiteetti

Perustasolla identiteetti käsittelee kuulumista johonkin; mitä yhteistä meillä on toisten ihmisten kanssa ja mikä erottelee meitä toisista. Identiteetti antaa yksilölle tunteen omasta henkilökohtaisesta paikasta maailmassa, ja luo vakaan yksilöllisyyden ytimen. Mutta se on yhteydessä myös yksilön sosiaalisiin ja monimuotoisiin suhteisiin toisten ihmisten kanssa. Nykyään nämä suhteet ovat käyneet monimutkaisemmiksi ja vaikeimmiksi. (Solomos 2001, 202.)

Kollektiivisen identiteetin ja kansallisuuden yhteisenä piirteenä voi mainita niiden ”keinotekoisuuden”. Emme synny kollektiivisen identiteetin kanssa, sitä muodostetaan ja muunnellaan representaation kanssa ja sisällä (em. 202). Sintosen (1999, 50) mukaan yksilöllisen ja kollektiivisen itseymmärryksen voidaan nähdä konstituoituvan elämästä kerrottujen kertomusten välittämänä. Kertomuksia esitetään niin mikro- kuin makrotasolla; ne välittävät ihmisen ja maailman välistä suhdetta, ihmisten suhdetta toisiin ihmisiin sekä ihmisen suhdetta itseensä. (Em., 50.)

Identiteettiin liittyy keskeisesti kulttuurin ja ympäröivän yhteiskunnan vaikutukset siihen. Kulttuurista eli kansallista identiteettiä voidaan lähestyä kolmea eri kautta; essentialismin, konstruktionismin ja postmodernin näkökulmista. Ensimmäinen liittyy ajatukseen kansakunnasta yhteisenä ja luonnollisena alkuperänä. Ajatus perustuu primordialistiseen näkemykseen, jossa esimerkiksi ihonvärillä selitetään yksilön muita ominaisuuksia.

Sosiaalisen konstruktionismin⁷ näkökulmasta ”tieto” yhteisestä alkuperästä on korvattu yhteisen alkuperän myytillä, ja kansakunta nähdään tietoisena rakennelmana. (Petkova 2005, 18.)

Etnisyys on esihistoriallisesti nähty jonakin perittynä eli syntyperään liittyvänä ominaisuutena (sosiobiologia⁸). Sintosen väitöskirjassa (1999) käsitellään etnisen identiteetin narratiivista rakentumista. Hänen mukaansa etnisyys ilmiönä kuuluu siihen maailmaan, jossa ihmiset elävät ja josta ihmiset yksilöinä ja kollektiivisesti tuottavat merkityksiä. Etnisyyden merkitykset ovat siis jotakin mitä tuotetaan. Ne välittyvät ihmisille narratiivisesti. Ihmisen voidaan nähdä elävän laajassa merkitysten verkostossa, jonka yksi osa etnisyys on. Käsitettynä se jonain ei-primordialistisena sosiaalisena ilmiönä, ei-geneettisenä tai ei-luonnollisena, voidaan etnisyys nähdä ajallisesti ja paikallisesti vaihtelevana ja muuntuvana. Niin sanotun barthilaisen⁹ ajatuksen mukaan etnisen identiteetin tai etnisyyden voidaan ymmärtää määrittyvän vuorovaikutuksessa toisten ryhmittymien kanssa, jolloin eroja tuotetaan ennen kaikkea vaihtuvissa sosiaalisissa tilanteissa, ja erot eivät tällöin määräydy esimerkiksi perimän perusteella. (Sintonen 1999, 104, 108.)

Identiteetin käsitettä tarkasteltaessa on syytä määritellä puhutaanko kollektiivisesta vai yksilön identiteetistä, vaikka ne ovatkin toisiinsa kietoutuneita, eivätkä siten aina selkeästi toisistaan erotettavissa. Petkovan käsitys *kansakunnasta tietoisena rakennelmana* liittyy ennen kaikkea **kollektiivisen identiteetin** käsitteeseen, jota muokataan erilaisissa prosesseissa jatkuvasti. Kollektiivinen identiteetti on kyseessä silloin, kun identiteettiä

---

⁷ Sosiaalinen konstruktionismi tarkastelee tiedon sosiaalista rakentumista. Sosiaalista konstruktionismia käsittelevä perusteos on Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin kirja *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* (The Social Construction of Reality (1966)). Bergerin ja Luckmannin näkemys todellisuudesta perustuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuneeseen merkitysjärjestelmään. (http://www.sociosite.net/topics/texts/berger_luckman.php)

⁸ Sosiobiologiaan perustuvassa ajattelussa lähdetään siitä, että tiettyjen ihmisen käyttäytymismuotojen katsotaan olevan ihmislunnon sisäsyntyisiä ominaisuuksia. Esimerkkinä tästä on ihmisryhmien määrittely rotuluokitusten perusteella. Darwinistinen näkemys perustui rotuteoriaan, jossa ”rotujen” nähtiin syntyneen erillisinä ja perustuvan erilaisiin biologisiin perimiin. (Sintonen 1999, 105.)

⁹ Fredrik Barth oli norjalainen antropologi, joka esitti kritiikkiä perinteistä antropologian heimo-ajattelua kohtaan. Barth vastusti ajatusta, jonka mukaan etniset ryhmät (aiemmin heimot) pitävät oman kulttuurinsa eristäytyneenä naapuriryhmittymistä. Kulttuurista diversiteettiä ei siis pidä yllä maantieteellinen tai sosiaalinen eristyneisyys. Barthin mukaan etniset rajat määrittyvät sosiaalisesti ja niitä ylläpidetään vuorovaikutuksessa, jonka kautta määritellään jäsenyyden ja ulkopuolisuuden kriteerit. Etninen erilaisuus perustuu siis tämän mukaan ennen kaikkea interetniseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. (Sintonen 1999, 98.)

koskevia ominaisuuksia annetaan ensi sijassa ryhmälle ja yhteisölle. Tällöin kansallinen identiteetti tarkoittaa merkitysmuodostelmien kautta välittyntä käsitystä kansallisesta muodostelmasta. (Kaunismaa 1997, 221; Anttila 2007, 22.) Se on vastaus kysymykseen "keitä me olemme?" eli symbolinen käsitys "meistä" kansallisena kokonaisuutena. Sosiaalisesti representaatioksi ymmärrettynä se on jaettu tulkinta maailmasta, jota yksilöt ja ihmisryhmät toistavat mutta myös haastavat (Anttila 2007, 22). Kollektiivista identiteettiä muodostetaan symbolien, kielellisten ilmausten, myyttien, kertomusten ja kulttuuristen representaatioiden välityksellä. Se ei tarkoita keskinäistä ja ajallisesti jatkuvaa samuutta tai kaltaisuutta sellaisenaan vaan tulkintoja itsestä (Kaunismaa 1997, 222; Anttila 2007 28). Kollektiivisen identiteetin tarkastelussa huomio on kulttuurissa, historiassa ja identiteettiä tuottavissa sosiaalisissa liikkeissä (Anttila 2007, 24).

Myös Cornell ja Hartmann (1998, 153-154) ovat tutkineet ”rakennustyömaita”, joissa etnistä tai kollektiivista identiteettiä konstruoidaan. Voidaan erottaa kuusi keskeisintä yhteiskunnan aluetta, joiden prosessit vaikuttavat kollektiiviseen identiteettiin; *politiikka, työmarkkinat, asuininfrastruktuuri, sosiaaliset instituutiot, kulttuuri ja arkipäiväiset käytännöt*. Nämä ovat paikkoja, joissa luodaan rajoja, korostetaan tietynlaisia tai –laista identiteettiä, luokitellaan ja luodaan mahdollisuuksia toisille tai otetaan pois toisilta. Myös medially voi katsoa tänä päivänä olevan merkittävä rooli identiteettimme rakentamisen kannalta. Se on keskeisimmistä areenoista, joilla identiteettejä tänä päivänä tehdään. Toisaalta media itse toimii representaatioiden tuottajana mutta toisaalta se tarjoaa paikan, minkä kautta identiteettejä tuotetaan. Painotus on joka tapauksessa sanalla tuotanto; media ei pelkästään välitä identiteettejä tarjoamalla ihmisille identiteetin rakennustarpeita ja samaistumiskohteita, vaan sen voidaan nähdä myös rajoittavan poissulkemisen ja stereotyyppien esittämisen kautta yksilöiden identiteettien konstruointia. Mediassa¹⁰ käytetyt diskurssit ja representaatiot ovat siis sekä identiteettien tuotannon väline että paikka. (Juppi 2004, 117-118.)

Postmodernin myötä itsensä määrittelemisestä ja identiteetin konstruomisesta on tullut aiempaa vaikeampaa, pelottavampaa ja vaativampaa. Perinteisten mallien hajotessa, halutaan turvautua johonkin pysyvään. Yhtenä tällaisena vaihtoehtona voidaan nähdä

¹⁰ Mm. Douglas Kellner on käsitellyt tarkemmin median ja identiteetin välistä suhdetta alkuperäisteoksessa *Media Culture. Cultural Studies, Identity and politics between the Modern and the Postmodern* (1995).

turvautuminen keksittyyn, kuvitteelliseen yhteisöön, joka ilmaantuu ja pysyy hengissä yksilöllisten valintojen yhdistetyn voiman avulla. Sen voima piilee siinä, että yksilöt päättävät samastua siihen. (Em. 186-187.) Benedict Anderson on kuvaillut kansakuntaa *kuvitelluksi yhteisöksi*. Anderson (1983) painottaa "veljeyden tunnetta" nationalismiin oleellisena piirteenä pikemminkin kuin pitää sitä vain ideologiana, yhteiskunnallisena ajatusrakennelmana. Kuviteltu yhteisö ilmentää kollektiivisen identiteetin perimmäisluonnetta. Andersonin mukaan "kansakunta on kuviteltu yhteisö – kuviteltu sekä rajoittuneena että suvereenina" (1983, 15-16). Yksilöillä ei ole koskaan mahdollisuutta tuntea suurinta osaa kansakunnasta, mutta jokaisella on mielikuva siihen kuuluvien yhteydestä. Kansakunta on kuviteltu yhteisö, koska se vallitsee jäseniensä mielissä; "kansakuntaa pidetään aina syvänä horisontaalisena toveruutena" (Em., 15-16). Todellisuus on kuviteltava yli välittömien sosiaalisten kontaktien. Andersonin mukaan kaikki kasvokkaista kontaktia laajemmat yhteisöt ovat kuviteltuja, mutta tämä ei hänen mukaansa tee yhteydestä keinotekoisia tai epätodellista.

Erot kansojen välille ovat syntyneet siitä tavasta, joilla ne on kuviteltu (Solomos, 2001, 203). Tämän jälkeen näitä eroja pidetään yllä eri tavoin; kertomuksilla yhteisestä alkuperästä ja traditioiden sekä kansallisen kulttuurin uusintamisella. Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että kansanluonne, kansankuva ja kansallinen identiteetti ovat sosiaalisia konstruktioita, joista tulee osa ihmisten itsemäärittelyä ja kehyksiä. Myös näiden kehysten puitteissa käyttäytymistä tulkitaan (Alasuutari & Ruuska 1998, 8). Kollektiivisen identiteetin prosessissa identiteetin subjektit identifioituvat identiteetin objektiin, kuten kansakuntaan. Identiteetin objektin ja subjektin voidaan olettaa olevan yksi ja sama ihmisten joukko, mutta yksilöiden identifikaatiot eivät aina vastaa tätä. Esimerkiksi kansakuntaan automaattisesti kuuluva ei välttämättä samastu siihen tai vaihtoehtoisesti identifioitujaa ei pidetä kansakunnan jäsenenä. Prosessin täytyy olla siis kaksisuuntainen (Anttila 2007, 23). Suomalaisuuden määrittelystä kuvitellun yhteisön olemuksena puhutaan lisää edempänä.

Kollektiivisen ja yksilön identiteetin käsittelyn yhteydessä tulee ottaa huomioon myös *sosiaalinen identiteetti*. Koska identiteetin käsite on ylipäättään laaja ja monimutkainen, on vaikea päästä yhtenäiseen käsitykseen siitä, mitä se todellisuudessa on tai mitä se pitää sisällään. Sosiaalisen identiteetin käsitteen avulla pyritään hahmottamaan ryhmän roolia

yksilöiden identiteetin muodostuksessa. Tajfelin (Weinreich, 1983, 161; 1978) määritelmän mukaan sosiaalinen identiteetti voidaan ymmärtää osana yksilön käsitystä itsestään. Käsitys on peräisin hänen tietoisuudestaan siitä, mihin ryhmään hän kuuluu ja millaisia arvoja ja tunneperäisiä merkityksiä siihen jäsenyyteen liittyy. Yksinkertaisimmillaan sosiaalisen identiteetin voidaan kuitenkin todeta liittyvän niihin sosiaalisiin kategorioihin, joihin ulkopuoliset identifioivat yksilön (ikä, ammatti ja etnisyyt). Sosiaaliseen identiteettiin liittyvät ongelmat koskevat roolien ristiriitaisuutta tai yhteensopimattomuutta. Esimerkiksi ulkoapäin määritellyt sosiaaliset kategorisoinnit voivat poiketa siitä, mihin ryhmään yksilö katsoo itsensä kuuluvan, tai yksilön omat päällekkäiset jäsenyydet voivat aiheuttaa sisäistä ristiriitaa. (Em. 162-163.) Tällaisia ongelmia syntyy silloin, kun yksilö joutuu syystä tai toisesta miettimään uudelleen niitä viiteryhmiä, joihin hän kuuluu tai toivoo kuuluvansa.

Identiteettikriisi on kiinteässä yhteydessä myös aikakauden murrokseen, jonka keskeisinä muodostajina ovat globalisaatio, riskiyhteiskunta sekä median ja tietoverkkojen vaikutukset. (Hall, 1999, 21.) Lisäksi disintegraatio, multikulturalisaatio ja sosiaalinen fragmentoituminen nähdään identiteettiä haastavina tekijöinä (Petkova, 2005, 56). Kriisi syntyy helposti yksilön kuuluessa useaan eri kulttuuriseen yhteisöön ja omistaessaan laajan identiteettipaletin. Tällöin voidaan nähdä kaksi tapaa päästä kulttuurisen identiteettikriisin yli. Joko yksilön kaikkien kulttuuristen siteiden tulee ajatella olevan samanarvoisia, jolloin identiteettiä konstruoivat vaikutukset ovat harmoniassa keskenään. Toisena vaihtoehtona yksilön on mahdollista pitää ainoastaan yhtä tekijää muita tärkeämpänä, jolloin sen voidaan ajatella toimivan johtotähtenä muihin nähden. Kriisillä viitataan kaksinkertaisten siirtymien joukkoon, joka hajakeskittää yksilöt sekä suhteessa heidän vakiintuneisiin paikkoihinsa sosiaalisessa ja kulttuurisessa maailmassa, että suhteessa omaan itseensä. Identiteetistä tulee ongelma silloin kun se on kriisissä eli vasta kun jokin kiinteäksi, johdonmukaiseksi ja vakaaksi oletettu siirtyy paikaltaan epäilyn ja epävarmuuden kokemuksen voimasta. (Hall 1999, 21.)

Hyvin integroitunut ja yhtenäinen henkilökohtainen identiteetti antaa yksilölle selviämismekanismit ja auttaa häntä erilaisissa valintatilanteissa. Sen sijaan vahva kollektiivinen identiteetti voi synnyttää ongelmia kun yksilön täytyy elää diversiteetissä

ympäristössä. Tällöin voi käydä, että kollektiivinen identiteetti on niin keskittynyt vihamielisuuteen, että yksilön minän/itsen selviämismekanismiksi muodostuu Toiseuden kieltäminen.

Delantyn (2000, 131) mukaan ei ole olemassa mitään todistetta siitä, että yhteiskunnat tai suuret ryhmät tarvitsisivat vahvaa kollektiivista identiteettiä. Usein vahvojen identiteettien kollektiiveissa vallitseekin xenofobia¹¹ tai vihamielisyys toista kohtaan. Globalisaation aikakaudella keskiössä pysyy siis kysymys henkilökohtaisen ja kollektiivisen suhteesta. Toisaalta multikulturalismista, migraatiosta ja globalisaatiosta puhuttaessa on syytä pitää mielessä, että polyetnisyys ja monikielisyys on aina ollut normi maailman historiassa. (Delanty 2000, 131-132.)

3.4 Kansallisuus ja kansalaisuus

Kansallinen identiteetti on yksi identiteetin erityistapaus, jolla viitataan yksilöiden identifioitumiseen kansalliseen yhteisöön. Tässä yhteydessä voidaan puhua myös kansallisesta samaistumisesta tai kansallisesta minäidentiteetistä. Kuten edellä on esitetty, voidaan se toisaalta ymmärtää myös kollektiivisena identiteettinä eli kansakuntaan kokonaisuutena viittaavien symbolisten merkitysten järjestelmänä (Anttila 2007, 8).

Kansallisiin identiteetteihin liittyy globalisaation aikakaudella paljon mielenkiintoisia kysymyksiä. Alasuutarin ja Ruuskan (1998, 7) mukaan valtio on markkinasuhteiden laajenemisen myötä kutistunut sen entiseen toimialaan verrattuna ja kansalaisuudesta on tullut hieman enemmän maailmankansalaisuutta ja hieman vähemmän riippuvuutta omasta kansallisvaltiosta. Hall (1999, 45) puolestaan kysyy, mitä myöhäismoderniteetissa tapahtuu kulttuuriselle identiteetille, ja kuinka globalisaatioprosessi vaikuttaa kulttuuriin identiteetteihin tai siirtää niitä entisiltä paikoiltaan. *Etnisyyden* käsitettä tarkastellaan usein kulttuurin yhteydessä. Sintosen (1999, 28) mukaan arkiajattelussa ja tietyn tyyppisessä tutkimuksessa etnisyys ymmärretään reduktionistisesti eli etnisyyden perusta nähdään ihmisen biologiassa tai perusolemuksessa. Primordialistinen näkemys yksilön tai ryhmän etnisyydestä ei kuitenkaan auta ymmärtämään nykyisyyttä, jonka lisäksi se yksinkertaistaa menneisyyden.

---

¹¹ vieraanpelko

Kulttuuri-identiteettiin liittyvien kysymysten pohtimisessa hyödyllinen työväline on *representaation*¹² käsite. Kansallinen identiteetti ei ole ihmisessä sisäsyntyistä, vaan se muodostuu ja muuttuu muotoaan osana yksilön representaatiota ja suhteessa siihen (em., 46). Yksilön identiteetti rakentuu kulttuurisen representaatiojärjestelmän kontekstissa ja kansalaiset kuuluvat yhtä lailla kansakunnan ideaan kuin muutkin symboliset järjestelmät, jotka ylläpitävät kansakuntaa. Kansallista identiteettiä ja kulttuuria ovat rakentaneet ja ylläpitäneet modernilla aikakaudella esimerkiksi yhteinen kieli ja erilaiset instituutiot, koululaitos yhtenä tärkeimmistä. Myös etnisyyttä on hyödyllistä tarkastella symbolisesti välittyneenä ilmiönä (Sintonen 1999, 28).

Hallin mukaan on tärkeää pohtia ovatko kansalliset identiteetit todellakin niin yhtenäisiä ja homogeenisiä kuin ne esittävät olevansa. Tätä kysymystä käsiteltäessä tulee pitää mielessä, että kuvitteellisen yhteisön muodostaa muistot menneisyydestä, halu elää yhdessä ja perinnön vaaliminen (Hall, 1999, 52). Maahanmuuttajien suhde edellä mainittuihin seikkoihin uudessa kotimaassa on luonnollisesti erilainen kuin alkuperäisten asukkaiden, mutta suhde on erilainen myös entiseen kotimaahan. Kuinka siirtolainen siis asemoituu suhteessa näihin kolmeen edellä mainittuun seikkaan, ja kuinka uuteen kulttuuriin pääsee sisälle?

Kulttuuri pyrkii yhdistämään erilaiset (alkuperältään, sukupuoleltaan, luokaltaan) yksilöt yhteen kulttuuriseen identiteettiin, esittämällä kaikkien kuuluvan siten samaan kansalliseen perheeseen. Toisaalta yhtenäisen kansallisen kulttuurin ideassa on monia epäilylle alttiita kohtia. Onkin syytä tarkastella kansallisia kulttuureja perustavina diskursiivisina keinoina, jotka esittävät eron yhtenäisyydeksi tai identiteetiksi (samuudeksi) (em., 54). Kansakunnan asema yhtenäisenä kulttuurisena identiteettinä on siis teoriassa melko heikko. Kysymyksessä kansallisten identiteettien siirtymisestä pois keskeisiltä paikoiltaan tulee pitää mielessä se, kuinka kansalliset kulttuurit auttavat ”harsimaan kokoon” eroja yhdeksi identiteetiksi. (Hall, 1999, 56). Jos kansakunta nähdään kuviteltuna yhteisönä, voidaan kansallisen kulttuurin olevan diskurssi, eli tapa rakentaa merkityksiä, jotka suuntaavat ja järjestävät sekä toimintaamme että käsityksiä itsestämme. Kansallisten kulttuurien

---

¹² Representaatio viittaa edustamiseen mutta myös esittämiseen, re-presentaatioon. Sitä käytetään usein yleisesti viittaamaan yksilöiden ja kollektiivien näkemyksiin ja kuviin maailmasta tai siitä, kuinka he maailmaa jäsentävät ja luokittelevat (Purhonen 2006, 200.)

tarkoituksena on tuottaa merkityksiä ”kansakunnasta”, johon voimme itsemme identifioida. Representaatiostrategiat, joiden avulla rakennetaan käsityksiä kansallisesta yhteenkuuluvuudesta ja kansalaisen identiteetistä ovat kansakunnalle yhteinen kertomus, kuten historia, kirjallisuus, media tai populaarikulttuuri sekä *alkuperää, jatkuvuutta, traditiota* ja *ajattomuutta* painottava perusmyytti. Kansallinen identiteetti perustuu siis ajatukseen puhtaasta, alkuperäisestä kansasta. (Hall, 1999, 48-50.)

Kansalaisuus puolestaan käsitetään oikeuksien ja velvollisuuksien keränä, joka muodostaa yksityisen henkilön oikeudellisen statuksen valtion sisällä. Kansalaisuuden status on käsitys yksilön täydestä jäsenyydestä ja tasa-arvoisesta asemasta yhteisössä. (Marshall 1992, 6-7.) Muodollinen kansalaisuuden status on yksilölle tärkeä, koska sen perusteella hänet on oikeutettu esimerkiksi valtion sosiaaliturvan piiriin. Kansalaisuus, sellaisena kuin sen tunnettiin, on olemassa vain poliittisilta systeemeiltään eriytyneissä ja rationaalistuneissa yhteiskunnissa (Crossley, 2001, 33).

Kansalaisuuden määrittelyssä on yleisesti kaksi näkökulmiltaan poikkeavaa lähtökohtaa; *liberaali* ja *kommunitaarinen* eli yhteisöllisyyteen perustuva malli. Edellinen katsoo kansalaisuuden olevan muodollinen legaalinen status, joka perustuu oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Jälkimmäinen puolestaan yhdistää kansalaisuuden poliittiseen yhteisöön osallistumiseen ja identifioitumiseen. (Delanty, 2000, 51.)

Perinteisesti kansalaisuus on saavutettu syntymällä tiettyyn etniseen yhteisöön, joka on kiinteässä yhteydessä kansalaisuuden statukseen. Oikeus kansalaisuuteen tiettyyn (sukulaisuus)yhteisöön kuulumisen kautta määrittelee yksilön identiteetin julkisena henkilönä (esim. sukunimi, sukupuoli, syntymäpaikka passissa) . Vaikka kansalaisuus on formaali laillinen status, on se myös, liittyen nationalismiin ja patrioottisiin sentimentteihin, kiinteässä yhteydessä jäsenyyteen liittyviin tunteisiin. Lopulta siis erilaisten suhteiden (laillinen status, resurssit, yhteisön jäsenyys, identiteetti) kokonaisuus määrittelee yksilön moraalisen käytöksen, sosiaaliset käytännöt ja kulttuuriset uskomukset, joita voidaan nimittää myös kansalaisuushyveiksi, ja jotka muodostavat yhdessä käsityksen hyvästä kansalaisesta. (Turner, 2001, 11.) Kansalaisuuden säilyminen on riippuvainen sen symbolisesta uusintamisesta elämismaailmassa, eikä sitä voida ymmärtää kontekstistaan irtautuneena. (Crossley, 2001, 38.)

Kansalaisuuden ajatellaan siis yleisesti liittyvän jäsenyyteen, tiettyyn ryhmään tai paikkaan kuulumiseen, oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Institutionaalisessa kehyksessä kansalaisuus määritellään abstrakteilla lakiin liittyvillä käsitteillä siitä, kuka sisällytetään tai kuka jätetään poliittisen yhteisön ulkopuolelle (Stevenson, 2001, 1). Mutta miten yksilö itse kokee subjektiivisesti kansalaisuutensa ja kuulumisensa tiettyyn paikkaan? Mihin kansalaisuus tällöin perustuu, ja kuinka yksilö kuvittelee itsensä yhteyteen yhteisön, kulttuurin ja kansan kanssa. Mikä mahdollistaa yksilön tuntevan olevansa osa sosiaalista järjestystä, ilman ulkopuolisuuden tunteita?

Yhtenä lähtökohtana voidaan ajatella, että ollakseen kansalainen, yksilön ei pelkästään pidä formaalisti kuulua johonkin, kuulumisen tunteen tulee olla myös aitoa (Frosh 2001, 62). Yksilö sisäistää yhteisön säännöt ja yhteiset käyttäytymismekanismit jo varhaisessa lapsuudessa erottamalla minän ja yliminän leikin ja roolien avulla (Mead 1967). Crossleyn (2001, 36) mukaan Meadin tarkastelu yksilön minän kehittämisessä on keskeistä myös kansalaisuuden käsitteen yhteydessä, koska se selittää kuinka itsen kehittyminen integroi yksilön yhteisöön, ja kehittää samalla yksilön vastuun ja reflektointikyvyn suhteessa ympäröivään maailmaan. Crossley katsoo, että kansalaisuus on analyttisesti ja normatiivisesti sidoksissa ihmisten intersubjektiiviseen luonteeseen. Me olemme kansalaisia ja yhteisön jäseniä, koska kykenemme kuvittelemaan itsemme toisen asemaan tai katsomaan itseämme kuvitteellisen yhteisön/yleisen toisen silmin. *Ollakseen kansalainen, yksilön täytyy tietää mitä kansalainen on ja mitä kansalainen tekee.* Lisäksi kansalaisuuden täytyy olla tarkoituksellinen kategoria, jonka avulla yksilö voi ymmärtää paikkansa maailmassa ja orientoitua sen mukaisesti. Kansalaisuus vaatii myös käytäntöjä, kansalaisen tulee tietää, kuinka ottaa osaa toimiin ja aktiviteetteihin, jotka legitimoivat kansalaisuuden. (Crossley 2001, 38.)

Globalisaatiolla on vaikutuksensa myös kansalaisuuden tunteen kokemukseen. Haihtuvien rajojen ja keskeytyneiden jatkuvuuksien maailmassa kansalaisuuden identiteetin vanhat hierarkiat ja itsestäänselvyydet on asetettu kyseenalaiseksi. (Hall 1999, 68) Multikulttuurisessa yhteiskunnassa voi nykyään olla hieman vaikeaa määritellä, mitä on olla minkäkin kansallisvaltion kansalainen. Voidaankin kysyä, kuinka johdonmukaista ja

yhtenäistä tunnetta niin sanotusta kansalais-identiteetistä on ylipäättään mahdollista saavuttaa.

Yksilön sopeutumisessa yhteiskuntaan voidaan puhua kansalaisuuteen, poliittisiin ja sosiaalisiin (T.H. Marshall), mutta tänä päivänä myös kulttuurisiin oikeuksiin liittyvistä dimensioista, jolloin on kyse *kulttuurisesta kansalaisuudesta*. Renato Rosaldo (1994) ja John Urry (1995) tarkastelevat kummatkin kulttuurisen kansalaisuuden käsitettä. Rosaldo näkee kulttuurisen kansalaisen monikielisenä kohteena, joka kykenee liikkumaan vaivattomasti useiden ja diversisten yhteisöjen sisällä, eikä pyri tietoisesti etsimään puhdasta ja vähemmän kompleksista identiteettiä, jollaisen kiinteässä kansallisessa yhteisössä eläminen tarjoaisi. Urryn mukaan meistä tulee kulttuurisia kansalaisia pintapuolisen kosmopolitanismin lisääntymisen myötä. Tällaisella kosmopolitanismilla hän viittaa käytänteisiin, jotka ovat helpottaneet tietynlaisen avoimuuden lisääntymistä maantieteellisiä ja historiallisia kulttuureita kohtaan. Kulttuurinen kansalaisuus olisi siten etenkin tuotteiden ja ihmisten vapaan liikkumisen tulosta. Rosaldo puolestaan näkee sen liittyvän pikemminkin lakiin liittyviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Rosaldon yhdistäessä kysymykset kansalaisuudesta julkisen puoleen ja sen tuottamiin oikeuksiin, Urry katsoo globaalin kansalaisuuden käsitteen liittyvän kulutuksen ja vapaan liikkumisen piiriin ja haastaa sosiologeja luopumaan ”yhteiskunnasta” keskeisenä analyttisenä käsitteenä (vrt. Bauman) ja korvaamaan sen liikkuvuuksilla (mobilities) (Huttunen 2002, 13).

Kansalaisuuden tarkastelu siirtolaisuuden aikakaudella on keskeistä myös siinä mielessä, että demokraattisen valtion pääperiaatteen tulisi nykyään perustua kaikkien asukkaidensa (siirtolaisuuden syistä riippumatta) sisällyttämiseen poliittiseen yhteisöön myöntämällä täydet oikeudet ja velvollisuudet. Samalla tulee kuitenkin ottaa huomioon, että postmodernissa maailmassa yhä useammalla on samanaikaisia ja päällekkäisiä sitoumuksia useampaan eri yhteiskuntaan ja valtioon. Tämä tarkoittaa multikansalaisuuksien ja multippien identiteettien määrän kasvua, jolloin perinteinen kansalaisuuden käsite muuttuu. (Castles, Miller 1993, 40.) Kyseessä on tällöin transnationaalinen kansalaisuus, jota tullaan tarkastelemaan edempänä tarkemmin.

Edellä käsiteltyjen tapojen tarkastelun myötä kansalaisuus voidaan oikeastaan tiivistää näkemykseen kolmesta laajemmasta kansalaisuuden käsittämisen paradigmasta.

Kansalaisuus voidaan nähdä *individualismin, poliittisen tai kollektiivisen identiteetin paradigmoina*. Ensimmäinen keskittyy yksilön oikeuksiin, mutta samalla näkee kansalaiset markkinoiden ja valtion välisessä tilassa, jossa suhteellisen vahvan valtion tulee taata asukkailleen tasapuolinen kohtelu ja pääsy markkinoille. Poliittinen paradigma painottaa julkista ja aktiivista osallistumista ja osallistamista kansalaisyhteiskunnan raameissa. Kyseisessä mallissa poliittinen osallistuminen on kansalaisuuden keskeisin tekijä. Viimeinen paradigma liittyy kysymyksiin jäsenyyksistä, hyvästä kansalaisuudesta ja yhteisistä kulttuurisista arvoista. (Giesen & Eder, 11-13.)

Syy, miksi edellä mainitut paradigmat on esitelty, on niiden suhde nykyisiin käsityksiin kansalaisuudesta. Ne käyvät hyödyllisiksi tarkasteltaessa käsitettä eurooppalainen kansalainen, johon perehdytään tarkemmin seuraavassa luvussa.

4 SUOMALAINEN, EUROOPPALAINEN VAI ONKO SILLÄ VÄLIÄ?

4.1 Rakennettu suomalaisuus

Ulkosuomalaisen suhde synnyinmaahan ja omaan suomalaisuuteen muuttuu ennen pitkää. Ennen transnationaalisen eli kansallisvaltion rajat ylittävän identiteetin (tai sen mahdollisuuden) käsittelyä on hyvä pohtia hieman mitä kuuluu kansallisuuden ja etenkin suomalaisuuden tematiikkaan. Alkuun tarkastellaan kansallisen identiteetin muotoutumisen tapoja ja sen kautta pohditaan millaisena suomalaisuus on yleisesti totuttu näkemään.

Huomionarvoinen seikka on myös suomalaisten suhde muuhun Eurooppaan. Alasuutarin ja Ruuskan (1998) mukaan suhde on säilynyt problemaattisena näihin päiviin saakka. Suomalaisuuden tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota kansallisuuttamme määrittävien puhetapojen negatiivisuuteen. Suomalaiset ovat tässä diskurssissa tottuneet näkemään itsensä metsäläisinä verrattuna ”varsinaisiin eurooppalaisiin”. Tätä voidaan kutsua suomalaisuuden stigmatisoinnin traditioksi tai niin kutsutuksi itserasismiksi (self-spoiled identity¹³) (Em. 9).

Kansallinen identiteetti on ryhmästereotyyppioita laajempi ilmiö. Se on laaja kirjo yhteiskunnallis-kulttuurisia merkityksiä, jotka voivat viitata mihin tahansa elollisen tai elottoman maailman objektiin. Esimerkiksi identiteetin esityksenä koskematon luontokin on kulttuurinen ja inhimillinen (Anttila 2007, 3). Kansallinen identiteetti on kollektiivisen identiteetin erityistapaus, jolla tarkoitetaan kollektiivisen kokonaisuuden tai ryhmän/yhteisön suhdetta itseensä eli kollektiivista itseyyttä. Tällöin omat ominaisuudet ovat olemassa vain jos on olemassa toisten toisenlaisia ominaisuuksia. Lisäksi määrittelyt ”meistä” liittyvät vahvasti myös toisten tekemiin, ulkopuolelta tuleviin määrittelyihin. (Anttila 2007, 26.)

Hannula (1997) on käsitellyt väitöskirjassaan sitä miten suomalaisuutta on ajan kuluessa muokattu ja millaisena se on tämän kautta rakentunut mieliimme. Tutkimuksessa on arvioitu arvoja, intressejä ja pelkoja, joita suomalaisuuden käsite pitää sisällään. Myös

---

¹³ Käsite ’pilattu identiteetti’ (spoilt identity) on alunperin Erving Goffmanilta (Forms of Talk 1981). Goffmanin tutkimukset ovat keskittyneet sosiaalipsykologian alalle, häntä pidetään yhtenä tärkeimmistä mikrososiologian edustajina.

tässä tutkimuksessa suomalaisuuden tarkastelu on olennaista, koska käsite on tiiviissä yhteydessä identiteettiin.

Suomalaista kulttuuria ja politiikkaa on totuttu kuvaamaan konsensuskseen nojautuvaiseksi, jonka menneisyys on sotien jälkeisen kehityksen ja suomettumisen ajassa. Suomalainen kollektiivinen identiteetti perustuu topeliaaniseen ja snellmanilaiseen päätökseen, jonka avulla väestö on historiassa yhdistetty yhdeksi kansaksi kielellisesti, sivistyksellisesti ja uskonnollisesti. Valtiovallan keskeisyys on jättänyt jälkensä siihen, kuinka suomalaiset edelleen tänäkin päivänä näkevät itsensä ja valtion roolin. (Hannula 1997, 126.) Eliitin otteen rahvaaseen voidaan myös nähdä olevan yhteydessä edellä mainittuun stigmatisoinnin traditioon; useimmat perinteiset suomalaisuuden konstruktiot ovat alunperin ”kansaa” ulkoa- ja ylhäältä katsovien eliittien tuottamia (Apo; Alasuutari & Ruuska 1998, 11). Eliitin katseessa positiiviset piirteet ovat liittyneet eurooppalaisuuden ja eurooppalaisten tapojen ihailuun. ”Älymystöpuheessa” pohditaankin Alasuutarin mukaan edelleen millainen Suomi on, miten se on muuttumassa, millaista on kansallinen kulttuuri, mikä on kansakunnan henkinen tila ja etenkin millaisia suomalaiset ovat ja miten suomalaista kulttuuria ja mentaliteettia tulisi muuttaa (Alasuutari & Ruuska 1998, 12). Suomalaiset itse määrittävät ominaisuuksiinsa kuuluvan rauhallisuuden, pelottomuuden, kovuuden ja peräänantamattomuuden. Hannulan mukaan luonteenpiirteitä kuvaavilla myyteillä pyritään myös ylläpitämään yhteyttä yhteiskunnallisten rakenteiden ja persoonan välillä. (1997, 126.)

Kaikkiin kansallisuuksiin on totuttu liittämään joukko kliseenomaisia tunnusmerkkejä. Suomalaisen ”mentaaleiksi maamerkeiksi” lasketaan tiettyjä erityispiirteitä, joita ovat esimerkiksi humalahakuinen juomatapa ja siitä johtuva aggressiivisuus, vaikeus ilmaista tunteita, liiasta puhumisesta ja kannanotoista pidättäminen henkilökohtaisissa ja julkisimmissa yhteyksissä sekä ujous ja arkuus sosiaalisessa kanssakäymisessä. Erakkomaisuus ja hiljaisuuden arvostaminen on yhdistetty myös suomalaiseen luonteeseen. Positiivisina piirteinä nähdään lupauksen pitäminen sekä lakien ja määräysten totteleminen. Suomi nähdään maana, joka maksaa velkansa, mutta joka vieroksuu ulkomaalaisia. Suomalaiselle mentaliteetille ollaan etsitty selitystä niin ympäristö- (suomalainen luonto) kuin ilmastotekijöistäkin. (Ylikangas 1997, 22-29).

Vielä 1960-luvulle asti puhuttiin kansan- tai heimoluonteesta, joista selitysmallit ovatkin luultavasti jääneet elämään näihin päiviin saakka. (Em., 22-29). Suomalaiseen mentaliteettiin liitettyjä piirteitä voidaan kuitenkin pitää enimmäkseen stereotyyppinä, joiden totuudenmukaisuutta ei voida tieteellisesti todentaa. Niitä tulisikin tarkastella kriittisesti. Monet myytit suomalaisuudesta ovat vahvasti elossa tänäkin päivänä ja niitä uusinnetaan kaiken aikaa arjessa, mutta myös taiteissa ja tieteessä.

4.2 Euroopan kansalainen ja eurooppalaisen identiteetin arvoitus

Eurooppalaisen siirtolaisuuden juuret ovat pitkällä historiassa. Lähihistorian suurimmat muuttovirrat on Euroopassa koettu toisen maailmansodan jälkeen, jolloin kansallisvaltioiden muodostus alkoi olla lopuillaan. Esimerkiksi Keski-Euroopassa koettiin kymmenen miljoonan saksalaisen siirtyminen Neuvostoliiton valtaamilta alueilta Länsi-Saksaan. Euroopan siirtolaisvirrat ovat olleet yhteydessä 1800-luvulta asti esimerkiksi teollistumiseen, urbanisoitumiseen ja dekolonisaatioon. Multikulttuuriset yhteiskunnat muodostuivat myös edelleen 1960-1980-luvuilla eurooppalaisten maiden tuodessa työvoimaa dekolonisoiduilta alueilta sekä eteläisestä Euroopasta.

Toisen maailmansodan jälkeisen multikulttuurisen Euroopan muodostumiseen vaikuttivat monet positiiviset tekijät, kuten hyvinvointivaltioiden rakentaminen, taloudellinen kasvu, matala työttömyys ja yleinen yhteiskunnallinen vakaus. Delanty (2000, 103) nimeää kolme multikulturalismin mallia, jotka olivat tuolloin erotettavissa; assimilaatio, pluralismi ja sosiaalinen integraatio.

Nykyisellään katsotaan, että Euroopassa vallassa ollut pluralistinen multikulturalismi on lopuillaan. Toisaalta myös amerikkalaismallisen assimilaation katsotaan epäonnistuneen tai vähintään tulleen tiensä päähän. Maahanmuuttajuuteen liittyviä ongelmia esiintyy laajasti esimerkiksi Ranskassa ja Saksassa. Näissä maissa on paljon maahanmuuttajia ja etniset ryhmät muodostavat laajoja transnationaalisia yhteisöjä. Läntisten hyvinvointivaltioiden multikulturalismi perustui taloudelliseen kasvuun ja vakaisiin oloihin. 2000-luvulla se kohtaa maahanmuuttoon liittyen useita ongelmia kuten taloudellinen epävarmuus, hyvinvointivaltion purkaminen, neonationalistiset liikkeet sekä toisen ja kolmannen sukupolven maahanmuuttajien ongelmat. (Em. 106.)

Koska tarkastelen työssäni suurimmaksi osaksi ulkosuomalaisia EU:n alueella, haluan tässä kappaleessa selvittää lyhyesti EU:n kehitystä, nykyisyyttä ja roolia, koska pidän näitä tärkeinä taustatekijöinä 2000-luvun muuttoliikkeen ymmärtämisessä ja selittämisessä. Lisäksi laajempien makrotekijöiden linkittäminen yksilöiden tekemiin päätöksiin ja valintoihin esimerkiksi asuinpaikan ja työpaikan sijainnin suhteen on keskeistä silmällä pitäen tulevaisuudessa tapahtuvia muutoksia Euroopan sisäisessä muuttoliikkeessä.

Euroopan Unionin kehitys sodan jälkeisestä ajasta tähän päivään on käynyt kolmen eri vaiheen kautta. Euroopan unioni on kulkenut tien Euroopan taloudellisesta yhteisöstä (ETA/EEC), toisen vaiheen 1980-luvulla muodostetun Euroopan yhteisön (EY/EC) kautta kolmanteen, ja nykyiseen vaiheeseensa Euroopan unioniksi (EU/EU). Eri vaiheet ovat painottaneet kullakin vuosikymmenellä eri tekijöitä. Taloudellisen yhteistyön avulla haluttiin alun perin tuoda Euroopan maat keskinäiseen integraatioon. Toisessa vaiheessa painotus siirtyi pelkän talouden alueelta myös politiikkaan, ja 1990-luvulla alettiin painottaa kahden edellä mainitun lisäksi kulttuurisia ja sosiaalisia tekijöitä integraatioprosessissa. Euroopan integraatio ei ole siis enää pelkän talouden ja politiikan ohjailua, vaan on tunkeutunut myös sosiaaliseen mm. käsitteellään eurooppalaisesta kansalaisuudesta. (Delanty, 2000, 109-110.)

Eurooppalainen kansalaisuus liittyy integraation sosiaaliseen dimensioon ja perustuu esimerkiksi työvoiman vapaaseen liikkumiseen ja eurooppalaiseen sosiaaliturvajärjestelmään, mutta Delantyn mukaan ennen kaikkea asuinpaikkaan (residence) syntymäpaikan ohi. Vaikka eurooppalaista kansalaisuutta pidetään edelleen vain oheisena kansalliselle kansalaisuudelle, lisää se siitä huolimatta EU:n kansalaisten toiminta- ja vaikutusmahdollisuuksia. Tulevaisuudessa eurooppalaisen kansalaisuuden rooli ja sisältö tulee muuttumaan ja kohtaamaan useita eri haasteita.

Euroopan Unioni joutuu jatkuvasti puolustautumaan sitä esitettyä kritiikkiä kohtaan. Kritiikin yhtenä keskeisimpänä syynä voidaan nähdä kulttuuriin tai pikemminkin yhtenäisen eurooppalaisen kulttuurin puutteen. Eurooppaa erotteleva tekijä on lisäksi yhteisen kielen puuttuminen. Eurooppalaisen identiteetin luominen tai kehittäminen ei käy yhtä ketterästi kuin kansallisvaltioiden omiin historioihin, myytteihin ja narratiiveihin

perustuvien kansallisten identiteettien ylläpitäminen. Toisaalta kritiikkiä on esitetty myös eurooppalaisuuden rakentamista kohtaan. Eurooppalaisen identiteetin voidaan nähdä perustuvan suhteessa sen ulkopuolisiin ja nyt keskustellaan siitä, mitkä maat voidaan lukea kuuluvaksi Eurooppaan, ja mitä mielikuviin eurooppalaisuudesta ylipäätään kuuluu.

Miten yhteistä identiteettiä EU:n sisällä pyritään konstruoimaan? Ja toisaalta, tarvitaanko yhteistä eurooppalaista identiteettiä ylipäätään? Vastaus jälkimmäiseen kysymykseen piilee siinä, että Euroopan Unioni hallinnollisena instituutiona joutuu hakemaan oikeutusta olemassaoloonsa kansalaisilta (EU:n perustuslaillinen sopimus, parlamenttivaalit jne). Yhteisen kulttuurisen identiteetin saavuttamiseksi Euroopan unionin jäsenmaissa on pyritty esimerkiksi median avulla, jaettuihin arvoihin ja perintöön vetoamalla sekä yhteisten koulutustavoitteiden kautta. Massoja eurooppalainen identiteetti ei tunnu kuitenkaan vielä saavuttaneen. (Delanty, 114-115.)

Delanty (2000, 116) esittelee Jürgen Habermasin ratkaisua eurooppalaisen kansalaisuuden konstruointiin. Habermasin mukaan liberaali maahanmuuttopolitiikka auttaisi olennaisesti määrittelemään uudenlaista Eurooppaa. Delanty selittää Habermasin ratkaisua sillä, että maahanmuutto voi haastaa eurooppalaisen kulttuuri-identiteetin ja avata uusia mahdollisuuksia post-nationaalille identiteetille. Multikulttuurisessa Euroopassa voidaan kansalaisilta odottaa ainoastaan sitoutumista perustuslaillisiin normeihin, eikä esimerkiksi kulttuuriin traditioihin¹⁴. Tällöin EU:n kansalainen voi samanaikaisesti identifioitua useaan eri yhteisöön, eikä hänen tarvitse valita kansallisen ja eurooppalaisen kansalaisuuden välillä. Eurooppalainen kansalaisuus tulisi tämän näkemyksen mukaan olemaan yhä tärkeämpi tulevaisuudessa ihmisten kuuluessa moniin eri paikkoihin (multi-belonging). Se voidaan myös nähdä vastauksena Euroopan integraation ongelmiin, tai kuten Delanty sen ilmaisee ”avaimena Euroopan integraatioon”, joka muussa tapauksessa on vaarassa ollessaan määriteltynä pelkästään instrumentaalisin termein tai essentialististen konstruktioiden kautta, joita olivat siis esimerkiksi kulttuurinen perintö, maantiede, historia ja kieli. (Em. 116.)

---

¹⁴ Mutta kysymys kuuluukin voidaanko esimerkiksi perustuslaillisia normeja erottaa kulttuurisista traditioista. Lait ja asetukset liittyvät usein kulttuuriin traditioihin, vaikka niitä ei kulttuurisina pyrittäisi esittämään. Tällöin vaarana on, että lakien piilevää kulttuurista syrjintää ei havaita kiellettäessä niiden kulttuurisuus.

Maastrichtin sopimuksessa kodifioitu eurooppalaisen kansalaisuuden käsite ottaa huomioon yksilöiden toimintamahdollisuudet kotimaiden rajojen puolella esimerkiksi EU:n instituutioissa. Delantyn mukaan käsite voidaan ymmärtää yhtenä esimerkkinä *post-nationalistisen muutoksen* etenemisestä integraation avulla eurooppalaisissa valtioissa. Eurooppalaisen kansalaisuuden rooli (eurooppalainen identiteetti) sisältää ajatuksen kansallisuuden merkityksen vähenemisestä ja uudenlaisesta kansalaisuudesta, jollaista pyritään synnyttämään maiden tullessa osaksi unionin järjestelmää. On kuitenkin merkkejä siitä, että pelkkä institutionaalinen siirtymä tai Euroopan Unioniin liittyminen systeemin tasolla ei riitä. Eurooppaa katsotaan yhä edelleen monesta maasta käsin ”toisena”, jolloin siis symbolisesti tai käsitteellisesti Eurooppaa ei nähdä kansalaisuuteen liittyvänä käsitteenä itse kansalaisten elämismaailmasta katsottuna. (Crossley, 2001, 40-41.)

Eurooppalaisen identiteetin elementit ovat Petkovan (2005, 40) mukaan yhteisessä alueessa ja halussa yhteiselle olemassaololle. *Yhteistä eurooppalaista identiteettiä* luodaan viranomaistaholta, koska pelkkä yhteinen alue ei riitä rakentamaan yhtenäistä identiteettiä. Yhteisen myyttisen alkuperän puute vaikeuttaa kollektiivisen identiteetin saavuttamista (Smith; Em., 40). Keinotekoisesti luodun eurooppalaisen identiteetin mahdollisuuksia ei pidetä kovin hyvinä. Samaan aikaan on kuitenkin hyvä pitää mielessä, että yksittäistenkään kansallisvaltioiden rajoissa ei ole olemassa mitään *luonnollista*. Konstruktivistisen käsityksen mukaan kansalliset sentimentit ja lojaliteetit ovat kaikki suhteellisen hiljattaisia historiallisia saavutuksia. Saman näkemyksen mukaan yksilöt eivät synny kansalaisuuteen, vaan heistä tehdään kansalaisia. Kansalaisuuden kulttuuria pitää ruokkia elämismaailmassa ja julkisessa kehässä. Se on toisin sanoen sattumanvaraista. Ilman identiteettien uusintamista, rooli-dotuksia, informaatiota ja tarpeellista tieto-taitoa, sekä itsestäänselviä olettamuksia yksilö ei kykene säilyttämään kansalaisuuttaan. Eurooppalainen identiteetti olisi siten vain yksi konstruktio lisää muiden joukossa. (Crossley 43-45, Petkova, 2005, 40).

Eurooppalaisen kansalaisuuden konstruktioinnissa voidaan erottaa kolme erilaista vaihtoehtoa. Ensimmäinen eli minimalistinen näkemys ymmärtää kansalaisuuden pelkkien perusoikeuksien varaan rakentuvaksi käsitteeksi (kirjattu Maastrichtin sopimukseen), jossa turvataan poliittiset ja sosiaaliset oikeudet lähinnä EU:n kansalaisille. *Minimalistista* mallia

uhkaa sen riittämättömyys tulevaisuudessa ja tämän vuoksi on syytä pohtia myös muita vaihtoehtoja, joista yhtenä on esitetty edellistä vaativampaa mallia. *Konstitutionalistinen kansalaisuus* erottaa EU:n kansalaisuuden sen jäsenvaltioiden kansalaisuuksista. Käytännössä tämä viittaa unionin konstitutionaalisiin eli perustuslaillisiin oikeuksiin, jotka astuisivat voimaan, jos perussopimus saisi yksimielisen kannatuspohjan unionin maiden keskuudessa. Perustuslaki turvaisi jokaiselle EU:n alueen asukkaalle samat oikeudet, joita ns. alemman tason kansalliset lait täydentäisivät. Myös tällä mallilla on ongelmansa, jonka vuoksi voidaan esittää vielä kolmas vaihtoehto. *Jälkinationaalisen kollektiivisen identiteetin* avulla eurooppalaiselle identiteetille löytyisi oikeutus. Käsitteellä viitataan eurooppalaisen kansalaisuuden symboliseen perustaan, jollaisena voitaisiin pitää esimerkiksi yhteistä kulttuurista perintöä. Euroopan ongelmana tosin on kansojen historioiden sekamelska, jonka pohjalta yhteistä kulttuuriperintöä on vaikea hahmottaa. Tämän vuoksi on tultu johtopäätökseen, jonka mukaan eurooppalaisia yhdistää moninaisuuden ja konfliktien kulttuuri, jonka pohjalta voi rakentaa yhteistä ymmärrystä menneisyydestä ja tulevasta. (Giesen & Eder, 9-13.)

Saksalaisen sosiaalishistorioitsijan Hartmut Kaelblen mukaan eurooppalaista identiteettiä ei tulisi etsiä vaihtoehtoisena kansalliselle identiteetille tai sen eräänä versiona, vaan jonain omaleimaisena asiana. Eurooppalaiselle identiteetille ja sen päämäärille tunnusomaista on demokratian vakauttaminen, rauhan säilyttäminen, taloudellinen varallisuus sekä sosiaalinen turvallisuus ja solidaarisuus. Kaelben näkemyksen mukaan koko maanosan kattava identiteetti on rationaalisempi kuin kansalliset identiteetit, jotka perustuvat emotionaalisuuteen. Heikkoutena näkemyksessä on se, että se jää melko abstraktille poliittisten päämäärien tasolle. (Mikkeli 1997, 62-75.)

Eurooppalaista kansalaisuutta yritetään konstruoida siis monella eri tavalla. Yhtenä keinona voidaan ajatella olevan unionin systemaattiset pyrkimykset muuttaa liikkuvuuden luonnetta EU:n rajojen sisällä. EU:n työllisyys- ja sosiaalipolitiikkaa selventävä julkaisu vuosilta 1999-2001 osoittaa, kuinka liikkuvuus on merkittävää etenkin laajenevilla korkean teknologian aloilla. Liikkuvat työntekijät ovat nuoria ja ammattitaitoisia. Julkaisussa osoitetaan kolmenlaisen liikkuvuuden lisääntyneen; tilapäisen maastamuuton, maiden rajat ylittävän työssäkäynnin sekä monikansallisten yritysten sisäisen henkilöstön liikkuvuuden lisääntymisen. (EU:n työllisyys- ja sosiaalipolitiikka vuosina 1999-2001,

2001, 18). Muuttoliikkeen lisääntymisellä voidaan arvella olevan vaikutusta myös tulevaisuudessa.

4.3 Kosmopoliittinen kansalaisuus

Globalisaatio nostaa esiin uusia kysymyksiä yksilön identiteetistä ja sen rakentumisesta suhteessa multikulttuurisiin yhteisöihin. Kulttuurin ja kansalaisuuden keskinäinen suhde yksilön identiteetin määrittelyssä on tärkeä kysymys, johon joudutaan lisääntyvissä määrin perehtymään eri kulttuurien tullessa etenevissä määrin tekemisiin toistensa kanssa.

Kulttuurinen multiplikaatio eli moninaistuminen nostaa esiin myös ongelmia liittyen esimerkiksi kulttuurisen jäsenyyden eri muotoihin. Identiteetti nykyisen muotoisissa yhteiskunnissa ei ole enää paikallaan pysyvä kuten ennen, jolloin se oli helposti paikallistettavissa muutamiin suhteellisen pysyviin, sitä määritteleviin rakenteisiin, kuten luokkaan tai yksilön statukseen. Nykyisellään identiteettiä on alettu lähestymään virtaavana, muutettavissa ja vaihdettavissa olevana. (Turner, 2001, 12.) Lisäksi globalisaation vaikutuksesta yhä useammat sosiaaliset ryhmät ovat muuttumassa juurettomiksi ja kodittomiksi kansainvälistyvien työvoimamarkkinoiden, turismin ja maantieteellisen liikkuvuuden ansiosta (em. 15). Historiallisen kansalaisuuden luoneet tekijät, kuten yhtenäinen kielipolitiikka, uskonto ja valtio ovat kulttuurisen homogeenisuuden suurimmat rakennuspalikat, jonka hajoamiseen postmodernissa yhteiskunnassa ovat eniten vaikuttaneet massakulttuuri, globalisaatio ja multikulturalismi. (Turner, 2001, 13.)

Globalisaatiolla viitataan joukkoon kulttuureja ja valtioita yhdistäviä prosesseja ja muutosvoimia. Sitä voi tiivistäen kuvailla termeillä *kansainvälistyminen* tai *maapalloistuminen*. Karkeasti määritellen se tarkoittaa yhteisöllistä muutosta; lisääntyviä yhteyksiä ihmisten välillä eli globaalia verkottumista. Ilmiönä globalisaatio ei ole uusi, vaan se on yhdessä kansallisen autonomian tendenssin kanssa osa moderniteettia. Tosin on yleisesti tunnustettua, että globalisaation vauhti on suuresti kasvanut 1970-luvulta lähtien. Globalisaatio on vaikuttanut esimerkiksi ajan ja paikan uudelleen hahmottamiseen. Nykyään ei ole enää ongelma vaihtaa maata siinä määrin kuin vielä parikymmentä, saati viisikymmentä vuotta sitten oli. Eräät teoreetikot väittävätkin, että globalisaatioprosessien yleisenä seurauksena on ollut kulttuuristen identiteettien kansallisten muotojen

heikentyminen tai horjuminen. He puhuvat vahvaan kansalliseen kulttuuriin identifioitumisen löystymisestä, mutta muiden kulttuuristen siteiden ja uskollisuuden muotojen vahvistumisesta. On todettu, että paikallisista, alueellisista ja yhteisöidentiteeteistä on tullut aiempaa tärkeämpiä, ja globaalit identifikaatiot ovat alkaneet työntää syrjään ja painaa alleen kansallisia vastineitaan. (Hall, 1999, 58-61.)

Globalisaatiosta puhuttaessa halutaan usein tuoda esille myös samanaikainen ilmiö; *lokalisaatio*. Se ei ole globalisaation vastatendenssi, vaan toimii globalisaation logiikan sisällä. Globalisaatio ei nimittäin pelkästään hajoita identiteettejä, vaan se voi johtaa myös paikallisten identiteettien vahvistumiseen tai uusien identiteettien syntyyn. Paikallisten identiteettien vahvistumisella viitataan kulttuuriseen rasismiin, joka on hallitsevan etnisen ryhmän defensiivinen reaktio multikulturalismia kohtaan. Tämä voi synnyttää vastareaktion ja vähemmistön vetäytymisen omaan kulttuuriseen piiriin. Tällöin vähemmistössä elävät turvautuvat usein esimerkiksi alkuperäiskulttuuriin uudelleen identifioitumiseen, tai kulttuurisen traditionalismin, uskonnollisen oikeaoppisuuden tai poliittisen separatismien keinoihin. Uusien identiteettien synty on liittynyt siis eron tekemiseen. Toisistaan kulttuurisesti poikkeavia etnisiä identiteettejä on tuonut yhteen enemmistökulttuurin tapa sulkea ne ulkopuolelle, ja niiden kohteleva yhtenäisenä ei-valkoisena eli ”toisena” ryhmänä. (Hall, 1999, 68-69.)

1990-luvulta asti lisääntyneissä määrin kiinnostusta keränneen ilmiön yhteydessä puhutaan myös kosmopoliittisesta kansalaisesta, ja ihmisten transnationaalista liikkeitä käsiteltäessä *kulttuurisesta kosmopolitanismista*. Kolme muuta kategoriaa liittyvät *lakiin, politiikkaan ja kansalaisuuteen*.

Itse kosmopolitanismin vaikutuksia voidaan määritellä kahdella arvolatautuneella tavalla. Ensimmäinen, (negatiivisena koettu) toteaa kansalaisuuden ja kansallisuuden olevan nykyään eriytyneitä, ja että valtio ei ole enää eksklusiivisesti suvereenisuuden lähtökohta. Toisin sanoen valtio on tämän näkemyksen mukaan menettämässä otettaan kansalaisistaan ja itsemääräämisoikeudestaan. Kosmopolitanismin toisena (positiivisena) puolena koetaan sen luomat uudet mahdollisuudet kansalaisten osallistumiseen ja oikeuksiin valtion sisä- ja ulkopuolella. Kosmopoliittiselle kansalaisuudelle ei siten enää ole kriteerinä

syntymäpaikka, vaan nykyinen asuinpaikka. Se luo myös parhaassa tapauksessa kulttuurien välistä yhteyttä ja yhteistyötä. (Delanty 2000, 51-53.)

Kosmopoliittinen kansalaisuus on yhteydessä hybridiin käsitykseen kulttuurista. Kosmopoliittit kansalaiset ovat hyvin mobiileja (vrt. Baumanin nomadit). Heitä ovat esimerkiksi siirtolaiset, maahanmuuttajat, diasporassa elävät ja pakolaiset. Vanha näkemys kosmopoliittisesta yksilöstä liittyi eliittiin; ihmisiin, joilla ei ollut siteitä, ja joille migraatio oli vapaaehtoista ja väliaikaista. Tänä päivänä käsitys kosmopoliitista ei kuitenkaan viittaa enää pelkästään vapaasti kulkevaan intellektuaaliin ekspatriaattiin, vaan pikemminkin miljooniin juuriltaan repäistyihin ihmisiin, jotka ovat joutuneet jättämään kotinsa joko taloudellisista tai poliittisista syistä. On kyseessä sitten pakolainen tai tavoite-/millenniummuuttaja, on myönnettävä, että kosmopolitanismista on tullut todellinen voima otettaessa huomioon sen vaikutukset yhteiskunnissa ja valtioissa, joihin on syntynyt siirtolaisuuden myötä transnationaalisia yhteisöjä, ja joiden jäseniä voidaan nimittää kosmopoliittisiksi kansalaisiksi. Transnationaalit yhteisöt valtaenemmistön joukossa ovat merkki kosmopolitanismin vaikutuksista ja näissä yhteisössä elävillä on useita eri tapoja sopeutua (tai olla sopeutumatta) enemmistöön.

5 VALOKIILASSA NUORET ULKOSUOMALAISET

5.1 Teemahaastattelu aineistonhankinnan metodina

Teemahaastattelu on yksi yhteiskuntatieteiden käytetyimmistä aineistonkeruumenetelmistä. Vuorovaikutuksellista keskustelua muistuttavaa menetelmää pidetään ihanteellisena informanttien arvostusten, aikomusten ja ihanteiden selvittämiseen. (Hirsjärvi ja Hurme 1991, 35.) Haastattelu on kuitenkin tavallista keskustelua päämäärähakuisempaa toimintaa. Sitä on ennalta suunniteltu, ja se tähtää tiedon keräämiseen. Prosessi on monisyinen sisältäen eri vaiheita lähtien aiheeseen liittyvään teoriaan tutustumisesta, haastattelurungon laatimisesta, itse haastattelusta ja lopulta päätyen tulosten koodaamiseen, rekisteröintiin ja analysointiin. (Hirsjärvi, Hurme, 1991, 26). Haastattelurungon suunnittelun jälkeen haastattelu suunnataan tutkimukseen osallistuvien subjektiivisiin kokemuksiin. Teemahaastattelun ideana on, että se etenee tiettyjen tutkijan valitsemien keskeisten teemojen varassa. Tarkoituksena on korostaa *tutkittavan äänen* kuulumista, mikä tarkoittaa tutkijan roolin häivyttämistä taustalle. (Hirsjärvi, Hurme, 2001, 47-48.)

Mertonin, Fiskin ja Kendallin (1995; em. 47) mukaan haastateltavilla tulee olla kokemusta tutkittavasta ilmiöstä, jonka lisäksi tutkijan on täytynyt perehtyä ilmiöön teorian, rakenteiden ja prosessien tasolla. Haastattelurungon laadinnassa ei tehdä yksityiskohtaista kysymysluetteloa vaan aloitetaan tekemällä teema-alueuuttelo, joiden tulisi edustaa tutkimuksessa käytettyjen teoreettisten pääkäsitteiden alakäsitteitä tai -luokkia. Haastattelussa esitetyt kysymykset kohdistuvat näihin alueisiin ja teemat toimivat haastattelua ohjaavina kiintopisteinä. Teema-alueet siis operationaalistetaan itse haastattelutilanteessa tarkemmilla kysymyksillä ja yhdestä teema-alueesta esitetään useita kysymyksiä, joista haastattelun aikana yleensä syntyy lisäkysymyksiä. (Hirsjärvi ja Hurme, 1991, 41).

Teemahaastattelua kutsutaan myös puolistruktruroiduksi haastattelumenetelmäksi, jolloin sen tarkoitetaan olevan strukturoidun lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimaastossa. Menetelmän voidaan katsoa perustuvan Mertonin, Fiskin ja Kendallin julkaisemaan kirjaan *The Focused Interview* (1956). Kohdennetussa tai teemahaastattelussa on mainittujen kirjoittajien mukaan neljä keskeistä piirrettä; haastateltaville on suotava mahdollisuus tuoda esille kaikki haluamansa näkökohdat,

haastateltavien reaktioiden tulisi olla mahdollisimman tarkkoja ja haastattelun tulisi auttaa haastateltavia kuvaamaan tutkittavan ilmiön eri puolia (esim. affektiivisiä, kognitiivisia ja evaluatiivisia). Haastattelijan tulee myös ottaa huomioon henkilökohtainen konteksti eli selvittää informanttien ominaisuudet ja aikaisemmat kokemukset, joihin vastauksia on mahdollista heijastella. (Hirsjärvi ja Hurme, 1991, 36).

Tekemissäni haastatteluissa kysymykset olivat kaikille informanteille samat, mutta vastauksia ei sidottu vastausvaihtoehtoihin vaan haastateltavat saivat vastata omin sanoin. (Eskola & Suoranta, 1998; em. 47.) Myös kysymysten esittämisjärjestys vaihteli tilanteen mukaan. Puolistrukturoitu haastattelu on joustava ja sillä pyritään pääsemään ilmiön taakse haastateltavien kertomien yksittäisten ja elävien esimerkkien kautta. Haastattelulla on välillinen arvo tutkimusprosessissa ja se on osa laajempaa tieteellisen päättelyn ketjua. Parhaimmillaan haastatteluiden avulla voidaan vahvistaa tai kyseenalaistaa teoriaa. Hirsjärvi ja Hurme (2001) kuvailevat haastattelua ”*sosiaalisesti vuorovaikutustilanteeksi, jonka kautta haastattelijaa saa (epä)täydellisen kuvan haastateltavan elämysmaailmasta ja ajatuksista*”.

Teemahaastattelun avulla halusin selvittää nuorten aikuisten ajatuksia omasta ulkosuomalaisuudesta ja suomalaisuuden kokemisesta. Haastattelut toteutettiin kasvotusten lukuunottamatta yhtä internetin välityksellä tehtyä haastattelua. Haastattelut kestivät keskimääräisesti noin kaksi tuntia, joiden aikana esitin informanteille kysymyksiä seitsemästä eri teema-alueesta (Liite 1). Teemat olivat *muuttamispäätös, kansalaisuus/kansallisuus, ulkosuomalaisuus, suomalaisuus, tutkittavan oman elämänsä pohdinta, arki ja koti*. Pyrin antamaan haastateltaville tilaisuuden kertoa itseään koskevista asioista eli informantin omista ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista. Sintosen (1999, 37) mukaan tavat, joilla ihmiset tekevät elämäänsä merkitykselliseksi perustuvat erilaisiin kertomuksiin, mutta eletyn elämän ja kerrotun elämän välinen suhde ei ole koskaan täysin yhteneväinen. Eletty elämä jättää kuitenkin merkkinsä kerrottuun elämään; koodit ja symbolit siirtyvät eletystä elämästä kerrottuun. Haastatteluissa käytetty diskurssi on myös tässä tutkielmassa muunnettu tekstiksi eli litteroitu pysyvään muotoon; Sintonen (em. 38) lainaa Paul Ricoeurin käsitettä inskriptio, jolla tarkoitetaan diskurssin (kielellinen tapahtuma) kiinnittämistä tekstiksi (nauhalle

taltiointi ja kirjoitettuun muotoon muuttaminen), jotta se saavuttaisi ajallisen pysyvyyden ja mahdollisuuden siihen uudelleen palaamisen. Haastatteluja ei analysoida narratiivisesti, mutta siitä huolimatta jokaisella haastattelulla voidaan nähdä olevan omanlainen identiteettinsä, joka syntyy informantin käyttämän merkityksenannon kautta. Aineiston avulla pyritään tarkastelemaan haastateltavien maailmankuvaa; millaisena nuori ulkosuomalainen pitää omaa käyttäytymistään ja valintojaan, millaisia päämääriä informanteilla on ja millaisena he näkevät omat mahdollisuutensa ja tulevaisuutensa tekemiensä valintojen pohjalta. Ihminen tekee maailmansa ymmärrettäväksi merkityksiä tuottamalla ja näihin merkityksiin pyritään pureutumaan tarkemmin analyysiosiossa.

Teemahaastattelussa hypoteesien asemaa pidetään ongelmallisena. Hypoteesin muodostamisen mahdollisuus riippuu tieteellisestä tutkimuksesta ja kulloisestakin tutkimusongelmasta, aikaisemmasta tutkimustiedosta ja käytetystä teoriasta. (Hirsjärvi ja Hurme, 1991, 41). Monimutkaisia ilmiöitä, arvoja ja yksilöiden omaa kokemusmaailmaa (varsinkin suhteellisen pienellä otoksella) tutkittaessa hypoteesien muodostaminen on kyseenalaista. Tutkielman lähtöoletuksena voidaan kuitenkin pitää väitettä, että ulkosuomalaisuuden piirteet ovat erilaiset kuin vielä muutama vuosikymmen taaksepäin ja tämä vaikuttaa myös nuorten omiin käsityksiin kansallisuudesta ja suomalaisuudesta. Omaan kansallisuuteen ja etnisyyteen kiinnitetään yleensä enemmän huomiota sen tultua kosketuksiin muiden kulttuurien kanssa ja tällä on vaikutusta siihen millaisena kotimaan kulttuuri nähdään. Suhtautumiseen vaikuttaa yleensä myös ulkomailla vietetyn ajan määrä.

5.3 Analyysimetodista

Tutkimukseni nuorten ulkosuomalaisten näkemyksistä suomalaisuuteen ja omaan identiteettiin pohjautuu abduktiiviseen päättelyyn. Tutkimuksen teko on aloitettu teoriaan tutustumisesta, jonka pohjalta mm. haastatteluteemat on suunniteltu. Lisäksi haastattelujen purkaminen ja aineiston analysointi perustuu teorian ja aineiston vuoropuheluun. Ennen analyysia valmiina on siis ollut joitakin teoreettisia johtoideoita, joiden avulla aineistoa on lähdetty tarkastelemaan. Toisaalta tutkimuksessa perustetaan myös osittain teorialähtöiseen eli deduktiiviseen analyysitapaan ja esitellään useita eri teorioita, joiden valossa aineistoa tarkastellaan. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole aikaisemman tiedon testaaminen.

Perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä, on sisällönanalyysi. Se on yksittäinen metodi mutta se voidaan nähdä myös väljänä

teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikonaisuuksiin. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 93, 107.) Tavoitteena on, että aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin avulla luodaan sanallinen ja selkeä kuvaus siitä. Hajanaisesta aineistosta pyritään siis koodaamaan selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Aineistoa lähestytään siis klassisen sisällönanalyysin avulla teoriaan perustaen. Teoria toimii apuna analyysin etenemisessä, analyysiyksiköt valitaan aineistosta ja niitä tarkastellaan aikaisemman tiedon avulla.

Aineistonanalyysi on aloitettu kerätyn tutkimusaineiston litteroinnilla siten, että siitä on eliminoitu tarpeettomat osat. Hirsjärvi ja Hurme käyttävät tästä termiä *aineiston selventäminen*. Aineistoa täytyi sen laajuuden vuoksi järjestää ja ylimääräisten osien poistamisella pyrkiä tuomaan esiin sen rakentumisen. (Hirsjärvi ja Hurme 2002, 137.) Varsinaiseen merkitysanalyysi on aloitettu vasta haastattelujen litteroinnin ja selventämisen jälkeen. Analyysin aikana litteroitua aineistoa on uudelleen luettu, koodattu (merkintöjen ja muistiinpanojen tekeminen tekstiin) ja lopulta osittain luokiteltu tehtyjen koodausten avulla.

5.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen on täytettävä validiteetin ja reliabiliteetin vaatimukset ollakseen tieteellinen ja luotettava. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden osoittaminen ei ole yksinkertaista, koska reliabiliteetin ja validiteetin vaatimukset liittyvät kvantitatiivisesta ja luonnontieteellisestä tutkimusperinteestä lähtöisin olevaan olettamukseen objektiivisesta suhteesta tutkijan ja tutkittavan todellisuuden välillä. Laadullisessa tutkimuksessa suhde ei ole yhtä yksiselitteinen. (Hirsjärvi & Hurme 2001). Lähtökohdaksi kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa voidaan kuitenkin ottaa se, että todellisuuksia on useita, ja että kyseinen tutkimus tuottaa tietyn näkökulman ilmiöstä. Luotettavuuden, vakuuttavuuden ja uskottavuuden arvioinnissa on keskeistä tutkimustulosten oikeellisuus. Tutkimustuloksiin on päädytty siis aineiston analysoinnin eikä mielikuvituksen pohjalta. (Eskola & Suoranta 1998).

Aion seuraavassa arvioida omaa tutkimustani Tuomen ja Sarajärven (2002) kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden arviointikriteerien mukaan, joissa halutaan kiinnittää huomiota

tutkimuksen kohteeseen ja tarkoitukseen, tutkijan omiin sitoumuksiin, aineistonkeruuseen, tiedonantajiin, tutkimuksen keston, aineiston analyysiin, luotettavuuteen ja raportointiin. Lopullisesti tutkimusta tulee kuitenkin arvioida kokonaisuutena, jolloin painottuu sen sisäinen johdonmukaisuus eli koherenssi. Edellä mainittujen kohtien siis tulisi täytyä tutkimusraportissa erillisinä mutta toimia myös suhteessa toisiinsa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 133-138).

Tutkimuskohteena on kymmenen nuorta ulkosuomalaista, joiden avulla tutkitaan ilmiötä *2000-luvun ulkosuomalaisuus*. Gradussa käsitellään ulkosuomalaisuuteen liittyviä piirteitä, teorioita ja käsitteistöä. Näitä vasten heijastellaan tutkimusjoukon antamaa informaatiota kyseisestä ilmiöstä. Syyt miksi alunperin kiinnostuin aiheesta löytyvät omista kokemuksista ja sosiaalisesta ympäristöstäni. Koska olen itse asunut useampaan otteeseen Suomen ulkopuolella, ilmiö herätti uteliaisuuteni ikään kuin vahingossa. Keskustelut ja pohdinnat aiheesta ulkomailla asuvien ystäväni ja tuttavieni kanssa ovat lisänneet tätä uteliaisuutta. Suomalaiset nuoret ovat innokkaita ulkomaille lähtijöitä, mutta usein tarkoituksena viipyä vain väliaikaisesti. Miten väliaikaisuuden tunne vaikuttaa yksilöön, on tutkimuksen eräs tarkastelunalainen kysymys.

Aineistonkeruuta käsiteltiin jo aiemmin tässä kappaleessa. Kyseessä on siis teemahaastatteluaineisto. Haastattelut suoritettiin yksitellen kunkin tiedonantajan kanssa. Nauhoitusten jälkeen aineisto litteroitiin. Haastattelut tuottivat rikkaan ja runsaan aineiston, mutta jälkikäteen huomasin, että kysymyksiä oli ehkä liikaakin ja toisaalta olisi ollut syytä ehkä keskittyä paremmin tiettyihin teemoihin ja kysymyksiin, jotka monesti oli käsitelty liian lyhyesti ajan puutteen vuoksi. Haastateltavat olivat kaikki halukkaita ja kiinnostuneita vastaamaan kysymyksiin, toiset kertoivat ja reflektoivat enemmän, toiset taas vähemmän, joten nauhoitteiden kestoissa on jonkin verran ajallista eroa. Haastateltavien valinta perustui harkinnanvaraiseen näytteeseen. Kaikkiin tiedonantajiin otettiin alun perin yhteyttä sähköpostilla. Tutkimukseen suostuneet tiedonantajat olivat halukkaita yhteistyöhön ja haastattelujen ilmapiiriä voi kuvailla melko vapautuneeksi, johtuen ehkä myös siitä, että edustimme tutkimusjoukon kanssa samaa ikäluokkaa ja aihe oli itselleni jokseenkin tuttu ei pelkästään teorian, vaan myös käytännön näkökulmasta.

Tutkimuksen teko on varsinaisesti aloitettu vuoden 2006 lokakuussa, haastatteluja kerättiin viiden kuukauden ajan vuoden 2006 marraskuusta vuoden 2007 maaliskuuhun, jonka aikana aineisto on myös litteroitu. Aineiston analyysia on suoritettu vuoden 2007 aikana haastattelujen litteroinnin jälkeen. Laadullisen tutkimuksen perusvaatimuksena pidetäänkin yhä sitä, että tutkijalla on riittävästi aikaa tehdä tutkimuksensa. (Tuomi & Sarajarvi 2002, 139.) Analyysimetodina on käytetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jonka pohjalta aineistoa on luokiteltu uudelleen koodauksen ja selventämisen jälkeen.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista ei ole siis olemassa yksiselitteisiä ohjeita mutta edellä on yritetty tuoda esille mahdollisimman läpinäkyvästi tutkimuksen kulkua, haastattelujen teon prosessia sekä haastateltavan omaa osuutta tutkimustuloksiin. Tutkimusprosessin tekeminen läpinäkyväksi nähdään yhtenä laadullisen tutkimuksen luotettavuuden mittarina. Kokonaisuuden yhtenäisyyden arviointi jää lukijan tehtäväksi.

6 TULOKSET

6.1 Lähdön syinä muutoksen tarve ja tahto kehittyä

”Ehkä isoin syy et Suomessa tehnyt viimeiset kolme vuotta 60-70 tuntisia työviikkoja, ihan liikaa töitä ja siitä ei jää mitään käteen(...)voi sanoo et mä lähden elintasopakolaisena. Sitä se on. Et mä saan pienemmällä työmäärällä paremman elintason kuin Suomessa. Pahoinvointiyhteiskuntaa karkuun Suomesta(...) Täällä (Suomessa) sitä pidetään hyvänä juttuna tai arvostetaan et ihmisellä on kiire. Et mitä kiireisempi ihminen sitä tärkeempi ihminen sä oot. No siellä ei sellainen päde.”

(Jukka 28v, ryhmä 1)

Suurimmalla osalla haastateltavista oli kokemusta ulkomailla asumisesta, työskentelystä tai opiskelusta jo ennen nykyiseen asuinpaikkaan muuttamista. Kuusi kymmenestä oli ollut ollut vaihto-oppilaana tai opiskelijana lukiossa tai korkeakouluopintojensa aikana. Ainoastaan yksi kertoi muuton olleen ensimmäinen pidempiaikainen ulkomaankokemus. Seitsemän haastateltavista oli asunut elämänsä aikana useammassa kuin yhdessä vieraassa maassa. Ulkomaille muuton syitä oli kunkin haastateltavan kohdalla useita, mutta painavimpina syinä monet viittasivat **seikkailun, elämänmuutoksen** ja toisaalta **itsensä kehittämisen tarpeeseen**. Konkreettisempänä vetotekijänä mainittiin työ- tai opiskelupaikka. Vain yksi haastatelluista mainitsi alkuperäisen muuton syyksi rakkauden perässä lähtemisen. Yrittäjinä toimivat näkivät paremmat mahdollisuudet oman yrityksen harjoittamiselle ulkomailla; matkustamisen ja liikkumisen helpottuminen, lyhyemmät välimatkat ja internetin suoma etätönn mahdollisuus vapauttivat tekemään työtä ulkomailla. Useimmat pitivät vetäviä tekijöitä merkittävimpinä kuin Suomesta työntäviä, jollaisia katsottiin olevan **Suomen korkea hintataso ja verotus, ilmasto ja/tai sopivan työpaikan löytämisen vaikeus**.

Taulukko kaksi esittää informanttien ulkomailla asumisen ajanjaksojen pituudet. Aiemmin mainitsin, että tutkielman eräänä heikkoutena voidaan pitää otoksen heterogeenisyyttä suhteessa ulkomailla eletyn ajan pituuteen. Asumisaikaa on kuitenkin mahdollista käyttää taustamuuttujana tarkasteltaessa informanttien asenteissa ja näkemyksissä vallitsevia eroja ja yhteneväisyyksiä. Aineisto on jaettu kolmeen pääryhmään, joiden avulla tarkastellaan ulkomailla asutun ajan vaikutusta käytettyihin diskursseihin esimerkiksi Suomesta ja

suomalaisuudesta¹⁵. Seuraavan luvun läpi on mahdollista tarkastella tästä näkökulmasta millaisia yhteneväisyyksiä tai eroja tutkimusjoukon diskursseissa näkyy. Taulukosta muodostetaan seuraavat ajalliset kategoriat eli niin sanotut *aikaryhmät*;

Ryhmä 1 (ulkomailla asumisaika 0-2 vuotta, neljä haastateltavaa)

Ryhmä 2 (ulkomailla asumisaika 2-4 vuotta, kolme haastateltavaa)

Ryhmä 3 (ulkomailla asumisaika 4-10 vuotta, kolme haastateltavaa)

Taulukko 2. Haastateltavien ulkomailla asumisaika

Ulkomailla asuttu aika yhteensä	lukumäärä
0 vuotta	1
1-2 vuotta	3
2-3 vuotta	2
3-4 vuotta	1
4-5 vuotta	0
5-6	1
6-10 vuotta	2
yht.	10

”Lähteminen aikoinaan liittyi staattisuuden ja status quon murtamiseen, ei ambitioihin tai tavoitteisiin, elämä oli liian hyvää ja helppoa ja halusin muuttaa sen vaikeemmaks, koska mä en tykkää hyvästä ja helposta.” (Onni 35v, ryhmä 3)

Irrallisuuden tunteita, itsensä etsimistä ja seikkailunhalua

Seuraavassa taulukossa (3) näkyy keskeisimmät muuttomotiiviluokat. Taulukko esittää kuinka moni haastatelluista on maininnut tavalla tai toisella oman lähdön syiksi esitetyt luokat. Lähes kaikissa haastatteluissa mainittiin kaksi ensimmäistä kohtaa. Muiden vaihtoehtojen kohdalla vastauksissa on enemmän hajontaa.

¹⁵ Narratiivisessa tutkimusperinteessä nähdään yksilöiden merkityksellistävän elämää kertomusten kautta, jolloin tarkastellaan kielen tapoja merkitysten tuottamisessa. Keskeisenä on diskurssi, joka ymmärretään yksittäisenä kielellisenä tapahtumana. Se eroaa kielijärjestelmästä sekä konkreettisesti olemassa olevasta tekstistä. Narratiivit puolestaan nähdään kertomuksina, joilla jokaisella on oma tarinansa, kertojansa ja henkilöhahmonsansa. Narratiivien voidaan nähdä olevan persoonallisia kehystertomuksia kertojan näkemyksistä suhteessa aikaan tai asioiden olemukseen. (Sintonen 1999, 38.)

Taulukko 3. Ulkomaille muuton merkittävimmät motiivit

Motiivi:	lkm.
1. Halu kehittää itseä ja/tai omaa uraa	9
2. Seikkailun, muutoksen ja/tai itsenäistymisen tarve	9
3. Tyytymättömyys sen hetkiseen henk.koht. tilanteeseen Suomessa	6
3. Ilmastolliset ja/tai yhteiskunnalliset syyt Suomessa	4
4. Työ- tai opiskelupaikka ulkomailla	3
5. Ihmissuhde	2

Karkeasti ottaen tutkimusjoukko voidaan jakaa kolmeen ryhmään myös lähtömotiivien puolesta. Osalle ulkomaille muutto on liittynyt ennen kaikkea itsen etsimiseen ja löytämiseen; Suomesta ei ole löytynyt joko omaa mielenkiintoa vastaavaa koulutus- tai työpaikkaa, toisaalta muuttamiseen ja ulkomailla asumiseen on liittynyt vahvasti myös oman persoonan ja identiteetin hakeminen ja korostaminen (**itsensä etsijät**). Toisen ryhmän (**seikkailijat**) kohdalla vahvimpana motiivina painotetaan etenkin halua seikkailla ja nähdä maailmaa. Myös muutoshakuisuus on keskeinen piirre tähän ryhmään kuuluville informanteille. Heille matkustaminen ja liikkuminen on tärkeä osa elämää. Viimeiseen ryhmään (**yhteisöstä irralliset**) kuuluvalla maastamuuttajalle päällisimpänä syynä on irrallisuuden tunteen kokeminen. Sosiaaliseen ympäristöönsä käytännössä kiinni oleva on tuntenut henkistä irrallisuutta, johon on vaikuttanut esimerkiksi pitkän ihmissuhteen päättyminen, tyytymättömyys omaan ympäristöön ja ympäristötekijöihin tai opintojen päättyminen, jolloin irrallisuus syntyy vapaudesta tai pakosta valita, jollei Suomesta ole löytynyt työtä tai sopivaa jatko-opiskelupaikkaa.

”Se perustava ajatus on ollut koko mun elämän niin kauan kuin muistan...Semmonen kutina, että tää maailma on pieni ja mun leikkikenttä. Sitä pitää elää muuallakin ja nähdä sitä meininkiä. Matkustelu on sinänsä hienoo hommaa, avartaa maailmankuvaa mutta mun mielestä se, että sä elät jossain edes vähän aikaa, se on kuitenkin ihan eri juttu.” (Onni 35v, ryhmä 3)

6.2 Ulkosuomalaisena maailmalla

”(...)Ja ihminen tarvii aina juuret! Jos jotenkin juurettomana lähtee leijumaan maailmalle niin se jotenkin...pitää olla joku paikka, josta tietää tulevansa, vaikka ei tiedä mihin on menossa, eikä sitä tarvitse tietääkään. Eikä sillä ole mitään tekemistä sen kanssa pystyykö asettumaan johonkin vai ei, mut et tietää mistä on tulossa ja tietää mikä on ollut mun koti jossain vaiheessa ja missä on kasvanut.”(Tiina 23v, ryhmä 2)

Nuorelle ulkosuomalaiselle oman kulttuurin säilyttäminen ei ole vaikea tehtävä, jolloin siihen joudutaan kiinnittämään vain vähän huomiota. Suomalaisuus kulkee mukana etenkin kielen ja ajattelutapojen muodossa. Suomen kielen koettiin olevan yksi tärkeimmistä omaa suomalaisuutta määrittävistä tekijöistä ja sen erilaisuus on eräs niistä seikoista, mikä tekee suomalaisuudesta eksoottista ulkomailla. Suomen kielessä arvostettiin etenkin sen rikkautta. Eniten huomiota kielen merkitykseen kiinnittivät ryhmä 2 ja etenkin ryhmä 3. Omaa kieltä arvostettiin selkeästi enemmän niiden joukossa, joilla oli vain rajallinen mahdollisuus käyttää sitä omassa arjessa.

”Oon kirjallisuuden ystävä, meillä (suomalaisilla) on paljon hyviä kirjailijoita ja kieli edustaa mulle suomalaista kulttuuria. Suomen kieli on rikasta. Lisäks murteet on tärkeä tekijä. Ehkä mä sitoisin korkeakulttuurin nimenomaan kieleen.”(Onni 35v, ryhmä 3)

”Netin kautta tulee luettua (Suomen uutisia) ja haluan lukee ja kuulla omaa kieltä. Helpottaa omaa oloa. Kun moneen kuukauteen ei oo kuullut Suomea ja sitten tulee käymään täällä (Suomessa) niin tulee helpottunut olo kun voi nollata pään, eikä tarvitse koko ajan miettiä eri kielillä asioita. Kun pääsee lukeen Aamulehden yms. tulee hyvä fiilis, jonka jälkeen taas kaikki alkaa rullaan päässä. Ajattelen pääasiassa englanniks, tulee vähän tyhmä olo kun suomen kieli alkaa käymään huonoks...”(Matti 31v, ryhmä 3)

Kieli on osa etnisyyttä ja kulttuuria, joiden tarkastelussa tulee lisäksi pohtia millä muilla tavoilla etnisyyden ja kulttuurin roolia yksilön elämässä voidaan ymmärtää. Etnisyyden voidaan nähdä ilmenevän yhteiskunnassa ja yksilöiden elämässä fragmentoituneena, jolloin se ei ole merkityksellinen osatekijä kaikilla elämän osa-alueilla. (Sintonen 1999, 119). Fragmentoitunut etnisyys (Breton 1978; Sintonen 1999, 120) on heterogeenisten yhteiskuntien ominaisuus, joissa se ilmenee kulttuurisesti, vuorovaikutuksellisesti, organisatorisesti ja yksilöllisesti. Suhtautuminen omaan etnisyyteen ei sanele siis yksilön elämää vaan yksilöiden käyttäytymisen voidaan nähdä riippuvan ennemminkin heidän erilaisissa konteksteissa omaksumistaan sosiaalisista rooleista. Toisaalta yksilöllisen ja kollektiivisen identiteetin välillä on riippuvuussuhde. Kollektiivisen tason identiteetin

symbolinen sisältö on jatkuvuussuhteessa yhteisön jäsenten yksilöllisiin identiteetteihin. Symboliseen järjestykseen kuuluvat mm. arvot, normit, tapakulttuuri ja elämäntyyli. (Sintonen 1999, 120).

Sintosen (1999, 27) mukaan kulttuuri on ajan kuluessa saanut erilaisia merkityksiä, määrittelyjä ja tulkintoja. Yksinkertaistaen se voidaan ymmärtää tekijäksi, joka erottaa biologisen sosiaalisesta, eli jonain mikä erottaa ihmisen luonnosta tai eläimistä. Etniseen kulttuuriin viitaten ollaan totuttu erottelemaan ihmiskunta erilaisiksi ryhmiksi ja yhteisöiksi, jotka ilmentävät erityisyytään periytyvillä tavoilla ja käyttäytymisellä. Teoreettisena käsitteenä kulttuurilla voidaan viitata myös abstraktiin järjestelmään, jolla on sekä konkreettisia että niin kutsuttuja näkymättömiä ilmenemismuotoja, jolloin sen nähdään vaikuttavan kaiken aikaa sen piirissä olevien ajatteluun ja toimintaan. Clifford Geertz (Sintonen, 26) on määritellyt kulttuurin merkitysverkostoksi.

Tutkimusjoukon keskuudessa harva mainitsi kokeneensa kulttuurienvälisiä ongelmia nykyiseen asuinpaikkaansa sopeutumisessa. Moni haastateltavista asui Saksassa ja katsoi, että Suomesta Saksaan muuttaneilla ei ole vaikeuksia sopeutumisessa johtuen saksalaisen ja suomalaisen kulttuurin yhteneväisyyksistä. Lisäksi moni asui monikulttuurisessa miljoonakaupungissa, johon integroituminen on suhteellisen helppoa jos hallitsee yhden tai useamman vieraan kielen. Moni mainitsi kuitenkin, että ihmissuhteen löytäminen oli edesauttanut erityisen paljon sopeutumisessa. Seurustelusuhde paikallisen kanssa oli edesauttanut kielen oppimista, lisännyt sosiaalisia suhteita toisiin paikallisiin sekä kulttuurista ymmärrystä. Tämän joukon integroitumisen vahvuus olikin selkeimmin havaittavissa verrattuna muuhun tutkimusjoukkoon. Kaksi kuului keskimmäväliseen (asumisaika 2-4 vuotta) ja yksi viimeiseen aikaryhmään (asumisaika 4-10 vuotta). *Sopeutumiseen* vaikuttaa siis ennen kaikkea yksilön sosiaalinen piiri kuin ulkomailla vietetty määrällisesti mitattu ajanjakso.

”Oon mä siihen maailmaan integroitunut missä mä elän”

Nuorten ulkosuomalaisten kohdalla integraatiokysymys on kuitenkin melko mielenkiintoinen. Aiemmin integroitumista käsiteltäessä todettiin, että integroitumisella tai sopeutumisella voidaan katsoa olevan useita eri ulottuvuuksia. Monikulttuurisessa ympäristössä eli kansainvälisissä ystävä- ja työpiireissä toimiminen on kaikenikäistä sopeutumista, mutta usein kontaktit paikallisiin tai suhde ympäröivään kulttuuriin voi jäädä ohueksi. Sopeutuminen on näiden nuorten kohdalla usein siis enemmänkin kansainvälisyyteen sopeutumista. Eräs haastatelluista ilmaisi asian näin; *”Oon mä siihen maailmaan integroitunut missä mä elän”* (Heidi 25v, ryhmä 3), jolla hän viittasi kansainväliseen työympäristöönsä ja sen kautta muodostuneeseen ystäväpiiriin. Monet haastatelluista valitsivat omaan elämään tiettyjä osia tietyistä kulttuureista, jolla pyritään rakentamaan ja vahvistamaan oman identiteetin erityisyyttä.

”Sanotaan et negatiivisillakin asioilla, joita tullut vastaan on positiivinen vaikutus siihen miten maailman näkee ja elämäkatsomus...suurimpia muutoksia tullut buddhalaisuudesta, sieltä tullut paljon ajatuksia joita toteutan ja ottanut omaksi, mikä taas vaikuttaa thaimaalaisessa kulttuurissa paljon.”(Jukka 28v, ryhmä 1)

”(...)Ehkä tää liittyy siihen suomalaisuuteen siinä määrin, että on tiettyjä asioita, joista mä pidän kiinni. Eli kun naiset ei tee siellä (Albaniassa) yksin mitään, mä teen koska mä olen suomalainen. Mä teen yksin ja meen yksin.”(Satu 34v, ryhmä 1)

”Kyl kai sitä sillai on muuttunut iänkin takia, mut mun mielestä saksalaiset on kuitenkin enemmän sellaisia hirveen ystävällisiä. Teennäisiä tietyissä tilanteissa ja sit sitä muuttuu sellaiseksi saksalaiseks...käytöstavoilta.”(Marja 23v, ryhmä 2)

Integroitumista osoittaa kiinnostus paikallista kulttuuria ja omaa toimintaympäristöä kohtaan, tiiviit suhteet paikallisiin ja kyky toimia kielellisesti ja kulttuurisesti ilman ongelmia. Neljän informantin (kolme aikaryhmässä kolme, yksi aikaryhmässä kaksi) kohdalla sopeutuminen tarkoitti ns. osittaista integroitumista; tunnustetaan yhteiskunnan normit ja toimitaan niiden mukaisesti, mutta kosketus paikallisiin tapoihin ja asukkaisiin jää vähäisemmäksi tai pinnalliseksi. *Osittainen integraatio* tarkoitti myös kansainvälistä ystäväpiiriä, paikallisen kielen osittaista hallintaa ja/tai suhteellisen vähäistä mielenkiintoa ympäröivään yhteiskuntaan ja sen tapahtumiin. Paikalliseen kulttuuriin integroitumista ei pidetä keskeisenä tai siihen ei juuri kiinnitetä huomiota. Herbert J. Gans puhuu

symbolisesta etnisyydestä, jolla hän viittaa osittaiseen identiteetin tarpeeseen, jonka yksilö voi tyydyttää etnisiä symboleja sisältävien aktiviteettien avulla. Gansin mukaan ihmisen ei tarvitse omaksua omaa etnisyyttään totaalisenä kimppuna, jolloin etnisyys on vapaaehtoinen osa-alue elämässä, jonka ominaisuuksia voidaan vapaasti valita tai hylätä. Symbolinen etnisyys on siis yhteydessä edellä mainittuun fragmentoituneeseen (pilkottuun, epätäydelliseen) etnisyyteen. (Sintonen 1999, 121.)

”Asun sellaisessa pienessä kylässä, jonka kautta tutustunut kaikkiin ja nyt on tietysti omat kaverit muodostunut. Esimerkiks siellä kylässä mut tuntee jokainen ”ai toi on se suomalainen”. Meidän kylässä on omat juhlakulttuurinsa, kylässä 800 asukasta. Kuulun siihen kylään jo...esimerkiksi saksalainen juhla- ja ruokakulttuuri on sen kylän vuoksi tullut tutuksi ja pidän saksalaista alkoholikulttuuria esimerkiks parempana kuin suomalaista.”(Marja 23v, ryhmä 2)

Toisaalta pelkkien tapojen ja traditioiden noudattaminen ei edusta kaikkien kohdalla sopeutumista. Sopeutumista voi tarkoittaa myös niin kutsuttu hyvä kansalaisuus;

”Oon siinä mielessä integroitunut, että elän saksalaisten lakien ja tapojen mukaista elämää. Jos ajatellaan järjestelmän kannalta niin mä oon varmastikin hyvä maahanmuuttaja tai hyvä ulkomailta tänne muuttanut Saksassa asuva ihminen, niin siinä mielessä varmasti ihan...veroja maksellaan...” (Onni 35v, ryhmä 3)

Kulttuurienvälisesti tehokkaat

Kanadalainen tutkija Daniel J. Kealy (Salo-Lee 1997) on rakentanut edellä olevan listan kulttuurienvälisesti tehokkaiden toimijoiden ominaisuuksista. Vertailemalla listaa ja haastateltavien itsestään antamia tietoja, kaikkien tutkimuksessa mukana olevien voidaan katsoa olevan *kulttuurienvälisesti tehokkaita toimijoita*. Kaikkien kohdalla täytyi vähintään kahdeksan kohtaa kymmenestä, mikä kuvaa tutkimusjoukon kyvykkyyttä sopeutua ja tulla toimeen vieraiden kulttuurien kanssa. Edellä olevaa listaa voisi osittain käyttää myös mittaamaan yksilön integroitumista uuteen kulttuuriympäristöönsä.

Kulttuurienvälisesti tehokkaan henkilön ominaisuuksiin kuuluu:

- paikallisen kielen osaaminen/ opiskeleminen
- paikallisen kulttuurin, historian, politiikan ja talouden tunteminen
- paikallisen kulttuurin ymmärtäminen ja kunnioittaminen
- paikallisten työtovereiden ymmärtäminen ja kunnioittaminen

- työtovereiden luottamuksen ja kunnioituksen saavuttaminen
- kanssakäyminen ja sosiaaliset suhteet paikallisiin
- laajojen yhteysverkostojen luominen
- eivät valita tai anna periksi
- ammatillisen tyytyväisyyden ilmaiseminen
- itsensä jatkuvaan kehittämiseen sitoutuminen

Liisa Salo-Lee: Minä ja Muut – Kulttuurien välisestä viestinnästä. Teoksessa Syrjänen ja Westermarck. Maailmalta, maailmalle. Kulttuurisia katsauksia. WSOY, Helsinki 1997, s. 57.

Nancy Adler (Salo-Lee 1997, 58) kuvailee *monikulttuurisiksi henkilöitä*, jotka kykenevät sopeutumaan vaikeisiin tilanteisiin sekä pystyvät vuorovaikutukseen muuttuvissa tilanteissa, eri kulttuureissa. Tällaiset henkilöt läpikäyvät jatkuvasti henkilökohtaista muutosta, koska löytävät haasteita uusista tilanteista. Lisäksi monikulttuurinen henkilö on kykeneväinen havainnoimaan omaa kulttuuriaan ulkopuolisesta näkökulmasta (Salo-Lee 1996, 57). Suurimmalle osalle haastatelluista ulkomaille muuttaminen liittyi muutoksen hakemiseen sen hetkiseen elämäntilanteeseen ja/tai halu kehittää omaa itseä. Asenne vastoinikäymisiä kohtaan vaikutti olevan myös tutkimusjoukkoa yhdistävä tekijä. Negatiiviset kokemuksetkin koettiin kasvattavina ja vaikeudet otettiin haasteina, jotka oli tarkoitettu voitettaviksi.

H: ”Ootko tyytyväinen siihen miten asiat menneet?”

S: ”Tuohon mä nimenomaan uskon, että suuri onnettomuus voi olla suuri onni myöhemmin. Mutta lopullista tulosta ei näe koskaan(...)alituinen muutos. Siinä vaiheessa kun alkaa tuntua, että tää on hyvä näin. Siihen ei pidä missään nimessä suostua. Silloin tietää että jotain alkaa tapahtumaan”. (Satu 35v, ryhmä 1)

Sintonen (1999, 11) huomauttaa, että etnisyytutkimukseen liittyy usein sosiologinen keskustelu traditionaalisesta ja (post-)modernisuudesta ja etnisyyttä on pidetty ilmiönä, joka kuuluu lähinnä traditionaaliseen elämänmuotoon. Tästä johtuen etnisyyttä ollaan käsitteellistetty ryhmäspesifien kulttuuripiirteiden kautta. Etnisyys tai perinteiset kulttuurinmuodot nähdään siis jonain, jotka katoaisivat yleisen modernisaatiokehityksen myötä. Näin tuskin kuitenkaan tulee käymään jos tarkastellaan niitä merkityksiä, joita suomalaisuudella on edelleen ulkomaille asuville. Suurin osa tutkimusjoukosta oli pohtinut omaan suomalaisuuteen ja kansallisuuteen liittyvää tematiikkaa ja reflektoinut mitä

suomalaisuus on ja merkitsee. Lisäksi oman roolin ja aseman pohtiminen nykyisessä asuinmaassa kuuluu sopeutumisen prosessiin. Etnisyys on hyvin keskeinen sosiaalisen elämän ilmiö postmodernissa maailmassa. Ihmisten mahdollisuudet oman etnisyyden, ulkopuolisuuden ja toiseuden määrittelylle ovat ennen kaikkea laajentuneet monikulttuurisissa yhteiskunnissa ja tulleet tätä kautta ehkä vielä merkittävämmiksi. (Sintonen 1999, 12.) Suomalaisuutta tarkastellaan nuorten ulkosuomalaisten joukossa yksinkertaisesti useammasta näkökulmasta.

”kyl se (ulkosuomalaisuus) liittyy siihen avarakatseisuuteen. Ei nää asioita enää niin mustavalkoisina. Oppinut ymmärtään ja hyväksyyn kulttuurisia eroja, et mikä täällä ei oo hyväksyttyä, on hyväksyttyä jossain muualla ja sen mukaan mennään. Tehnyt itsestä aika liberaalin persoonan, ottanut vähän aatteita ja vaikutteita muualta...”(Jukka 28v, ryhmä 1)

Vapaaehtoiset, liikkuvat ja väliaikaiset

Berry (Em. 349) on ryhmitellyt kuusi erilaista maahanmuuttaja-luokkaa, joiden integroitumiseen ja akkulturaatioon vaikuttaa niiden luonne. Ryhmät ovat *vapaaehtoiset/pakotetut, paikalleen jäävät/liikkuvat* sekä *pysyvät/väliaikaiset*. Ne eroavat koon, vallan, oikeuksien ja resurssien suhteen toisistaan ja näillä tekijöillä on merkittävä vaikutus siihen, kuinka ryhmät tai yksilöt ottavat osaa interkulttuuriin toimiin. Muita tärkeitä tekijöitä ovat lisäksi asenteet, motiivit, arvot ja kyvyt. 2000-luvun ulkosuomalaiset ja maastamuuttajat voidaan kategorisoida Berryn luokissa vapaaehtoisiin, liikkuviin sekä pysyviin tai väliaikaisiin.

Informantit korostivat itse muuton vapaaehtoisuutta, omaa valinnanvapautta liittyen lähtöön ja toisaalta mahdolliseen palaamiseen. Mobiilisuus, liittyy se sitten matkusteluun, muuttoon tai yleisemmin henkisiin valmiuksiin sopeutua uuteen, ilmentää erästä joukon peruspiirrettä ja liittyy myös joustavuuden ominaisuuksiin. Monet haastateltavista ovat valmiita muuttamaan mm. työpaikan perässä ja lisäksi heidän suhdettaan matkustamiseen voi kuvailla intohimoiseksi. Useimmalle informantille väliaikaisuus määrittä nykyistä elämäntilannetta. Toisaalta kyseisen piirteen voidaan nähdä liittyvän myös ikä- ja elämänvaiheeseen kuin ulkosuomalaisuuteen.

”Paikasta toiseen liikkuminen on mulle elämän tärkeimpiä asioita, koska sen vastakohta on, että ei koskaan lähde mihinkään mikä mulle taas on täysin vastenmielinen ajatus.

Kaksi asiaa, joita pelkään eniten on uskoon tuleminen ja paikalleen jääminen, mut en usko, että tuun uskoon tai jään paikoilleni.” (Onni 35v, ryhmä 3)

”Matkustamisen näen...se on liikettä ja liike on aina hyväks. Nautin lentämisestä ja ei haittaa joutua nukkuun lentokentillä. Pidän niistä, aistii sen tunnelman et ihmiset on innoissaan lähtemisestä. Kaiken näkönen matkustaminen...Mut mitä tulee matkustamiseen ja lomailuun, yleensä otan vaan menolennon, koska ei tiedä palaako tai mistä palaa. Ja sit lentokentällä vaan heittää kolikkoo mihin suuntaan lähtee(...)Ei oo sidottu mihinkään(...)Varmaan liittyy siihen et on matkustanut niin paljon et vaan luottaa siihen. Sitä vaan uskoo et asiat järjesty ja niinhän ne aina järjestykin...aina.”(Jukka 28v, ryhmä 1)

Vain yksi haastateltavista totesi jäävänsä nykyiseen asuinpaikkaansa melko varmasti ja Suomeen muuttaminen ei kuulunut lainkaan suunnitelmiin. Kahdelle Suomeen muutto kuului tulevaisuudessa melko varmasti suunnitelmiin. Yli puolet kuvitteli asuvansa vielä useammassa maassa ennen ns. aloilleen asettumista. Berryn maahanmuuttajien kategorioista vapaaehtoisuuden ja valinnanvapauden piirteet määrittävät siis pitkälti nuorten ulkosuomalaisten roolia ulkomaalaisena olemisessä vieraassa kulttuurissa. Integroitumisesta ei tehdä ongelmaa ja oma maahanmuuttajuus nähdään ennen kaikkea positiivisessa valossa. Moni haastateltavista kuvaili suomalaisuutta ”hyvänä ulkomaalaisuutena”¹⁶. Neljä haastateltavaa käytti itsestään ja omasta roolistaan termiä *hyvä maahanmuuttaja*, mikä tarkoittaa, että omaa maahanmuuttajuutta heijastellaan osittain myös suhteessa muunlaiseen maahanmuuttajuuteen. Vieraana/toisena oleminen on vapaaehtoista ja oikeutettua, mikä vaikuttaa ulkomaalaisena vieraassa maassa asuvan omakuvaan. Toisaalta hyvällä maahanmuuttajalla viitattiin myös työssäkäyvään veronmaksajaan, joka elää yhteiskunnan normien mukaisesti. Viittauksilla voidaan nähdä olevan merkitystä myös siihen, mitä tulee käsityksiin omasta suomalaisuudesta ja sen merkityksestä informanteille. Ulkosuomalaisnuorten identiteetin konstruointia tarkastellaan tarkemmin kappaleessa Elämänprojektit ja minän koostaminen.

”(...)musta se koko sana on hassu, maahanmuuttaja...Mulle tulee aina mieleen sellainen, joka on pakotettu muuttamaan jonnekin sen takia, että se ei voi kotimaassaan asua. Ja siirtolainen kans sellanen...Molemmista termeistä tulee mieleen joku, joka on pakotettu

¹⁶ Toisin oli esimerkiksi sotien jälkeisen muuttobuumien aikaan suomalaisten muuttaessa Ruotsiin; suomalaisuus ei aina välttämättä edustanut ”hyvää ulkomaalaisuutta” mm. ruotsinsuomalaisten sosiaalisten ongelmien vuoksi. Nuorilla ulkosuomalaisilla on siis selkeästi erilainen käsitys omasta identiteetistään, jota ei pidetä juurikaan ongelmallisena, mikä liittyy myös vapaaehtoiseen ja pakotetun tai vastentahtoisen maastamuuttajuuden eroihin.

lähtemään tai lähes pakotettu(...) Mä en tiedä miten sitä pitäis käsitellä, mut kai mä sitten oon maahanmuuttaja, vaikka mä en ikinä sanoisi, että mä oon maahanmuuttaja(...) Et suomalaisessa mediassa maahanmuuttajista puhutaan aina jotenkin negatiivisesti. Et siellä kun ei haluta sanoa, että pakolainen, niin sanotaan maahanmuuttaja. Saksan kielessä taas sana *einwanderer* liittyy enemmän sellaiseen vaeltamiseen...ja Berliinistä mulla on taas sellanen olo, että tänne tullaan koska tänne tahdotaan tulla.”(Maija 30v, ryhmä 3)

Suhteet muihin ulkosuomalaisiin eivät vaikuttaneet tutkimusjoukosta yhdellekään keskeisiltä. Lähinnä korostettiin kansainvälisyyden positiivisia puolia ja vaikutuksia omaan itseen ja elämään. Multikulttuurisuuden nähtiin suurimman osan kohdalla tulleen osaksi itseä ja itse osaksi monikulttuurisuuden piiriä, johon suhtauduttiin luonnollisena asiana. Kukaan haastateltavista ei kertonut hakeutuvansa toisten ulkosuomalaisten pariin nykyisessä tilanteessa, vaikka toki suomalaisia ystäviä ja tuttavuuksia ulkomailla asuessa oli saanutkin. Yleisesti oltiin sitä mieltä, että suomalaisten kanssa ei ole tarkoituksellista viettää aikaa vain siitä syystä, että edustetaan samaa kansallisuutta. Vain kaksi oli osallistunut ulkosuomalaistoimintaan, ja silloin lähinnä ammatillisista syistä. Yhteydenpito sen sijaan Suomessa asuviin ystäviin ja sukulaisiin mainittiin monen kohdalla syventyneen tietyllä tapaa etenkin internetin johdosta. Välimatkan päästä käydyt keskustelut ovat usein syvällisempiä kuin jokapäiväisissä tapaamisissa, totesi eräs haastateltavista. Ainoastaan kahden haastateltavan mielestä oma liikkuva elämäntapa pitää ystävyysuhteet yleensä melko lyhyinä, josta johtuen esimerkiksi lähin ystäväpiiri vaihtuu tietyin väliajoin. Suurimmalla osalla lähimmät ihmissuhteet ystäviin löytyvät edelleen Suomesta.

6.3 Suomi ja suomalaisuus ulkosuomalaisesta näkökulmasta

Jean Amery (1977; Hannula, 1997) on esittänyt kysymyksen ”kuinka paljon yksilö tarvitsee kotimaata?”. Kysymykseen ei kuitenkaan hänen mukaansa ole yksiselitteistä vastausta, mutta sen avulla voidaan herättää ajatuksia aiheesta. Yhden näkökulman mukaan voidaan ajatella, että mitä vähemmän yksilön on mahdollista pysytellä lähellä synnyinmaata, sitä enemmän hän tarvitsee sitä.

Hannulan mukaan (1997, 129) synnyinmaa tai kansallisuus ei ole kuitenkaan vastaus kysymykseen konstruktiiivisista identiteeteistä. Pikemminkin ne ovat osa ongelmaa ja on syytä myös pitää mielessä, että kansallisuus-käsitteen sisältöä uudelleen määritellään ja muokataan kaiken aikaa. Kansallisuus liittyy keskeisesti kysymykseen etnisyydestä, jonka voidaan nähdä säilyvän sukupolvelta toiselle nimenomaan identiteetteinä. Vaikka konkreettisten vuorovaikutussuhteiden tai kulttuuripiirteiden etninen erottelukyky

katoaisikin monikulttuurisuuden myötä, johonkin ryhmään kuulumista ilmaistaan edelleen. (Sintonen 1999, 129). Ilmaisut perustuvat tällöin lähinnä kieleen ja sen kautta luotuihin luokitteluihin.

Sintonen (1999, 52) vertailee väitöskirjassaan narratiivista ja psykologista identiteettiä. Psykologinen identiteetti on minän rakenne, joka koostuu vieteistä, kyvyistä, uskomuksista ja yksilöhistoriasta. Tällaisen substanssiaalisen näkökulman mukaan identiteetin muutos tarkoittaa uusien osien hyväksymistä ja vanhojen hylkäämistä, mutta osien vaihtumisesta huolimatta identiteetin nähdään voivan säilyvän kaiken aikaa ehjänä. Psykologian klassisen näkökulman mukaan identiteetti on yksilön jatkuvuuden ja samuuden tuottaja ja toisista erottautumisen keino. Yksilön tärkeimpänä tavoitteena nähdään ehjän identiteetin saavuttaminen.

Narratiivisesta näkökulmasta puolestaan identiteetin tuottama subjektiviteetti ei voi olla ehjä tai yhtenäinen. Identiteetin tuottaminen on konstruktivista toimintaa, joka perustuu narratiiviselle ymmärtämiselle. Narratiivisessa näkökulmassa painotetaan identiteettien hajanaisuutta ja vaillisuutta; identiteetti määrittyy erojen kautta, jolloin sen luonteeseen sisältyy seikkoja, jotka estävät sen eheytyksen. Sintonen mukaan ”itsen määrittely sen pohjalta mitä itse on, ei ole mahdollista, koska se mitä itse on, määrittyy aina sen mukaan mitä se ei ole”. Identiteetin tuottajia eli kertomuksia (kansallisuudesta, etnisyydestä, sukupuolesta jne.) uudelleentulkitaan kaiken aikaa ja tulkintaprosessissa puolestaan käytetään hyväksi kulttuurin sille tarjoamia kertomuksia. Kulttuurisia kertomuksia uudelleentulkitsemalla tuotetaan siten uusia kertomuksia. Narratiivisen identiteetin käsite antaa psykologista laajemman näkökulman; identiteetin konstruktio nähdään loppumattomana ja avoimena, ilman valmiiksi tulleen konstruktion löytämisen pakkoa. Hyväksytään siis se seikka, että identiteetit ovat jatkuvasti neuvottelunalaisia. Suomalaisuuden ja suomalaisen kansallisen identiteetin määrittelyssä voidaan nähdä tapahtuneen muutosta 1980-luvun puolivälistä lähtien; käsitteet ovat tulleet avoimemmiksi ja ne ovat uudelleen muotoilun prosessissa kaiken aikaa; suomalaisuuskin on lopulta vain sosiaalinen representaatio eli todellisuuden tulkintaa, johon otamme kaikki osaa kaiken aikaa. (Anttila 1993; Hannula, 1997).

Melankoliaa ja kaipuuta metsään

Nuorten ulkосуomalaisten mielikuvista Suomesta, suomalaisuudesta ja suomalaisista löytyy eroja. Suomalaisuuteen suhtaudutaan useimman kohdalla positiivisesti mutta sitä käsitellään myös kriittisesti, osaksi myös suhteessa muihin ja siihen mitä suomalaisuus *ei ole*.

”(...)Siinä mielessä se on kyl kiva maa (Hollanti) et siellä ihmiset ei sulata kaikkee. Suomalaiset taas sopeutuu, mitä tahansa sanotaan et asiat on näin, niin vähän aikaa nuristaan ja siihen tyydytään. Et suomessa ei koko kansaa saa kadulle marssimaan mitenkään. Et tuntuu et Suomessa tota demokratiaa ei niinku oo. Ihmiset luulee et asiat on hyvin. Paras esimerkki jos Suomessa demokratia toimis, niin kaljan myyntiä ei tarvis lopettaa kello yhdeksään ja koskenkorvaakin sais K-Kaupasta. Et koska saadaan varotuslaput autoihin...”(Antti, 32v, ryhmä 1)

”(...)Miten mä miellän hyvin tärkeänä hyvinvointivaltion perustana vapauden, vapaus valita ja tehdä asioita. Sen takia mä sanoisin Suomee pahoinvointivaltioks. Täällä kaiken aikaa puristetaan yksilön vapautta pienemmäksi ja yhteisö tekee päätökset sun puolesta.”(Jukka, 29v, ryhmä 1)

Ensimmäisessä sitaatissa ”Antti” vertaa Suomea Hollantiin ja kokee Suomen holhoavana kulttuurina. Suomalainen demokratia perustuu tästä näkökulmasta kansalaisten kiltteydelle ja passiivisuudelle. Mielikuva Suomesta ja suomalaisista konstruoituu haastateltavalle osittain tämän kautta. Jälkimmäisessä puolestaan puhutaan hieman samasta asiasta yksilön vapauden rajoittamisen kautta. Ensimmäisessä sitaatissa holhoavuutta edustaa suomalainen tiukka *alkoholipolitiikka*, jälkimmäisessä puhutaan suomalaisesta *hyvinvointivaltiosta*, joka haastateltavan silmissä on muuttunutkin pahoinvointivaltioksi. Suomalaista yhteiskuntaa pyritään kuvaamaan siis näiden kahden perinteisen instituution kautta, koska ne oletettavasti liittyvät haastateltavien mielessä jollakin olennaisella tavalla suomalaisuuteen. Aineistoa voidaan tarkastella tällaisten haastatteluista ilmenevien representaatioiden kautta, koska kuten Sintonen (1999, 55) huomauttaa, *kielellä pyrimme kuvaamaan tai esittämään jonkun jonkinlaiseksi*. Representaatio on keskeinen osa merkitysten sekä tuottamisprosessia että siirtämistä ihmiseltä toiselle. Kyse on kielestä, symboleista ja merkeistä, jotka tuottavat mielikuvia jostakin asiasta ja esittävät kohteensa uudelleen. Kielen voidaan ajatella heijastavan merkityksiä, jotka ovat jo olemassa objektien maailmassa. Toisaalta loogisempana representaatioiden tarkastelun kannalta on käsitys, että maailma ei itsessään sisällä merkityksiä vaan merkitykset ladataan koettuun

todellisuuteen vasta kielen käytön yhteydessä. Asioille annettujen merkitysten nähdään siis konstruoituvan kielellisesti. (Sintonen 1999, 55.)

Nuorten ulkosuomalaisten haastatteluiden pohjalta suomalaisuuden representaatio koostuu useista eri tekijöistä ja Suomeen yhdistetään niin positiivisia kuin negatiivisia konnotaatioita tai miellelyhtymiä. Edellä esiteltiin muutamaa esimerkkiä haastatteluissa ilmi tulleista suomalaisuuden representaatioista. Myöhemmin tarkastellaan millaisia ryhmiä näistä ulkosuomalaisnuorten mielikuvista Suomesta ja suomalaisuudesta on mahdollista rakentaa. Pyritään siis tarkastelemaan millaista diskurssia¹⁷ ulkosuomalaisnuoret yleisemmin ottaen suomalaisuudesta ylläpitävät.

Yleisemmin ottaen suomalaisuudessa arvostetaan etenkin **kieltä ja kulttuuria**. Suomalaista kulttuuria haastatteluille edustivat mm. suomalaiset perinteet, design (tyylitaju), sauna ja alkoholikulttuuri. Alkoholikulttuuri saikin yllättäen enemmän positiivisia mainintoja kuin negatiivisia. Positiivisia kommentteja keräsivät myös **suomalaiset luonteenpiirteet**, jollaisina mainittiin etenkin rehellisyys, peräänantamattamuus ja rehtiys. Usein haastatteluissa esiintynyt käsite oli suomalainen melankolisuus, johon suhtauduttiin kaksijakoisesti; toiset näkivät sen suomalaisten perusominaisuutena, jonka tulisi säilyä, toiset taas halusivat siitä eroon, koska se koettiin ahdistavana. Kolmanneksi eniten arvostettiin **suomalaista luontoa**; sen hiljaisuutta, vesistöjä ja maisemaa.

”Kun on maalta kotoisin...niin kesäisin kaupungeissa kaipaa pieniä asioita kuten mökillä olemista ja auringon nousuja...”(Matti 31v, ryhmä 3)

”Saunakulttuuri kesällä ja luonnossa retkeily ja kävely. Se on oikein suomalaista. Ei oikein aiemmin ymmärtänyt miten Suomea aina markkinoitu puhtaasti luonnon avulla, nyt sen ymmärtää kuinka Suomessa on tilaa retkeillä jne. Mihän ikinä Saksassa meet, siellä on hirveä liikenne ja hässäkkä ja ihmisiä. Se ärsyttää pidemmän päälle. Suomen kulttuurista tulee ekana mieleen kesäilta, kuikan huuto ja olut-pullo kädessä.” (Pekka 27v, ryhmä 2)

¹⁷ Diskurssin käsite on peräisin sveitsiläiseltä kielitieteilijältä Ferdinand de Saussurelta 1900-luvun alusta. de Saussure erotti kielen kaksi ulottuvuutta; järjestelmän ja kielen käytön. Diskurssin näkökulmasta kieli ja sanat ovat symboleja, eli merkityksen tuojia ja niiden merkitykset syntyvät suhteessa toisiin merkkeihin. Kieli nähdään erottelujen järjestelmänä. Diskurssi itsessään on kielellistä tapahtumista tai kielen tapahtumista; se realisoituu puhetapahtuman yhteydessä. Diskurssi on itserefentiaalista eli viittaa yleensä käyttäjänsä, se suuntautuu aina johonkin kohteeseen (maailmaan, jota se pyrkii selittämään ja representoimaan). Lisäksi viestit vaihdetaan diskurssissa, jolloin diskurssilla on aina joku, jolle viesti on osoitettu. (Sintonen 1999, 57, 59.)

Suhteessa eniten kriittistä diskurssia kohdistettiin **suomalaisen yhteiskunnan ahtaiksi koettuihin normeihin ja suomalaiseen elämäntapaan**, jolla viitattiin useimmiten epäsosiaalisuuteen ja apaattisuuteen niin sosiaalisissa kuin yhteiskunnallisissa konteksteissa. Vaikka **suomalaiset luonteenpiirteet** keräsivät paljon positiivisia kommentteja, niitä kohtaan esitettiin yhtä lailla myös arvostelua. Suomalaiset ihmiset nähtiin ”valittajakansana” ja ahdaskatseisina, työyhteisöissä kommunikointitaidottomina, yksinäisinä puurtajina. Monelle suhde omaan suomalaisuuteen ja Suomeen maana oli tullut läheisemmäksi ulkomailla asumisen aikana mutta suhde suomalaisia kansana kohtaan oli muodostunut kriittisemmäksi.

Mielikuvat suomalaisten positiivisista (esim. rehtiys, reiluus, suoraselkäisyys) luonteenpiirteistä ovat osa sitä myyttistä kuvaa, joka suomalaisille on suomalaisista haluttu aikojen kuluessa pyritty rakentamaan. Myös tutkimusjoukon näkemyksissä tuli ilmi kaksijakoisuus. Toisaalta suomalaiset nähtiin sisukkaana ja suoraselkäisenä kansana, toisaalta tuoppiin tuijottelevina valittajina. Stereotyyppioilla ja mielikuvilla on todellisuutta yksinkertaistava vaikutus. Representaatiot suomalaisuudesta liittyvät vahvasti menneisyyteen ja niistä on vaikea päästä eroon.

”Jos jotain suomalaisuutta on niin se sellanen sisu. Jopa omaa henkeä uhaten on tullut tehtyä asioita, jotka on vaan päättänyt. Puolasta kiipesin vuorten yli Slovakiaan ilman mitään järkeviä varusteita, vaan sen takia et olin sanonut jollekin et sen tuun tekeen. Se oli sitä sisua, mä olin päättänyt.”(Jukka 28v, ryhmä 1)

H: Ootko huomannut muutoksia suhtautumisessa Suomea kohtaan ulkomailla asumisen aikana?

M:”Tottakai, ensinnäkin sitä alkaa miettimään enemmän jossain määrin. Suomessa ei kukaan niitä asioita mieli..Suomessa vaan miettii kaikkia negatiivisia suomeen liittyviä asioita. Ulkomailla näkeen positiivisetkin puolet. Tavallaan sokeutuu molemmissa suunnissa, kun sä oot Suomessa niin oot sokee tiettyyn suuntaan. Kun lähdet pois, oot kotikävän ja melankolian alla ja on sokee myös siihen...” (Matti 31v, ryhmä 3)

Terveellä tavalla isänmaallinen

”Isänmaallisuus on mulle yhtä kuin terve kansallisidentiteetti. Suomalaisilla se ei oo valitettavasti kovin terve, koska suomalaiset on kovia valittaan oloistaan siellä; tuijottaa siihen tyhjenevään tuoppiin ja itkeen kui tää on paska maa. Se on mun mielestä väärin,

koska ne ihmiset ei tee silloin mitään muuta kuin valittaa. Sellainen ei ole hyvä kansalainen.” (Onni, 35v, ryhmä 3)

”Koen suomalaisuuden melko tärkeänä asiana mulle. Kyllä mä itseäni pidän erittäin suomalaisena ihmisenä(...)Mutta en mikään ole mikään yltiöisänmaallinen. Kyllä kaikilla isänmaa silti pitää olla”(Matti, 31v, ryhmä 3)

Suurimmalle osalle tutkimusjoukosta suomalaisuus oli tärkeä tekijä; seitsemän kymmenestä kuvaili itseään terveellä tavalla isänmaalliseksi ja piti suomalaisuutta erityisessä arvossa oman persoonallisuuden kannalta. Kuten edellä ilmeni vain yksi haastatelluista oli sitä mieltä, että mitä kauemmin viettää aikaa ulkomailla sitä vähemmän alkaa tuntea itseään suomalaiseksi, hän kuului ryhmään yksi. Eräs toinen totesi, että nykyisessä paikassa asuminen ei tarkoittanut niinkään integroitumista sen asuinmaan kulttuuriin vaan ennen kaikkea *kansainvälistymistä*. Ryhmään kolme kuuluvat pyrkivät korostamaan muita selkeämmin omaa kansalaisuutta, eniten eroa tässä oli nähtävissä aikaryhmien kolme ja yksi välillä. Ryhmän kolme kohdalla omasta suomalaisuudesta oltiin ylpeitä ja se tahdottiin myös usein tuoda esille tavalla tai toisella. Kysymykseen *kuinka paljon omaa suomalaisuutta tuot esille* ryhmän kaksi vastaajista ei kokenut asiaa kovin tärkeäksi; heille tärkeämpää oli kuulua joukkoon kuin erottautua oman suomalaisuuden kautta.

”Mä oon aina halunnut muuttaa pois Suomesta johonkin, aina ulkomailla ollut enemmän himassa kuin täällä ja ulkomaalaisten kanssa aina ollut fiiliksissä...En koe itseäni kauheen isänmaalliseksi ihmiseksi, on ihan randomia että sattunut syntymään tänne...”(Antti 32v, ryhmä 1)

”...Jos esimerkiks meidän äiti tulee tänne ja mennään jonnekin ja puhutaan suomee, niin mua vähän nolottaa...En voi sanoo et häpeen suomen kieltä mutta en halua tulla leimatuks ulkomaalaiseks jotenkin.”(Marja 23v, ryhmä 2)

”Oon mä tosi ylpeä siitä, että oon suomalainen. Kyllä mä sen aina kaikille heti teen selväksi. Ehkä se on korostunutkin täällä(...)Ehkä se kuva (suomalaisuudesta) on tullut jopa positiivisemmaksi mikä suomalaisuudesta on. Täällä kun tapaa suomalaisia, niin se on vähän sama kun tapaa Suomessa niitä, jotka on samalta paikkakunnalta.”(Maija 30v, ryhmä 3)

Hannula (1997) tutki väitöskirjassaan neljäntoista Berliinissä asuvan suomalaisen käsityksiä ja ymmärrystä suomalaisuudesta. Johtavana ajatuksena oli saada käsitteet Suomi, suomalaisuus ja suomalaisena oleminen haastattelun keskiöön, jonka jälkeen niitä

lähestyttiin eri näkökulmista. Haastateltavien voidaan ajatella kertovan samalla tarinaa itsestään vastatessaan haastattelijan laatimiin kysymyksiin. Tutkimus osoitti, että näkemykset suomalaisuudesta ovat avoimia ja muuttuvia, suvaitsevaisia ja jopa itsekriittisiä mutta yhtä kaikki; *Suomi ja suomalaisena oleminen säilyy tärkeänä tekijänä ulkomailla asuvien itseymmärryksessä.*

Aiemmin käytiin läpi niitä asioita, joita oma tutkimusjoukkoni piti positiivisina ja toisaalta negatiivisina Suomessa. Haastateltavilla oli kaikilla omat painotuksensa asioista, joita Suomesta ja suomalaisuudesta arvostetaan. Toinen piti hiljaisuutta hyvänä piirteenä siinä missä toinen katsoi sen viestivän sulkeutuneisuudesta. Useimmat kuvailivat Suomea pieneksi valtioksi, joka ei pärjää yksinään vaan sen tulee olla yhteistyössä muiden kanssa. Suomalaiset puolestaan nähtiin järkevänä, rehtinä mutta ”jurottavana” kansana. Vaikka aikaryhmiin yksi ja kolme kuuluvat erosivat monelta osin ajatuksiltaan Suomesta, suomalaisuudesta ja kansallisuudesta, suomalaisiin suhtautumisessa oli joitakin yhteneväisyyksiä.

”(...)onhan se niin, et suomalaiset on tavallaan sellasia mököttäjiä ja muualla maailmassa ihmiset on luonteeltaan iloisempia ja avoimempia. Moni kaveri, joka palannut, sanoo et ahdistuu siitä, että bussissakin ollaan vaan hiljaa ja tuntemattomalle puhutaan vaan kännissä. Aika moni niistä, jotka palanneet, lähtenyt nopeesti takasin.”(Antti 32v, ryhmä 1)

”Suomalaiset on muuttuneet snobeiks ja itsekeskeisiks...Mulla on paljon tuttuja, jotka muuttaneet Suomesta pois kun ne ei kestä enää suomalaisia ihmisiä tai suomalaista kulttuuria tai suomalaista yhteiskuntaa. Musta tuntuu, että suomalaiset ihmiset on muuttuneet tänä aikana kun ollaan rikastuttu, kansainvälistytty ja modernistuttu...Suomalaiset on sellainen valittajakansa nykyään. Valitetaan ihan pikku asioista kun ollaan totuttu, että asiat on liian hyvin. Valitetaan ihan ihme asioista. Sinänsä aika ärsyttävä piirre.” (Matti 31v, ryhmä 3)

Suomi on ” turvallinen mutta tylsä”

Erilaisten suhtautumistapojen pohjalta luotiin luokat, joihin kukin haastateltava omista painotuksistaan riippuen jäsenyi. Suhtautumisesta Suomeen, suomalaisuuteen ja suomalaisiin muodostettiin kolme erilaista luokkaa, jotka ovat *negatiivis-kriittinen, positiivis-neutraali* ja *positiivis-kriittinen*. Negatiivis-kriittisellä suhtautumisella tarkoitetaan haastateltavalla olevan suhteessa enemmän kielteisiä mielipiteitä liittyen

Suomeen ja suomalaisuuteen. Lisäksi haastateltava esittää kritiikkiä suomalaista yhteiskuntajärjestelmää ja ”suomalaista mentaliteettia” kohtaan. Negatiivis-kriittinen asenne oli tyypillinen ”aikaryhmään” yksi kuuluville.

Positiivis-neutraalilla suhtautumisella tarkoitetaan suhteellisen kriittiköntä asennetta; suhde Suomeen on lämmin mutta melko välinpitämätön. Kaikista ”aikaryhmistä” löytyi yksi tähän kategoriaan kuuluva.

Positiivis-kriittinen tyyppi pitää Suomea, kotimaata ja suomalaisuutta tärkeänä ja arvostaa suomalaista kulttuuria. Toisaalta tähän kategoriaan kuuluvat löytävät myös paljon arvosteltavaa suomalaisista ja suomalaisesta yhteiskunnasta. Kaksi keskimmäiseen ”aikaryhmään” kuuluvaa edustaa positiivis-kriittistä suhtautumista ja loput kolme löytyvät viimeisestä ”aikaryhmästä”.

Taulukko 4. Nuorten ulkosuomalaisten suhtautuminen Suomeen, suomalaisuuteen ja suomalaisiin.

luokat	lukumäärä	”aikaryhmä”
Negatiivis-kriittinen	2	1
Positiivis-neutraali	3	1, 2, 3
Positiivis-kriittinen	5	2, 3
yht.	10	10

Tutkimusjoukolla on siis useita eri näkökulmia mitä tulee suomalaisuuteen mutta kukaan ei eksplikoinut suhteensa Suomeen olevan ongelmallinen. Muutamassa haastattelussa ilmeni silti sisäistä ristiriitaisuutta liittyen kommentteihin kotimaasta, kansallisuudesta ja kodista. Eräs haastateltavista piti kansallisuuteen ja kansalaisuuteen liittyviä kysymyksiä itselleen yhdentekevinä, mutta teki kuitenkin selvän eron suomalaisten ja saksalaisten välille. Suomeen ja suomalaisuuteen liittyikin lopulta paljon positiivisia tunteita, jonka kautta ympäröivää maailmaa hän tarkasteli. Suomalaisuudella voi siis kaiken muun sanotun kautta tulkita oleva merkittävä vaikutus haastateltavan maailmankuvaan, minkä hän toisaalta myös itse toi esille.

"(...)mä en ajattele mitään kansalaisuus tai kansallisuuskysymyksiä ollenkaan. Ne ei oo yhtään tärkeitä mulle. Oon jollain tasolla ylpee kansallisuudestani mut sit taas ne tasot on todennäköisesti jotain ihan muuta kuin mitä jollain kansalliskiihkoisilla on mielessä. Oon ylpeä suomalainen, mut en mä tuolla kulje ihmisille sitä mainostamassa."(Onni 35, ryhmä 3)

Suurin osa tutkimusjoukosta suhtautui omaan kansallisuuteensa myönteisesti ja suomalaisuutta pidettiin arvossa. Kahta informanttia lukuun ottamatta haastateltavat painottivat suomalaisuuden, terveen isänmaallisuuden ja juurten positiivista merkitystä omalle identiteetille. Ulkосуomalaisena eläminen on myös jatkuvaa vertailun tekemistä; miten asiat on totuttu tekemään entisessä asuinmaassa ja miten ne hoidetaan nykyisessä kotimaassa.

"Suomi on pieni maa mut silti hirveen hyvä. Siellä on kaikki koulu- ja eläkesysteemit paremmat mitä täällä. Kouluissa annetaan Suomessa kaikille mahdollisuus. Kyl mä Suomee kunnioitan siinä mielessä, et monet asiat on paremmin siellä kuin täällä."(Marja 23v, ryhmä 2)

"Se mitä mä arvostan Suomessa, et maksan mielellään veroja siitä, mistä mun elämä helpottuu. Et just joku sosiaaliturva on tosi tärkeä juttu. Ilmaiset opinnot ja opintotuki, sun ei tarte käydä töissä opintojen aikana, eikä välttämättä vanhemmista riippuvainen. Nää on sellaisia juttuja, jotka mua siinä Suomen kansalaisuudessa nimenomaan viehättää. Hyvinvointivaltio on tärkeä. Just sen takia haluan ehkä myöhemmin asua siellä, koska se ajatus siitä, että kuuluu joukkoon, maksaa siitä ja saa siitä hyvästä tiettyjä palveluja, jotka turvaa sitä elämää ja kantaa sitä elämää."(Maija 30v, ryhmä 3)

Suomen kansalaisuus tarkoitti suurimmalle osalle ylpeyden tunnetta siitä mistä on kotoisin ja suomalaisilla todettiin olevan hyvä maine ulkomailla, mikä on lisännyt positiivista suhdetta omaan alkuperään. Moni haastateltava näki suomalaisen yhteiskunnan ominaispiirteensä tasa-arvoisuuden. Vain kaksi haastateltavista ilmoitti ettei omalla kansallisuudella ollut heille emotionaalista merkitystä (aikaryhmä 1). Samat kaksi haastateltavaa olivat myös sitä mieltä, että kansallisvaltioilla ei enää nykyään tulisi olla yhtä suurta merkitystä kuin menneisyydessä.

"Tuntuu hassulta et joku paikka missä oot syntynyt määrittäis sen missä sun pitää kasvaa ja asua. Aikaisemmin tietysti liikkuminen ollut vaikeempaa(...)Ja mitä enemmän asuu ulkomailla niin ei niin paljoo enää tuntenut olevansa suomalainen. Ei enää ajatellut niinkun samalla tavalla kuin aikaisemmin. Se koko ajan väheni ja väheni...Et nykyään kun

kysytään multa Aasiassa et mistä oot, niin mä vastaan että Euroopasta ja se yleensä riittää ja ne on tyytyväisiä siihen.” (Jukka 28v, ryhmä 1)

Kaikkien informanttien kohdalla kansallisuuteen suhtauduttiin hyödyn tai käytännöllisyyden kannalta. Suomen passia pidettiin hyvin tärkeänä. Kaksoiskansalaisuuden hankkiminen oli käynyt vain muutaman mielessä. Lisäksi korostettiin suomalaisuuden sosiaaliturvajärjestelmän merkitystä. Noin puolet katsoikin tasa-arvon sekä sosiaaliturva- ja koulutusjärjestelmän tärkeimmiksi positiivisiksi piirteiksi Suomessa. Vain kolme kymmenestä kritisoi suomalaista sosiaaliturvajärjestelmää, näistä kaikki kuuluivat ”aikaryhmään” yksi.

”Paljon nähnyt esimerkkejä, jollonka käytännössä valtiosta ei mitää apua vaikka sä oisit tosi hädässä. esim. kelan tietokoneohjelma päivitys, tuttava kolme kuukautta ilman rahaa sen takia. Näkee et mitä se turvallisuus on, niin se on sitä holhoomista.” (Antti 32v, ryhmä 1)

Positiivisesti erilainen

Kahdeksalle kymmenestä haastatellusta Suomen kansalaisuudella oli tärkeä rooli. Suomalaisena maailmalla oleminen tarkoitti informanteille *positiivista erilaisuutta*, josta oltiin suurimmaksi osaksi ylpeitä. Suurimmalle osalle identiteettiä koosti Suomen kansalaisuus ja toisaalta ulkomaalaisuus, jollaisina he itsensä nykyiseen asuinpaikkaan integroitumisesta huolimatta näkivät. Kukaan ei kuitenkaan myöntänyt tuntevansa oloaan *ulkopuoliseksi* vaikka sellaiseksi itseään kuvailivatkin. Suomen kansalaisuudella nähtiin yleisesti ottaen olevan useita etuja, joita arvostettiin – toisaalta kansalaisuus yhdistettiin myös velvollisuuksiin. Neljä katsoi hyvinvointivaltiolla olevan merkittävä osuus kansalaisuuden tunnetta rakentavana tekijänä. *Hyvä kansalainen* nähtiin suurimmassa osassa vastauksissa aktiivisena veronmaksajana. Kansalaisen ja valtion välistä suhdetta myös kritisoitiin; eräs haastateltavista totesi hyvän kansalaisen olevan yhtä kuin hyvä kuluttaja. Kolmelle kansalaisuus edusti juuria ja ryhmäjäsenyyttä. Eurooppalaisen kansalaisuuden ideaa kannatti puolet haastatelluista, kaksi suhtautui neutraalisti, kaksi kielteisesti ja yhdellä oli sitä kohtaan epäilevä asenne (kts. taulukko 5).

Taulukko kolme kuvaa haastateltavien suhtautumista kansallisuuteen liittyviin kysymyksiin. Osittain integroituneiden ja integroituneiden suhde omaan kansallisuuteen ei

juurikaan poikkea. Yleinen huomio jo kauemmin ulkomailla asuneiden keskuudessa oli, että mitä kauemmin aikaa asuu ulkomailla, sitä merkittävämmäksi suomalaisuus tulee. Toisaalta suhteen kansalaisuuteen voi katsoa olevan myös hieman ristiriitainen. Suomen arvostus ehkä kasvaa, mutta yksilön joutuessa jatkuvasti määrittelemään itsensä toisen maan kansalaiseksi ulkopuolisten keskuudessa, tuntuu se raskaalta. Tällöin (Suomen)kansalaisuus koetaan myös taakkana.

”...aluksi se tuntui tosi tärkeeltä, että mä oon suomalainen, mutta se on muuttunut aikojen saatossa...on tosi kiva, että on suomalainen ja että sitä kohtaan osoitetaan kiinnostusta, jossei muuten niin on ainakin bileiden yksi puheenaihe. Mutta joskus se on kyllä tosi raskasta, aina olla erilainen ja aina sut määritellään, ”aah aus Finland”...Mä en jaksaa enää olla suomalainen. Itelle se on tärkeä mut se on eri mitä näyttää ulospäin, et miten paljon siitä jaksaa keskustella tai miten tunnustaa oman kulttuurin...”(Tiina 23v, ryhmä 2)

Suurin osa suhtautui positiivisesti eurooppalaisen kansalaisen ideaan, mutta ei katsonut sen määrittelevän omaa identiteettiä ohi kansallisen identiteetin. Eurooppalaisia oltiin lähinnä matkustettaessa Euroopan ulkopuolelle, mutta eurooppalaisuuteen ei liitetty erityisiä tuntemuksia. Täysin kielteisesti eurooppalaisen kansalaiseen suhtautui vain kaksi haastateltua (molemmat aikaryhmässä 3).

Taulukko 5. Suhtautuminen kansallisuutta ja kansalaisuutta koskeviin kysymyksiin.

	osittain integroitunut	integroitunut ¹⁸	yht.
pitää tärkeänä omaa kansallisuutta	5	2	7
ei pidä kansallisuuteen liittyviä kysymyksiä keskeisinä	2	1	3
yht.	7	3	
suhtautuu positiivisesti eurooppalaisen kansalaisen käsitteeseen	5	1	6
suhtautuu epäilevästi eurooppalaisen kansalaisen käsitteeseen	-	2	2
suhtautuu kielteisesti eurooppalaisen kansalaisen käsitteeseen	2	0	2
yht.	7	3	

Ensimmäinen ja kolmas ”aikaryhmä” erosivat toisistaan eniten suhtautumisessa kansallisuuteen ja suomalaisuuteen. Kesimmäiseen ”aikaryhmään” sijoittuvat eivät ottaneet yhtä selkeästi kantaa puolesta tai vastaan mutta ovat lähempänä ryhmää kolme asenteissaan ja suhtautumisessaan kansallisuuskysymyksiin. Kaikki kolme ryhmää esittävät kritiikkiä suomalaista yhteiskuntaa, suomalaisia tai suomalaista mentaliteettia kohtaan mutta selkeimmät sävyerot on nähtävissä etenkin ryhmän yksi ja kolme välillä, mikä kertoo siitä, että ulkomailla asutun ajan pituus vaikuttaa siihen miten omaa kansalaisuutta käsitellään. Lisäksi menneisyytemme näyttelee merkittävää roolia siinä, kuinka yksilö ymmärtää itsensä, ympäristönsä, paikkansa ja roolinsa elämässä ylipäätään. Toisin sanoen kulttuurisen taustan tarkastelu on tärkeää ja välttämätöntä tutkittaessa yksilön itseymmärrystä, joka on kiinteässä yhteydessä identiteetin määrittelyyn. Suomalaisuuden käsitteellistäminen alkaa yksilöstä itsestään sekä yksilön omista arvoista, muodostuen toisin sanoen yksilöllisissä valinnoissa. Yksilö ei hyväksy valmiita versioita suomalaisuudesta vaan määritelmää etsitään ja ainakin osittain onnistuneesti muokataan ja

¹⁸ Integroituneella viitataan niihin haastateltaviin, jotka kuvailevat itsensä kielellisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti sopeutuneiksi, jonka lisäksi tuntevat onnistuvansa säilyttämään omaa kulttuuriaan. Esimerkiksi sosiaalisesti sopeutuneella on paljon paikallisia kontakteja ja tuntee kuuluvansa tiettyyn yhteisöön. Kielellisesti sopeutunut käyttää sujuvasti paikallista kieltä. Kulttuurinen ulottuvuus on puolestaan monimutkainen kokonaisuus kulttuurin sääntöjen, kielen ja toimintatapojen omaksumista.

luodaan itse. Oman suomalaisuuden rakentamiseksi otetaan tarvittavia rakennusaineita, joita sekoitetaan omien arvojen mukaan yleisiin käsityksiin Suomesta ja suomalaisuudesta (Hannula 1997, 149.)

Hannulan (1997) tutkimuksesta tulee ilmi kaksi keskeistä seikkaa, jotka liittyvät postmoderniin identiteettiin. Ensinnäkin identiteetti perustuu avoimeen, itsekriittiseen asenteeseen ja pyrkii selviämään epävarmuuksissa ja nopeissa muutoksissa. Se ei ole epähistoriallinen, vaan identiteetin täytyy nimenomaan perustua menneisyyteen, jotta se olisi ymmärrettävissä yksilöiden elämäntyyleissä ja kulttuurisessa kontekstissa. Toisekseen kansallisvaltio ei enää määrittele pienentyvän roolinsa vuoksi yksilöiden näkemyksiä itsestään, mutta kansakunta antaa kuitenkin edelleen perusrakennusaineet ja lähtökohdat yksilön itseymmärrykselle. (1997, 168-169.) Hannulan mukaan 1990-luvun lopulla suomalaiset olivat vielä epäselvillä itsestään ja paikastaan maailmassa. Onkin mahdollista nyt pohtia, mitä muutoksia tässä on tapahtunut kymmenen vuoden aikana.

Nuorten ulkosuomalaisten suhde Suomeen säilyy muodossa tai toisessa joiltakin osin saman tyyppisenä verrattuna Hannulan tutkimusjoukkoon. Huolimatta ulkomailla vietetyn ajan pituudesta, ulkosuomalaisten ”ulkopuolinen” katse suomalaisia kohtaan saa tietyn kriittisen näkökulman oman maailmankuvan laajentumisen kautta. Lisäksi pienen maan rooli nähdään yhä melko mitättömänä kansainvälisessä mittakaavassa. Suomalaisuudesta vaikutetaan olevan kuitenkin enemmänkin ylpeitä nyt 2000-luvulla. Se edustaa positiivisia asioita, eksotiikkaa ja osaamista, joita myös ”toisten” ollaan huomattu suomalaisissa arvostavan. Hannulan tutkimuksen jälkeen suomalaisessa yhteiskunnassa on tapahtunut paljon muutoksia, minkä myös voidaan katsoa vaikuttavan nykyisiin mielikuviin Suomesta ja suomalaisuudesta.

6.4 Elämänprojektit ja minän koostaminen

”Koen itseni enemmän ulkomaalaiseksi ja ne iänikuiset kysymykset säilyy, että miksi sä tänne tulit ja mitä siellä Suomessa teet...Saksassahan käytetään mieluummin sanaa maahanmuuttaja kuin ulkomaalainen, koska ausländer on niin niiden mielestä negatiivisesti latautunut kun taas mun mielestä suomen kielen sanalla maahanmuuttaja on negatiivinen lataus. Mä miellän itseni enemmän ulkomaalaiseksi kuin maahanmuuttajaksi(...)Koen sen välillä rasittavaksi ja raskaaksi sen, että Suomessa mä oon erilainen koska en asu siellä vaan jossain sikahienossa Berliinissä, taikka sitten mä oon täällä ja oon erilainen. Että missä mä oikeestaan sitten oon enää tavallinen, missä mä saan olla tavallinen? Tai missä mä oon vaan mä?” (Tiina 23v, ryhmä 2)

Yksilön identiteetti on kyky ylläpitää johdonmukaista kertomustaan hänestä itsestään eli hänen elämäkertansa (Giddens 1991, 54; Anttila 2007, 10). Modernissa väite oli vielä selkeä mutta postmodernissa voidaan kyseenalaistaa, kuinka mahdollista tai ylipäätään tarpeellista *johdonmukaisen* kertomuksen ylläpito on. Postmodernin myötä myös yksilöiden elämänerroista on tullut vähemmän ennustettavia ja hajanaisempia.

Sosiologi Zygmunt Baumanin (1992) väittäessä identiteettien hajoavan postmodernin tilan myötä, hän tarkoittaa sillä nimenomaan ihmisen kokonaiskuvaa hänestä itsestään, ei yksilöiden erillisiä osidentifikaatioita ja rooleja. Minäkäsityksen ohella voidaan käyttää yhtä hyvin käsitettä minäidentiteetti (self-identity), joka on täsmällisemmin sijoitettavissa monimuotoiseen identiteettikeskusteluun. Minäidentiteetti on mahdollisimman kokonaisvaltainen vastaus kysymykseen "Kuka minä olen?" (Anttila 2007.) Hallin (1996, 4) mukaan identiteetit toimivat representaatioiden sisällä liittyen kysymyksiin historian, kielen ja kulttuurin suomien resurssien käyttämiseen ennen kaikkea joksikin *tulemisen kannalta* kuin jonain valmiina olemisessa. Nykyiset representaatiot perustuvat siis osittain siihen miten meidät on menneisyydessä esitetty.

Baumanin (1996) mukaan globalisaation aikakaudella identiteetin rakennustyötä eivät enää kahlehti alueen rajat ja sen rakentaminen on saanut pikemminkin symbolisen luonteen. Postmodernit nomadit vaeltelevat yhteenkuulumattomien ja irrallisten paikkojen välillä haluten kuitenkin samalla vakiinnuttaa ja säilyttää identiteettinsä. Identiteetti on tehtävä, jota tulee valvoa refleksiivisesti, ja jonka valvominen on yksilön oma alituinen velvollisuus. Sen konstruoinnista ja ylläpidosta ei voi koskaan luopua. Nomadeilla on Baumanin mukaan kiire konstruoida identiteettejään, mutta kyseessä ovat vain hetkelliset ”tätä päivää varten” tehdyt identiteetit. Ajalla ja paikalla ei ole entisenlaista yhteyttä, josta johtuen elämänprojektit ovat jokseenkin katkonaisia. Nomadit eivät vaivaa mieltään lähitulevaisuutta kauemmilla asioilla vaan luottavat jälkiviisauteen. Siten jälkikäteen tarkasteltuna kontingenttien tapahtumien sarja näyttää heidän silmissään sattumanvaraisesti määrätyltä ketjulta ja tässä ex-post-facto –mielessä he puhuvat elämästään elämänprosessin toteuttamisena. (Bauman 1996, 182-183.)

Kulkureita ja turisteja

”...Kuulostaa ehkä vähän pateettiselta mut mä olin päättänyt että nyt alkaa elämä. Siks mä rupesin hörhöileen. Tästä alkaa elämä...Mähän olin siinä vaiheessa jo kolmekymppinen. Vaihtoehdot oli nämä; olin tehnyt assarin hommia, mun ois pitänyt alkaa luomaan vakavasti otettavaa uraa valokuvaajana. Mä olin kattonut sitä tarpeeks läheltä. Totesin et mä tykkään valokuvauksesta mutta mä en tykkää paineesta. Mä en halua vastuuta. Mä päätin alkaa hörhöileen koska olin kolmekymppinen ja ois pitänyt alkaa luomaan uraa ja miettiin asioita kuten asunto, perhe...ja nämä sanat saa kylmät väreet juokseen selkää pitkin.”(Satu 34v, ryhmä 1)

Teoriaosuudessa käsiteltiin Baumanin neljää postmodernin elämänstrategian tyyppiä. Millennium-siirtolaisuutta kuvailevat piirteet löytyvät selkeimmin **kulkurin** ja **turistin** kategorioista. Kulkuriuteen liittyy sitoutumattomuuden ilmaiseminen, turismiin seikkailunhalu mutta samalla tarve säilyttää turvapaikka, johon voi aina palata. Baumanin näkökulmasta tarkasteltuna ulkosuomalaisnuorelle ulkomailla asuminen on turismia, mikä tarkoittaa yhtä vaihtoehtoa muiden joukossa ja kokemusten kartuttamisen toivotaan lisäävän valinnanmahdollisuuksia myös tulevaisuudessa. Suomeen palaaminenkaan ei ole koskaan täysin poissuljettu mahdollisuus.

”En mä esimerkiks oo aatellut koska mä valmistun, koska mulle on ihan auki suoritanko tän koulun loppuun asti täällä vai muualla...Ehkä mun varasuunnitelma on se, että aina voi mennä takaisin kotiin jos täällä jotain tapahtuu ja siellä on paikka mikä odottaa. Se on mun varasuunnitelmani.”(Marja, 23v, ryhmä 2)

Sitoutuneita ollaan ennen kaikkea *riippumattomuuteen* ihmissuhteiden, työn ja asuinpaikan suhteen.

”(...)en mä voi ajatella tällä hetkellä mun elämäni pidemmällä skaalalla. En tunne olevani kuitenkaan silleen kotona, että voisin sanoa, että tänne mä jään. Mulla on tavallaan aina sen takia silleen mielessä, että kun mä en kerran jää, niin sit mä ehkä lähdän jonnekin, mut kun mulla ei oo mitään tietoo edes siitä mitä se jonnekin tarkoittaa...”(Onni 35v, ryhmä 3)

”Ne päämäärät ja tavoitteet, jotka itselleen asettanut...ei edes ihmissuhteet pysty estään niitä asioita, jotka päättänyt tehdä.”(Jukka 28v, ryhmä 1)

Kulkurin elämäntapaan liittyy seikkailunhalua ja uteliaisuutta, toisaalta myös epä tietoisuutta. Halu matkustaa ja oppia uusia kieliä, tutustua uusiin ihmisiin ja

toisenlaisiin elämäntapoihin määrittävät laajalti tehtyjä valintoja. Kulkurille koti on siellä mihin sen milloinkin päättää tehdä. Elämäntapaan liittyy myös tiedostettu itsekkyyks ja riskit; valinnoissa kyetään ottamaan huomioon usein vain oma itse ja siitä joutuu maksamaan tietyn hinnan. Ulkomaille muuttoon liittykin monessa tapauksessa myös syyllisyudentunteita, joita esimerkiksi ystävät ja sukulaiset lähtijälle asettavat. Toisaalta sen voi nähdä olevan osa itsenäistymisprosessia.

S: *”Tää on ehkä tosi arroganttia mutta...mä teen mitä haluan. Valitettavaa mutta totta, ei pitäis aina...”*

H: *”Entä velvollisuudentunteet?”*

S: *”Tunnen tavallaan joskus. Toisaalta suuret linjat oon pyrkinyt tekeen just niinkun haluan. Tavallaan oon miettinyt et se on vähän väärinkin. Se on joko individualismia tai erikoisuuden tavoittelua....”*(Satu 34v, ryhmä 1)

”Käyn 3-4 kertaa vuodessa (Suomessa), perhe ei hirveen innoissaan mut oon ajatellut, että se on mun elämä ja yritän et pääsis tulevaisuudessa johonkin hyvään työpaikkaan. Onhan se sillai et mun äiti elää yksin ja oon hänen ainoo lapsensa, se on ollut tosi vaikeeta ja kun mummi kuoli niin se on saanut miettiä et jos jätän tän tänne ja meen kotiin äitin takia. Kuitenkin sitä ajattelee, että se on mun elämä ja mä haluan jotain saavuttaa...Se on sellainen sisäinen taistelu kuitenkin. Ei kukaan täällä ymmärrä et jos mulla on koti-ikävä, ne sanoo et kyl sun täytyy ilman perhettä tulla toimeen. Se on niin epäselvä juttu...”(Marja 23v, ryhmä 2)

Turistia ei Baumanin teoriassa pidä ymmärtää pelkkänä satunnaisena matkailijana vaan käsitteen voi laajentaa koskemaan myös mm. ekspatriaatteja, opiskelijoita ja pidemmäksi aikaa syystä tai toisesta kotimaan rajojen ulkopuolella asuvia maan kansalaisia. Tällaisille turisteille koti voi olla useassa eri paikassa, mutta kuten Bauman totesi; kodin käsite voi myös karata. *”Kun turistina seikkailu laajenee ja turistina olemisesta tulee elämänmuoto ja siitä muodostuu osa henkilön minuutta, tulee yhä ongelmallisemmaksi ja epäselvemmäksi mikä turistin vierailuista paikoista on koti”*.

Monta paikkaa kodille

”Täällä ajattelen paljon Suomea mutta ei se sitä tarkoita, että ikävöin tai kaipaisin sinne. Jos palaisin takaisin Suomeen niin varmasti ikävöisin tänne takaisin ja se pelottaa. Mutta kyllä sen sitten tietää kun täältä on aika lähteä. Yks suunnitelma ja toive on, että pystyis täällä pitämään sellaista tukikohtaa, jonne pystyis aina palaamaan.”(Tiina 23v, ryhmä 2)

Vain yksi (aikaryhmässä 1) haastateltavista totesi kodin olevan useammassa eri paikassa ja suhtautui tähän luonnollisena seikkana omassa elämässään. Neljä (aikaryhmissä 2 ja 3) haastateltavista sanoi ainoan kodin, niinkuin he sen ymmärtävät, sijaitsevan Suomessa, vaikka olivatkin jo useamman vuoden ajan asuneet ulkomailla. Heille kodin käsite oli siis ennen kaikkea *henkinen*. Yhdelle haastatelluista (aikaryhmä 1) kotia edusti mukana kulkeva *perhe*, joten koti saattoi olla missä tahansa. Kolmelle koti tarkoitti fyysistä asuntoa ja nykyistä sosiaalista ympäristöä, johon oli monella tasolla integroiduttu (aikaryhmissä 2 ja 3). Viimeinen (aikaryhmässä 1) katsoi, että koti on siellä mihin sen itse milloinkin päättää tehdä.

T: ”*Mun koti on täällä ja tässä ja sitten mun toinen koti on siellä Suomessa.*”

H: ”*Entä jos sun perhe ei asuis enää siellä, olisko se koti silti Suomessa?*”

T: ”*Ois, ei se tarkoita sitä kotia, jossa äiti ja isä asuu vaan se on se paikka jossa aika on pysähtynyt. Se voi olla lähimetsä, ne kadut ja se ympäristö. Jollain tapaa henkinen koti. Se tunne että täällä mä oon kasvanut. Eikä sillä oo mitään tekemistä sen kanssa missä vanhemmat asuu, siis se talo ja se ympäristö ja ne lempipaikat.*” (Tiina 23v, ryhmä 2)

Eräs haastateltavista mietti haastattelun aikana omia motiivejaan muutolle ja pohti useampaan otteeseen oliko kyseessä mahdollisesti jonkinlainen erikoisuuden tavoittelu. Kaikki informantit kuitenkin kokivat, että muutolla oli positiivinen vaikutus omaan identiteettiin. Itsenäistyminen ja itsensä voittaminen hankaluuksien edessä kasvatti itsetuntoa, itsevarmuutta ja toi lisää rohkeutta. Myös avarakatseisuuden ja avoimuuden lisääntyminen mainittiin omaan persoonallisuuteen vaikuttavina positiivisina tekijöinä. Toisaalta itsenäistymisen vastapainona koettiin olevan yksinäisyyden kokemukset, jota vieraassa kulttuurissa elämisessä täytyy usein sietää. *Joustavuus* ja *sopeutuvaisuus* ovat siis tärkeitä persoonallisuutta määrittäviä piirteitä ulkosuomalaisnuorten kohdalla.

”*(...)yks asia ulkomaille muuttamisessa on se, että pitää pystyä kestään yksinäisyyttä. Koska ulkomailla tajuaa sen, että ihmisillä on oma elämä. Tajuaa sen siellä kun ei oikein tunne ihmisiä ja on vaikea tutustua ja ihmisillä on omat menonsa. Sit ku tulee takasin ja omat kaverit on hankkineet niin sanotusti oman elämän, taas pitää tyrkkiä itsensä mukaan...Et yksinäisyyttä on periaatteessa molemmissa päissä. Missä koti on? No jos tuntee koti-ikävää niin paras pysyä siellä kotona...Se on vaan sopeuduttava ja se on oma valinta, kukaan ei pakota sua jäämään...*” (Satu 34v, ryhmä 1)

Itsenäiset, päämäärätietoiset päätöksentekijät

Kaikkia haastateltavia voisi kuvailla itsenäisiksi, päämäärätietoisiksi ja aktiivisiksi päätöksentekijöiksi, jotka pyrkivät tekemään omannäköisiä ratkaisuja myös sillä riskillä, ettei kaikki aina menekään suunnitelmien mukaan. Koetuista vaikeuksista huolimatta kaikki olivat suhteellisen tyytyväisiä tilanteeseensa ja tekemiinsä valintoihin, vaikka tulevaisuus ei monen osalta näyttäytynytäkään kovin selkeänä. Suurimpina epävarmuustekijöinä mainittiin taloudellinen tilanne tai epätietoisuus työsuhteen jatkumisesta. Epävarmuudesta huolimatta kaikki suhtautuivat luottavaisin mielin tulevaisuuteen ja siihen, että asioilla on tapana järjestyä.

Haastattelujen toteuttamisen aikaan kaikilla kymmenellä oli meneillään jokin projekti tai tavoite liittyen sitten opintojen loppuunsaattamiseen, oman yrityksen alkuunsaattamiseen tai vakinaisen työpaikan saantiin. Vaikka neljä kymmenestä kuvaili itseään ei-suunnitelmalliseksi, yhdisti kaikkia kymmentä järjestelmällisyys ja organisointikyky, jota tarvittiin mm. oman ulkomaille muuton yhteydessä. Yli puolet haastateltavista kuvailivat itseään järjestelmällisiksi ja ilmaisivat tarvetta suunnitella omaa tulevaisuutta aina etukäteen.

”(...)Tunnen itseni enemmän omaksi itsekseni siellä. Kai sitä on löytänyt oman itsensä sieltä. Suomessa...Suomalainen yhteiskunta on jollain tavalla aika rajoittunut...Ei mun mielestä anna valinnanvapautta ja unelmien toteuttamismahdollisuuksia...Häviää kaikki romantiikka elämästä Suomessa jollakin tavalla. Kun on päässyt elämään ulkomaille ja päässyt tutustumaan uusiin kulttuureihin ja uusiin ihmisiin ja koko ajan tapaa uutta ja uutta, mitä Suomessa tapahtuu tosi harvoin. Suomessa ei juuri tapaa uusia kansallisuuksia...se kuitenkin rikastuttaa niin paljon elämää.”(Matti 31v, ryhmä 3)

Itsensä toteuttamisen ja itsenäistymisen tarve sekä **oman paikan hakeminen** nousivat yleisemmin tärkeimmiksi lähdön motiiveiksi tutkimusjoukon keskuudessa. Jatkuvuuden ja pysyvyyden tunteet liittyivät lähinnä lapsuuden perheeseen, joka edusti perusturvaa kaikille informanteille. Suurin osa koki syystä tai toisesta epävarmuutta omasta tulevaisuudestaan, mutta tähän suhtauduttiin kuitenkin positiivisesti; epävarmuus tarkoitti samalla useiden eri mahdollisuuksien palettia, josta voi valita. Toisaalta useimpien kohdalla jatkuvuuden tunteen puuttuminen tarkoitti, että elämässä tapahtuvat asiat eivät välttämättä riipu omista päätöksistä vaan ulkoisista seikoista (seurustelusuhteen jatkosta, työsuhteen jatkosta, opintomenestyksestä jne.). Eletään siis kyseinen vaihe kerrallaan,

jonka jälkeen asiaa arvioidaan uudelleen, joka tietysti liittyy myös tutkimusjoukon nuoreen ikäjakaumaan ja selittää suureksi osaksi suunnitelmien avoimuutta ja moninaisuutta. Bauman (2001) katsoo avointen vaihtoehtojen maailman olevan osa nykyhetkeä ja kiinteiden identiteettien sijaan (joita alati jatkuva muutos pitää liikkeessä) olisikin viisainta puhua identifikaatiosta ja kuvailee sitä seuraavanlaisesti; ”loppumaton, aina epätäydellinen, päättymätön ja avoin aktiviteetti, johon me kaikki, pakosta tai vapaasta valinnasta, olemme sidottuja.” (Em., 152.)

Vaihtoehtojen hakemista

Suomalaisen yhteiskunnan normit liittyen esimerkiksi perheenperustamiseen tai kouluttautumiseen aiheuttivat yllättävän monelle paineita. Suurimmalle osalle ulkomaille muutto oli keino ottaa etäisyyttä yhteiskunnan vaatimuksiin ja antoi myös aikaa pohtia omia päämääriä. Samalla se on antanut mahdollisuuden toimia kansainvälisessä ympäristössä, jota useimmat haastateltavista pitävät itselleen erittäin tärkeänä. Monikulttuurisuus luo viihtyvyyden tunnetta, johon ei koeta Suomessa olevan mahdollisuutta.

”Suomessa se vaan tuntuu että se pitäis mennä niin, että lukion jälkeen opiskellaan, mennään töihin ja hankitaan perhe. Jos tekee jotenkin muulla tavalla niin sua pidetään jotenkin radikaalina. Eli ne arvot on niin selkeet, että nää asiat on ne mitkä sun täytyy saavuttaa. Tutkinto, puoliso, avioliitto, perhe, lapset liittyy suomalaisiin arvoihin.” (Tiina 23v, ryhmä 2)

”Bangkokissa saa olla oma itsensä ja elää ja olla miten lystää, etkä saa yleistä paheksuntaa siitä osalles. Toisin kuin Suomessa, missä ollaan totuttu elään paljon pienemmissä ympyröissä(...) Musta tuntuu et tavallaan tulee tosi pitkälti yhteiskunnalta ne normit et sulla pitää olla 1,5 lasta, farmarivolvo ja elää Espoossa. Ja mennä naimisiin tietyn ikäisenä. Tosin suomalaisittain 2,5 kertaa et pysyttäis keskiarvossa...sitäkään en ajatellut toteuttaa.” (Jukka 28v, ryhmä 1)

”Suomessa mun kaikki kaverit saa nyt lapsia ja ostaa sen tila-auto Volvon ja koiran ja kesämökin ja asunnon. Ne on silleen porvarillistumassa...Mut täällä mun ikäset ihmiset ja kaverit, ei niillä oikeestaan kellään oo lapsia(...)Mä koen kuuluvani tähän ryhmään, enkä siihen kolmikymppisten ryhmään Suomessa.” (Maija 30v, ryhmä 3)

Suomalainen elämäntyyli on haastateltavien näkökulmasta suhteellisen suoraviivaista ja tähän on haluttu vaihtoehtoja. Yli puolet informanteista ilmaisivat tarvetta paeta

suoritusyhteiskunnan paineita. Lisäksi suomalainen yhteiskunta on edelleen moneen muuhun maahan verrattuna homogeeninen, eikä vaihtoehtoihin elämäntyyliin juuri ole mahdollisuuksia. Vaihtoehtoja on silloin etsittävä muualta.

6.5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä tutkielmassa on tarkasteltu millaista problematiikkaa millenium-siirtolaisuuteen ilmiönä liittyy ja missä määrin tänä päivänä yksilö tarvitsee selkeitä määrittelyjä identiteetilleen. Aihetta on lähestytty identiteetin konstruoinnin näkökulmasta, postmodernin identiteetin teoretisoinnin kehyksessä sekä kansallisen identiteetin eli tässä tapauksessa suomalaisuuden näkökulmasta.

Identiteettimme rakentuu monista eri vaikutteista ja tekijöistä. Kansallinen identiteetti on vain yksi osa persoonallisuutemme, omakuvaamme ja maailmankuvaamme vaikuttavista tekijöistä. Postmodernin identiteetin konstruointi on jatkuva prosessi, ja sen määrittely on tänä päivänä (moderniin, paikallaan pysyviin identiteetteihin verrattuna) monimutkaisempaa, jollei jopa mahdotonta. Stuart Hallin (1996, 2) mukaan nykyään tulee puhua lähinnä identifikaatiosta, jolloin identiteetti ei ole jotain minkä voi löytää ja kadottaa tai säilyttää ja hylätä. Identifikaatio on siis määritelmällisesti monimuotoinen, mutta myös käsitteellisesti monimutkainen. On kuitenkin hyödyllistä pohtia identiteetistä käytävää keskustelua suhteessa niihin historiallisiin kehityksiin ja tapahtumiin, jotka ovat vaikuttaneet ja muuttavat kaiken aikaa useiden kansojen ja kulttuurien vakiintuneita muotoja. Tällä Hall viittaa etenkin globalisaatioprosessiin, sekä siihen tiiviisti liittyvään pakotettuun ja vapaaseen migraatioon, josta on tullut post-koloniaalisen maailman keskeinen ilmiö. (Hall 1996, 4.)

Ulkosuomalaisuus ei sisällä samanlaista problematiikkaa kuten vaikkapa pakolaisuudesta johtuva siirtolaisuus. ”Vapaalle siirtolaiselle” identiteetin konstruointi ei ole samalla tavalla ongelmallista johtuen mahdollisuuksista säilyttää perusturvallisuuden tunne ja kiinteät ”juuret”, joille voi halutessaan aina palata. Miksi siis tutkia?

Kysymys liittyy kansainvälistymisen ja ajattelutapojen muutoksen tarkasteluun, jota varten tässä on tutkittu ulkosuomalaisten suhdetta kansallisvaltioon ja kansalaisuuteen. Kansallisvaltion ja kansalaisuuden roolit ovat muutoksessa globalisaation ja EU:n

toiminnan intensifioitumisen myötä. Omaan kansalaisuuteen suhtautuminen on keskeinen identiteettiin liittyvä seikka ja näihin teemoihin ollaan edellä pyritty perehtymään.

Nuoret ulkosuomalaiset millenium-siirtolaisuuden edustajina

Ulkosuomalaisuus ilmiönä on hyvin moninainen ja sitä voidaan tutkia usean eri ryhmän ja näkökulman kautta. Ilmiötä ollaan tässä lähestytty alle kymmenen vuotta ulkomailla asuneiden nuorten aikuisten näkökulmasta. Tutkimusjoukon kautta on saatu tietoa siitä, mitä liittyy ulkosuomalaisuuteen 2000-luvulla ja sen yhteen erään ”ryhmän” piirteisiin.

Nuorten ulkosuomalaisten on suhteellisen helppo sopeutua uuteen asuinmaahan. Heidän kohdallaan voidaan katsoa vaikuttavan noin kymmenen eri tekijää, jotka suojelevat akkulturaatiostressiltä tai pienentävät sen esiintymisen todennäköisyyttä ja helpottavat integroitumista. Tekijöinä voidaan mainita *kielitaito, koulutus ja aiemmat ulkomaankokemukset*. Muita vaikuttavia tekijöitä ovat *asuminen monikulttuurisessa ympäristössä ja mahdollisuus säilyttää oma kulttuuri, oman kulttuurin arvostus sekä lyhyt kulttuurien välinen välimatka, positiivinen asenne, halu sopeutua* (ainakin osittain) *valtakulttuuriin sekä kontaktit paikallisiin*. Lisäksi keskeisenä sopeutumista edistävänä tekijänä on maahanmuuttoon liittyvä *vapaaehtoisuus*. Yksikään ei kertonut kokeneensa voimakasta kulttuurishokkia tai identiteetikriisiin liittyviä tuntemuksia.

Nuori ulkosuomalainen voidaan lisäksi määritellä *kulttuurienvälisesti tehokkaaksi* toimijaksi, mistä kertoo halu hakeutua uusiin tilanteisiin ja sietää niiden mukana tulevaa epävarmuutta ja haasteita, joihin tutkimusjoukon keskuudessa suhtauduttiinkin yleisesti positiivisena asiana. Muutoksen sietäminen, itsensä etsiminen sekä kyky havainnoida niin sanottua lähtökulttuuria ulkopuolisen silmin kertoo monikulttuurisesta persoonallisuudesta. (Salo-Lee 1997, 56.) Seitsemän informantin sosiaalista piiriä voidaan kuvailla multikulttuuriseksi, jolloin työssä ja vapaa-ajalla ollaan tavallisesti tekemisissä useiden kansallisuuksien edustajien kanssa. Muiden haastateltujen ystäväpiiri muodostui pääasiallisesti nykyisen asuinmaan paikallisista asukkaista. Integroitumisen voidaan nähdä olevan hieman erilaista näiden kahdella ryhmän välillä.

Suomesta pois muuttaneet nuoret omaavat avoimen ja laajan mahdollisuuksien paletin. Suomessa asuminen on vaihtoehto muiden joukossa mutta ei itsestäänselvyys. Toisaalta vaihtoehtojen määrästä voi muodostua ongelma siinä vaiheessa kun aletaan miettimään esimerkiksi perheen perustamista. Toistaiseksi Suomessa käydään lomalla, ikävän iskiessä, velvollisuuden tunteesta läheisiä kohtaan tai ammatillisista syistä. Suurimmalle osalle Suomi säilyy aina paikkana, johon halutaan tai täytyy palata, vaikka koti ja elämä tällä hetkellä onkin toisaalla.

Tutkimusaineiston eräänä heikkoutena voidaan nähdä se, että haastateltavilla oli ajallisesti eri pituisia kokemuksia ulkomailla asumisesta. Toisaalta se antoi mahdollisuuden tarkastella myös muutoksia, joita kauemmin ulkomailla asuneet nuoret kokivat verrattuna niihin, joilla oli vain vähän tai ei lainkaan kokemusta ulkomailla asumisesta, tai joille muutto oli vasta edessä. Useamman vuoden pois Suomesta viettäneillä oli sentimentaalisempi asenne Suomea kohtaan kuin niillä, jotka olivat asuneet ulkomailla vain vähän aikaa tai olivat vasta muuttamassa. Yli puolet olivat sitä mieltä, että oma suomalaisuus oli tullut tärkeämmäksi ulkomailla asuessa mutta toisaalta myös kriittisyys kotimaata kohtaan säilyy.

Nuorten ulkosuomalaisten kohdalla oman kulttuuri-identiteetin pohdinta ei vaikuttanut olevan kovin keskeinen asia, minkä voi katsoa johtuvan osittain siitä, että heitä ei vaadita erityisemmin integroitumaan uuteen kulttuuriin. Päällisin puolinhan, kielellisesti ja sosiaalisesti, he ovat integroituneet yhteiskuntaan. Jokainen informantti säilyttää kulttuuri-identiteettiään henkilökohtaisella tavallaan. Toisille sitä edustaa kotona esillä oleva suomalainen design, toisille luonto ja hiljaisuus, jota Suomesta kaivataan. Osalle suomalainen mentaliteetti ja tapakulttuuri ovat asioita, joista ollaan ylpeitä.

Vaikka Suomeen, suomalaisuuteen ja suomalaisiin suhtautumisessa on ristiriitaisuuksia, esiintyy Suomi silti yleisesti ottaen positiivisessa valossa tutkimusjoukon keskuudessa. Suomalaisuutta arvostetaan, vaikka sitä kohtaan osataan esittää myös kritiikkiä. Suomeen suhtautuminen on ainakin päällisin puolin suurimman osan kohdalla mutkatonta. Suhtautumisessa *korostetaan terveen kansallidentiteetin merkitystä* ja tervettä isänmaallisuutta. Suomea varotaan kuitenkin olla nostamatta millekään erityiselle

jalustalle, vaikka moni myöntää, että kuva Suomesta on kultaantunut sieltä poissaolovuosien aikana, minkä voidaan katsoa olevan tavallinen ilmiö ulkosuomalaisuudessa.

2000-luvun ulkosuomalaisuuden pääpiirteet

Luvussa yksi tarkasteltiin ulkosuomalaisuutta siirtolaisuustutkimuksen näkökulmasta. Korkiasaaren (2003) mukaan Suomesta Eurooppaan suuntautunut siirtolaisuus on naisten kohdalla perinteisemmin liittynyt avioitumiseen ulkomailla ja miesten osalta työuraan ja seikkailunhaluun. Tarkasteltaessa millenium-siirtolaisia voidaan 2000-luvun ulkosuomalaisuudella nähdä olevan tiettyjä keskeisiä piirteitä, jotka paljastavat jotain kyseisen ilmiön logiikasta tänä päivänä. Eräänä piirteenä voidaan erottaa se, että muuttoon liittyvät taustatekijät eivät ole enää yhtä selkeästi sukupuolisidonnaisia. 2000-luvun maastamuuttajuuteen naisten kohdalla ei keskeisesti liity parisuhteen tai rakkauden perässä muutto. Lähdetään ennen kaikkea yksilöllisestä tarpeesta nähdä ja kokea maailmaa; toteuttaa omia unelmia ja mahdollisesti parantaa uranäkymiä ulkomailla asumisen, työskentelyn tai opiskelun avulla. Kyseisten syiden on nähty määrittelevän perinteisemmin miesten maastamuuttamista (Pohjoismaiden ulkopuoliseen Eurooppaan).

Erityispiirteiksi voidaan määritellä myös vaihtoehtoisuus ja väliaikaisuus. Siirtolaisuuteen liittyy monen kohdalla kriittinen asenne, jonka voidaan nähdä olevan yhteydessä osittain myös vaihtoehtoisuuden tavoittelun tarpeeseen. Suomesta muuttamiseen liittyy usein muutoksen hakeminen omaan elämään sekä toisenlaisen elämäntavan kokemisen tarve. Nuorille ulkosuomalaisille ulkomailla asuminen kuuluu henkilön tämän hetkiseen tilanteeseen mutta Suomessa asuminen tulevaisuudessa nähdään myös yhtenä vaihtoehtona. Maastamuuttajastatuksen ei siis koeta edustavan pysyvää oloa.

Millenium-siirtolaisuutta määrittävät ennen kaikkea siis yksilölliset valinnat. Nuoret ulkosuomalaiset ovat kielitaitoisia ja koulutettuja, heidän on mahdollista löytää tyydyttävä työ- tai opiskelupaikka halutessaan myös Suomesta. Lähtömaan olosuhteisiin ei täten liity vahvoja työntötekijöitä (Jackson 1986, 13-15). Vetotekijöiden voidaankin nähdä painavan enemmän 2000-luvun maastamuuttajien päätöksissä.

Maastamuuttoon ei myöskään liity kollektiivisuutta. Kansallisuuteen tai kansallisiin sentimentteihin perustuvaa yhteisöllisyyttä ei koeta keskeisenä, suhteet toisiin ulkosuomalaisiin ovat satunnaisia ja yhteyksiä ulkosuomalaistoimintaan ei juuri pidetä yllä. Pikemminkin pyrkimyksenä on pitää sosiaaliset piirit kansainvälisinä ja avoimina, minkä voidaan nähdä liittyvän yksilöllisyyden tavoitteluun ja oman erityisen identiteetin konstruointiin. Siirtolaisuuden voidaan nähdä muuttuneen entistä yksilöllisemmin koetuksi asiaksi ja liittyvän nykyään ennen kaikkea yksilön henkisiin kuin materiaalsiin tarpeisiin. (kts. Taulukko 3 ja muuttomotiiviluokat.)

Zygmunt Baumanin (1998) mukaan postmodernin turistin luonteeseen kuuluu eteenpäin siirtyminen uusien haasteiden perässä. ”Muutetaan, koska maailma nähdään täynnä vastustamattomia vaihtoehtoja, joita halutaan kuluttaa ja suhde maailmaan on esteettinen. Postmodernille kuluttajalla maailma on elämysten (Erlebnisse) matriisi ja sitä kartoitetaan kokemusten hakemisen ja etsimisen kautta”. Osittain tämän väitteen voidaan katsoa pitävän paikkansa myös kyseistä ilmiötä eli 2000-luvun ulkosuomalaisuutta tarkasteltaessa. Ilmiöön liittyvät keskeisesti vapaaehtoisuus, yksilöllisyys ja haasteiden hakeminen. Suomalaisuuden säilyttäminen koetaan edelleen keskeisenä mutta kansainvälisyydestä on myös muodostunut merkittävä identiteettiä rakentava tekijä. Kansainvälisyys koetaan ennen kaikkea elämää rikastuttavana, mutta samalla kotimaa ja juuret säilyvät perusturvallisuutta ylläpitävänä tekijänä.

Tässä tutkimuksessa tutkittiin kvalitatiivisesti ja tutkimusjoukon koon puolesta suhteellisen suppeasti nuorten ulkosuomalaisten maailmankuvaa ja heidän suhdettaan Suomeen ja suomalaisuuteen. Ulkosuomalaisuuteen 2000-luvulla liittyy myös monia muita näkökulmia ja tutkimuskohteita. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista saada aiheesta laajempi kvantitatiivinen kyselytutkimus. Toisaalta myös aiheen rajaus voisi olla paikallaan; nuorten ulkosuomalaisten käsitykset ja suhtautuminen eurooppalaisen kansalaisen ideaan on jo itsessään mielenkiintoinen tutkimuskysymys. Nyt aihetta vain sivuttiin. Myös muita vastaavanlaisia tarkennusta vaativia kysymyksiä on löydettävissä tästä tutkielmasta.

Lopuksi

Gradun kirjoittaminen on prosessi, joka ei päästä helpolla. Tämän pitkällisen ja mutkallisen matkan aikana on tullut törmättyä monenlaisiin eri muureihin. Niiden ylittämisen ja murtamisen onnistumisesta käy erikoiskiittäminen muutamaa eri tahoa.

Suuntaa osoittavista neuvoista kiitän maisterihautomoa ja Seppo Raiskia. Miikka Pyykköstä kiitän myös niistä monista ohjeista ja neuvoista, jotka edistivät työn valmistumista. Ilman saamaani apua eksyneenä vieläkin harhailisin.

Henkisestä tuesta, kannustuksesta ja kauniista ajatuksista erityiskiitos omalle perheelle. Lisäksi kiitän ystäviä ja tuttaviamme niistä keskusteluista, jotka ovat auttaneet herättämään uusia ajatuksia aiheesta.

Berliini,

lokakuussa 2007

Lähdeluettelo

Alasuutari Pertti, Ruuska Petri (toim.): Elävänä Euroopassa, muuttuva suomalainen identiteetti. Vastapaino, Tampere, 1998.

Anderson, Benedict: Imagined Communities: Reflections on the origin and growth of nationalism. Verso, London 1983 (myös 1992) Revised edition.

Anttila, Jorma: Kansallinen identiteetti ja suomalaiseksi samaistuminen. HY Sosiaalipsykologian laitos, Helsinki 2007.

Anttila, Jorma: Käsitukset suomalaisuudesta – traditionaalisuus ja modernisuus. Teoksessa Korhonen Teppo (toim.): Mitä on Suomalaisuus. Suomen antropologinen seura 1993.

Bauman, Zygmunt: From Pilgrim to Tourist – or a Short History of Identity. Teoksessa Hall, Stuart – du Gay, Paul (toim.): Questions of cultural Identity. Sage, London 1996, s.18-35.

Bauman, Zygmunt: Globalization, The Human Consequences. Polity Press, Cambridge 1998.

Bauman, Zygmunt (toim. Cantell, Timo & Ahponen, Pirkko Liisa) : Postmodernin lumo. Suomennos, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1996.

Bauman, Zygmunt: The Individualized Society. Polity Press, Cambridge 2001.

Berry John W., Poortinga Ype H., Segall Marshall H., Dasen Pierre R.: Cross-Cultural Psychology, research and applications. Second Edition. Cambridge University Press, Cambridge 2004.

Berry John. W.: Acculturation as Varieties of Adaptation. Teoksessa Amado M. Padilla (ed.): Acculturation – Theory, Models and some New Findings. Westview Press, Colorado 1980.

Castles, S. & Miller, M.J.: The Age of Migration. Third Edition, Palgrave 2003.

Cornell, Stephen & Hartman Douglas: Ethnicity and Race, Making Identities in a Changing World. A Sage Publications Company, California 1998.

Concise Oxford Dictionary, 9. painos, 1995. Teoksessa: Identities in transition – Perspectives on Cultural Interaction and Integration, toim. Kervinen Jarmo – Korhonen Anu – Virtanen Keijo, Unipaps, Turku 1996, s. 56.

Crossley, Nick: Citizenship, intersubjectivity and the Lifeworld. Teoksessa Stevenson Nick (toim.): Culture and Citizenship. Sage publications, Lontoo 2001, s. 33-46.

Delanty, Gerard: Citizenship in a Global Age. Society, Culture, Politics. Open University Press. Philadelphia 2000.

Elias, Norbert: Studien über die deutschen. Teoksessa Hannula, Miika: Self-understanding as a Process. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B, osa 222, 1997, s. 126.

Elliot, Anthony: The Reinvention of the Citizenship. Teoksessa Stevenson Nick (toim.): Culture and Citizenship. Sage Publications, Lontoo 2001, s. 47-61.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus kirjapaino OY, Jyväskylä 1998.

Frosh, Stephen: Psychoanalysis, Identity and Citizenship. Teoksessa Stevenson Nick (toim.): Culture and Citizenship. Sage Publications, Lontoo 2001, s. 62-73.

Grönfors, Matti. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. WSOY, Juva 1982.

Hall Stuart: Introduction: Who needs Identity? Teoksessa Hall, Stuart & Paul du Gay (toim.): Questions of Cultural Identity. Sage Publications, Lontoo 1996, s. 1-17.

Hall, Stuart: Identiteetti. Vastapaino, Tampere 1999.

Hannula, Miika: Self-understanding as a Process. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B, osa 222, 1997.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena: Teemahaastattelu. Yliopistopaino, Helsinki 1991.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 2004.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula – Liikanen, Pirkko: Tutkimus ja sen raportointi. Kirjayhtymä, Helsinki 1986.

Huttunen, Laura: Kotona, maanpaossa, matkalla –Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa. SKS, Helsinki, 2002.

Jackson, John A.: Aspects of modern Sociology, Migration. Longman, Lontoo, New York 1986.

Korkiasaari, Jouni & Söderling, Ismo: Muuttoliike. Teoksessa: Suomen väestö, toim. Koskinen Seppo - Martelin, Tuija – Notkola, Irma-Leena – Notkola, Veijo – Pitkänen, Kari, Gaudeamus, Hämeenlinna 1994, s. 226-264.

Kytö, Hannu: Muuttajan muuttuvat motiivit eräissä suomalaisissa kaupungeissa 1980- ja 1990-luvuilla. Muuttoaiheet hyvinvointiteoreettisesta näkökulmasta. Suomen kuntaliitto: Helsinki 1998.

Liebkind, Karmela: The Social Psychology of Ethnic Identity. Teoksessa Kervinen Jarmo – Korhonen Anu – Virtanen Keijo (toim.): Identities in transition – Perspectives on Cultural Interaction and Integration. Unipaps, Turku 1996, 9-25.

- Liebkind Karmela: Dimensions of Identity in Multiple Group Allegiance: Reconstruction through Intergroup Identification. Teoksessa Jacobson-Widding Anita (toim.): Identity: Personal and Socio-Cultural. Almqvist & Wiksell, Upsala 1983, 187-205.
- Marshall, T.H.: Citizenship and Social Class. Pluto, Lontoo 1992.
- Massey, D.: A Global sense of place. Marxism Today, kesäkuu 1991.
- Mead, G.H.: Mind, Self and Society. University of Chicago Press, Chicago 1967.
- Merton, R.K.- Fiske, M. – Kendall, P.L. The Focused Interview. Free Press, cop. Glencoe 1956.
- Mikkeli, Heikki: Suomalainen, Eurooppalainen – Yhteistä identiteettiä etsimässä. Teoksessa Syrjänen Annaliisa, Westermarck Irmeli (toim.): Maailmalle, maailmalta. Kulttuurisia katsauksia. WSOY, Helsinki 1997, s. 62-75.
- Petkova, Diana: Cultural Identity in an pluralistic World. Teoksessa Petkova, Diana & Lehtonen, Jaakko (toim.): Cultural Identity in an Intercultural Context. University of Jyväskylä 2005, s. 11-60.
- Purhonen, Semi: Sukupolvet paperilla. Teoksessa Purhonen, Semi ja Roos J.P. (toim.): Bourdieu ja minä. Vastapaino Tampere 2006, s.177-226.
- Salo-Lee Liisa: Minä ja muut – Kulttuurien välisestä viestinnästä. Teoksessa Syrjänen Annaliisa, Westermarck Irmeli (toim.): Maailmalle, maailmalta. Kulttuurisia katsauksia. WSOY, Helsinki 1997, s. 44-59.
- Sintonen, Teppo: Etninen identiteetti ja narratiivisuus - Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina. SoPhi, Jyväskylän yliopiston paino, Jyväskylä 1999.
- Solomos, John: Race, Multiculturalism and Difference. Teoksessa Stevenson, Nick (toim.): Culture and Citizenship. Sage Publications, Lontoo 2001, s.198-212.
- Stevenson, Nick: Introduction. Teoksessa Stevenson, Nick (toim.): Culture and Citizenship. Sage publications, Lontoo 2001, s. 1-10.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki 2002.
- Turner, Bryan S.: General Theory of Cultural Citizenship. Teoksessa Stevenson, Nick (toim.): Culture and Citizenship. Sage publications, Lontoo 2001, s. 11-32.
- Työministeriö: EU:n itälaajentumisen vaikutukset työvoiman liikkuvuuteen – tutkimuskatsaus ja johtopäätökset sen pohjalta. Työvoiman liikkuvuus Euroopassa ja Suomi –työryhmä, 2001.

Weinreich, Peter: Psychodynamics of Personal and Social Identity. Teoksessa Jacobson-Widding, Anita (toim.): Identity: Personal and Socio-Cultural. Almqvist & Wiksell, Uppsala 1983, s. 159-187.

Wilkman, Sirkku: Siirtolaiset Suomen voimavarana maailmalla, Suomalaisten siirtolaisuus Saksaan ja Yhdysvaltoihin 2000-luvulla. Talousmaantieteen Pro gradu, Turun kauppakorkeakoulu/Siirtolaisuusinstituutti 2005.

Wiman, Ronald: Työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen mekanismi. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Helsinki 1975.

Ylikangas, Heikki: Suomalainen mentaliteetti. Teoksessa Syrjänen Annaliisa, Westermarck Irmeli (toim.): Maailmalle, maailmalta. Kulttuurisia katsauksia. WSOY, Helsinki 1997, s. 22-29.

Internetlähteet:

Berger, Peter L. – Luckman, Thomas: The Social Construction of reality

http://www.sociosite.net/topics/texts/berger_luckman.php

Lähde katsottu 12.9.2007

Garam, Irma: Kansainvälinen liikkuvuus yliopistoissa ja ammattikorkeissa 2005.

<http://www.cimo.fi/dman/Document.phx/~public/Julkaisut+ja+tilastot/Raportit+ja+selvitykset/cimo-publications-1-2006.pdf>

Lähde katsottu 14.3.2007

Giesen, Bernhard & Eder, Klaus: European Citizenship. An Avenue for the Social Integration of Europe.

<http://fds.oup.com/www.oup.co.uk/pdf/0-19-924120-1.pdf>

Lähde katsottu 25.10.2007

Huttunen, (etunimeä ei löydettävissä lähteestä):

<http://joyx.joensuu.fi/~rhuttun/jkl/habermas.html>

Lähde katsottu 13.9.2007

Korkiasaari, Jouni: Suomalaiset maailmalla.

<http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/art.php?artid=3>

Lisätty 06.08.2003, päivitetty 14.08.2003, lähde katsottu 16.10.2006

Jokinen, Riikka: Postmodernin mahdollisuus? (Filosofinen aikakauslehti n&n)

http://www.netn.fi/297/netn_297_kirj2.html

Lähde katsottu 4.10.2007

Juppi, Pirita: ”Keitä me olemme, mitä me haluamme?” Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä.

<http://selene.lib.jyu.fi:8080/vaitos/studies/studhum/9513920348.pdf>

Lähde katsottu 24.10.2007

Parrila, Sanna: Perhepäivähoito osana suomalaista päivähoitojärjestelmää. Näkökulmia perhepäivähoidon laatuun ja sen kehittämiseen.

<http://herkules.oulu.fi/isbn9514268741/html/x881.html>

Päivitetty 12.10.2006, lähde katsottu 24.10.2007

Silius, Kirsi & Tervakari, Anne-Maritta. Luentosarja MATHM-57550, Kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät.

<http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/kval-tutk/2005/luennot2005/liitteet/kvalit201205.pdf>

Lisätty 20.12.2005, lähde katsottu 24.10.2007

LIITE 1.

Haastatteluteemat

TAUSTATIEDOT (lomake)

- Syntymävuosi ja -paikka
- ammatti, siviilisääty, koulutus
- siirtolaisuustausta/ulkomailla oleskelu eli aiemmat ulkomaankokemukset ennen pysyvämpää muuttoa
- nykyinen asuinpaikka, kansalaisuus

PÄÄTÖS MUUTTAMISESTA

- mistä ajatus muuttamisesta saanut alkunsa (milloin, miksi, minkä seurauksena)
- muuttoprosessi
- perustelut päätökselle
- tulevaisuudensuunnitelmat

KANSALLISUUS/ KANSALAIKUUS

- Oletko vaihtanut kansallisuutta/harkinnut kansallisuuden vaihtamista, miksi/ miksi et, mikä sai vaihtamaan, jos on?
- kansalaisuuden käsittäminen (mitä siihen kuuluu, kuinka tärkeänä sitä pidetään ja missä määrin, kuinka olennaista tänä päivänä?)
- millainen on hyvä kansalainen?
- mitkä asiat tärkeitä kansallisuudessa
- mitä isänmaallisuus merkitsee
- Kommentoi; ”kansalaisuus sisältää yhteisen hyvän elementin, jossa puolustetaan yhteisön jäsenien oikeuksia ja yhteisiä etuja”. Miten suhtaudut tähän väitteeseen, miten asemoit itsesi suhteessa tähän väitteeseen?”

ULKOSUOMALAIKUUS; käsitykset ja kokemukset

- ulkomailla asuminen, muutokset omassa itsessä?
- millaisia mahdollisuuksia ulkomailla asuminen tarjonnut mitä Suomessa ei olisi ollut
- tunnetko jääväsi jostain paitsi ollessasi poissa Suomesta tai ollessasi Suomessa
- kontaktit toisiin ulkosuomalaisiin
- itsestä ulkomaalaisena
- suhde politiikkaan, kuinka tiiviisti seuraat maailmanpoliittisia tapahtumia; miten esim. suhtaudut globalisaatioon ja EU:iin
  - o kuinka on mielestään päässyt sisälle nykyisen asuinmaan kulttuuriin (millaisia vaikeuksia/onnistumisia kohdannut)
  - o kuinka monikulttuurista oma elämä on, miten se näkyy käytännössä
  - o kuinka todennäköisenä/lopullisena pitää nykyiseen asuinpaikkaan jäämistä
  - o yhdysviivallinen identiteetti? kuinka kauan maahanmuuttaja on maahanmuuttaja, mitä maahanmuuttajuus pitää sisällään omassa tapauksessasi

SUOMALAISUUS

- suomalainen kulttuuri; mitä se on mielestäsi, mitä siihen kuuluu ja mitä mieltä
- kuinka tuot omaa suomalaisuuttasi esille, tuotko?
- suomalaisuus tunteena (esim. miltä tuntuu käydä Suomessa)
- todennäköisyys Suomeen palaamiselle
- **vuorovaikutussuhteet ja kontaktit**
  - o lähimmät ihmissuhteet ja ihmissuhteet yleensä
  - o perhekontaktit ja ystävyysuhteet (kuinka laajat verkostot Suomessa ja kuinka suuret nykyisessä asuinmaassa)
  - o yhteydenpito Suomeen
  - o kotimaan ja nykyisen asuinmaan uutisten ja ajankohtaisten asioiden seuraaminen
  - o velvollisuudet ja oikeudet (tunteeko velvollisuutta Suomea kohtaan, esim. verot?)
  - o suomalaisten perinteiden noudattaminen
  - o mielikuvat Suomesta, suomalaisuudesta ja suomalaisista

ELÄMÄNPROJEKTI/JATKUVUUS, PYSYVYYS

- tulevaisuudensuunnitelmat (kuinka paljon tapana suunnitella tulevaisuutta ylipäätään ja kuinka pitkän tähtäimen suunnitelmia tapana tehdä)
- kuinka riippumaton; miten itsenäisyys, vapaus määrittävät omassa elämässä.
- jatkuvuuden/pysyvyyden tunne omassa elämässä
- tyytyväisyys nykyiseen tilanteeseen
- omat päämäärät ja ambitiot
- **matkustamisfrekvenssi;**
- kuinka paljon matkustat ylipäätään? ja mistä syistä
  - käytännön vaikutukset
  - kuinka usein ja miksi käy Suomessa
  - miltä Suomi tällä hetkellä vaikuttaa/ näyttää

ARKI

- rutiinit: millainen on tavallinen viikko/päivä/kuukausi
- sitoutuminen; oletko mielestäsi sitoutunut johonkin tiettyyn paikkaan tai yhteisöön erityisellä tavalla enemmän kuin muihin vastaaviin omassa elämässäsi, jos mihin ja mistä luulet sen johtuvan
- missä vietät lomat?

KOTI

- Millaisia mielikuvia sinussa herättää sana koti, mitä koti tarkoittaa, millainen on oma käsitys kodista
- uuden kulttuurin vaikutukset kotiutumiseen, kulttuurishokit?
- mikä luo turvallisuuden tunnetta omassa elämässä?
- kuinka helposti ns. kotiudut uusiin paikkoihin, entä kuinka helposti kiinnyt
- miten oma koti muodostuu, millainen prosessi.

- koti-ikävä; podetko koti-ikävää? Jos, millaisissa tilanteissa tunnet koti-ikävää, mitä ikävöit silloin
- missä on kotisi? osaatko määritellä tulevaisuuden kotisi/ kuvitella sen.

LIITE 2.**Lyhyt kuvaus haastateltavista, joiden nimet on vaihdettu:****”Antti”**

Ikä:	32 v
Sukupuoli:	mies
Siviilisäätö:	naimisissa
Opiskeluhistoria- ja työhistoria:	Ammattikoulutus sähköasentaja. Työskennellyt videotuotantofirmassa, itseoppinut IT-alan työntekijä, nykyisin musiikkialan yrittäjä.
Nykyinen asuinmaa:	Hollanti (haastattelun aikaan Suomi)
Kansalaisuus:	suomi

”Jukka”

Ikä:	28 v
Sukupuoli:	mies
Siviilisäätö:	naimaton
Opiskeluhistoria- ja työhistoria:	Merkonomien ja tradenomien tutkinnot. Vaihto-opiskeluvuosi Englannissa. MBA-tutkinto kesken Bangkokin yliopistossa. Työskennellyt vaatemyyjänä sekä ravintola- ja kahvila-alalla Englannissa, Belgiassa ja Suomessa. Tällä hetkellä yrittäjä.
Nykyinen asuinmaa:	Thaimaa (haastattelun aikaan Suomi)
Kansalaisuus:	suomi

”Satu”

Ikä:	34 v
Sukupuoli:	nainen
Siviilisäätö:	naimaton
Opiskeluhistoria- ja työhistoria:	Ylioppilas. Kirjoittajakurssit kahdessa kansanopistossa, Hum.tiet.kandi. Valokuvauksen opinnot ja mm. valokuvausassistentin työt Suomessa. Tällä hetkellä matkailualan yksityisyrittäjä.
Nykyinen asuinmaa:	Suomi, Albania
Kansalaisuus:	suomi

”Marja”

Ikä:	23 v
Sukupuoli:	nainen
Siviilisäätö:	naimaton
Opiskeluhistoria- ja työhistoria:	Ylioppilas, vaihto-oppilasvuosi Saksassa.

Nykyinen asuinmaa: Opiskelija Saksassa , yhteiskuntatieteet
 Kansalaisuus: Saksa
 suomi

”Pekka”

Ikä: 27
 Sukupuoli: mies
 Siviilisääty: kihloissa
 Opiskeluhistoria- ja työhistoria: Ylioppilas.
 Suomessa suoritettu tutkinto: automaatioteknikko amk., jonka aikana vaihto-opiskelu ja työharjoittelu Sveitsissä, opinnäytetyön teko kesätyöpaikassa Saksassa.
 Haastattelun aikaan jatko-opinnoissa saksalaisessa ammattikorkeakoulussa: Master of electrical engineering
 Nykyinen asuinmaa: Saksa
 Kansalaisuus: suomi

”Matti”

Ikä: 31
 Sukupuoli: mies
 Siviilisääty: eronnut
 Opiskeluhistoria- ja työhistoria: Ylioppilas.
 työskennellyt Suomessa vuoteen 2001. Elokuva-alan koulutus Bulgariassa. Työskentelee ohjaajana ja tuottajana Saksassa.
 Nykyinen asuinmaa: Saksa
 Kansalaisuus: suomi

”Tiina”

Ikä: 23 v
 Sukupuoli: nainen
 Siviilisääty: naimaton
 Opiskeluhistoria- ja työhistoria: Ylioppilas. Opintoja Taiteiden tdk. suomalaisessa yliopistossa, jonka aikana vaihto-opiskelijana Saksassa. Opintojen keskeyttäminen Suomessa.
 Nyt opiskelijana saksalaisessa ammattikorkeakoulussa. Vaihto-opinnot Englannissa vuonna 2007.
 Nykyinen asuinmaa: Saksa
 Kansalaisuus: Suomi

”Heidi”

Ikä:	25 v
Sukupuoli:	nainen
Siviilisääty:	naimaton
Opiskeluhistoria- ja työhistoria: Yhdysvalloissa.	Ylioppilas. Vaihto-oppilaana lukioaikana Kauppatieteiden maisteri, suomalaisesta yliopisto. Opintojen aikana mm. kesätyössä Ranskassa ja harjoittelussa Saksassa.
Nykyinen asuinmaa:	Saksa
Kansalaisuus:	suomi

”Maija”

Ikä:	29
Sukupuoli:	nainen
Siviilisääty:	avoliitossa
Opiskeluhistoria- ja työhistoria:	Ylioppilas. Lukioaikana vaihto-oppilaana Hollannissa ja kesätöissä Saksassa. Filosofian maisterin tutkinto suomalaisesta yliopistosta. Vaihto-opiskelijana Saksassa yo- opintojen aikana. Tehnyt suomessa toimittajan töitä opintojen ohella.
Nykyinen asuinmaa:	Saksa
Kansalaisuus:	suomi
	Tällä hetkellä päätoimisesti markkinointivastaavana saksalaisessa yrityksessä.

”Onni”

Ikä:	35
Sukupuoli:	mies
Siviilisääty:	naimaton
Opiskeluhistoria- ja työhistoria:	Graafikon ja kuvankäsittelijän työt eri tahoilla vuoteen 2004 Suomessa. Tekninen tukihenkilö Pohjois-Irlannissa. Kuvankäsittelijän ja graafisen suunnittelijan työt saksalaisessa yrityksessä/Järjestelmäasiantuntija.
Nykyinen asuinmaa:	Saksa
Kansalaisuus:	suomi

